

**EBEVEYN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARININ
ÇOCUĞUN PROBLEM DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİNDE
EBEVEYN BAĞLANMA STİLİNİN ARACI ETKİSİ**

ECEM DEMİRTÜRK

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
OCAK, 2023**

EBEVEYN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARININ
ÇOCUĞUN PROBLEM DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİNDE
EBEVEYN BAĞLANMA STİLİNİN ARACI ETKİSİ

ECEM DEMİRTÜRK

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans
Programı, 2023

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
OCAK, 2023

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EBEVEYN ERKEN DÖNEM UYUMUSUZ ŞEMALARININ ÇOCUĞUN
PROBLEM DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİNDE EBEVEYN BAĞLANMA
STİLİNİN ARACI ETKİSİ

ECEM DEMİRTÜRK

ONAYLAYANLAR

Dr. Öğr. Üyesi Z. Deniz Aktan
(Tez Danışmanı)

Işık Üniversitesi

Doç. Dr. Berna Akçınar

Işık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur Aktaş

Acıbadem Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 23/01/2023

THE MEDIATOR ROLE OF PARENTAL ATTACHMENT STYLE ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENTAL EARLY MALADAPTIVE SCHEMAS AND CHILD PROBLEM BEHAVIORS

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the mediating effect of parental attachment style on the relationship between mothers' early maladaptive schemas and child's problem behaviors. In addition, it was investigated whether the variables of mothers' early maladaptive schemas, mothers' attachment styles and children's problem behaviors differed according to socio-demographic data.

The research sample consists of 211 mothers who have children between the ages of 4-6. Inventory of Experiences in Close Relationships – II (YIYE-II), Young Schema Scale Short Form-3 (YSS-SF3), Strengths and Difficulties Questionnaire (4/17) Parent Form (SGA) and Socio-Demographic Information Form were applied to the mothers who participated in the study. As a result of the research, while the mother's anxious attachment style did not have a mediator effect on the mother's impaired autonomy schema domain and the child problem behavior relationship, a partial mediation effect was observed in the avoidant attachment style. The mother's anxious and avoidant attachment style shows a partial mediation effect in the relationship between the mother's disconnection and rejection schema domain and the child problem behavior. The mother's anxious and avoidant attachment style exerts a full mediator effect on the mother's impaired limits schema domain and child problem behavior relationship. Anxious and avoidant attachment of the mother has a partial mediation effect in the relationship between mother's other-directedness schema domain and child problem behavior. In addition, it was observed that mothers' high standards schema domain differed significantly depending on number of children and education level variables. Maternal impaired limits schema domain differed significantly depending on mother's age and the child's age variables, the maternal other-directedness schema domain showed a significant differentiation according to the child's age variable. Also, the

mother-avoidant attachment style showed a significant difference according to the mother's education level, and the child problem behaviors showed a significant difference according to the mother's education level and the mother's age variables.

It is thought that the results of the research can contribute to the evaluation of early maladaptive schemas, attachment styles and other risk factors of parents in the emergence of children's problem behaviors, as well as the findings obtained can be a source for parent psycho-education programs.

Key words: Early Maladaptive Schemas, Child Problem Behavior, Attachment, Attachment Styles, Early Childhood.

EBEVEYN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARININ ÇOCUĞUN PROBLEM DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİNDE EBEVEYN BAĞLANMA STİLİNİN ARACI ETKİSİ

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde ebeveyn bağlanma stilinin aracı etkisini incelemektir. Buna ek olarak annelerin erken dönem uyumsuz şemaları, annelerin bağlanma stilleri ve çocukların problem davranışları değişkenleri sosyo-demografik verilere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırma örneklemini 4-6 yaş döneminde çocuğu olan 211 anne oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan annelere Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3), Güçler ve Güçlükler Anketi (4/17) Ebeveyn Formu (GGA) ve Sosyo-Demografik Bilgi Form uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, annenin zedelenmiş otonomi şema alanı ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stili aracı etki göstermezken kaçınan bağlanma stilinde kısmi aracılık etkisi görülmüştür. Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaygılı ve kaçınan bağlanma stili kısmi aracılık etkisi göstermektedir. Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaygılı ve kaçınan bağlanma stili tam aracı etki göstermektedir. Annenin diğeri yönelimlilik şema alanı ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaygılı ve kaçınan bağlanması kısmi aracılık etkisi göstermektedir. Ayrıca annelerin yüksek standartlar şema alanının çocuk sayısı ve öğrenim düzeyi değişkenlerine göre, zedelenmiş sınırlar şema alanının annenin yaşı ve çocuğun yaşı değişkenlerine göre, diğeri yönelimlilik şema alanının çocuğun yaşı değişkenine göre ve anne kaçınan bağlanma stilinin anne öğrenim düzeyine göre, çocuk problem davranışlarının ise annenin öğrenim düzeyi ve annenin yaşı değişkenlerine göre anlamlı bir farklılaşma gösterdiği görülmüştür. Araştırma sonuçlarının çocukların problem davranışlarının ortaya çıkmasında ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının, bağlanma stillerinin ve diğer risk faktörlerinin

değerlendirilebilmesine katkı sağlamasının yanı sıra elde edilen bulguların ebeveyn psiko-eğitim programlarına da kaynak oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Çocuk Problem Davranış, Bağlanma, Bağlanma Stilleri, Erken Çocukluk.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimde ve tez dönemim boyunca desteği, anlayışı, içtenliği ve katkılarıyla yolculuğumda yol gösterici olan, akademisyen ve psikoterapist duruşuyla bana örnek olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Deniz Aktan'a teşekkür ederim.

İlk temastan bugüne her zaman sıcacık desteğini hissettiğim, birlikte paylaşmaktan ve üretmekten mutluluk duyduğum meslektaşım Cansu Canbaz'a, beni yüreklendiren ve değerli yorumları ile katkı sunan Deniz Bozunoğulları'na;

Desteğini ve sevgisini her zaman hissettiğim, varlığıyla her zaman yeni bakış açıları kazandıran kardeşim Mert Demirtürk'e ve hedeflerime ulaşmam için beni her zaman destekleyen, yolculuğumun şefkatli eşlikçileri olan annem Şirin Demirtürk ve babam Mehti Demirtürk'e;

Sürece dahil olarak bu araştırmanın gerçekleşmesini mümkün kılan tüm sevgili annelere teşekkür ederim.

Ecem DEMİRTÜRK

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	i
ABSTRACT	ii
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR.....	4
2.1 Şema Kavramının Kökeni	4
2.1.1 Erken Dönem Uyumsuz Şemalar.....	5
2.1.2 Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Alanlarının Sınıflandırılması	7
2.2 Bağlanma Stilleri	9
2.2.1 Bağlanma	9
2.2.2 Bağlanma Kuramları.....	10
2.2.3 Şema Perspektifinden Bağlanma	15
2.3 Erken Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Problemleri	16
2.3.1 Çocuklarda Davranış Problemlerinin Sınıflandırılması.....	18
2.3.2 Çocuklarda Davranış Problemlerinde Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler	19
3.AMAÇ VE HİPOTEZLER	23
3.1 Araştırmanın Amacı	23
3.2 Araştırma Hipotezleri ve Araştırma Soruları	23
4.YÖNTEM.....	28
4.1 Örneklem	28
4.1.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	28
4.2 Veri Toplama Araçları.....	30
4.2.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu	30

4.2.2 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II).....	31
4.2.3 Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)	32
4.2.4 Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 (GGA) Ebeveyn Formu.....	34
4.3 İşlem	35
4.4 Veri Analizi	36
5. BULGULAR.....	38
5.1 Young Şema Ölçeği Kısa Formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Güçler ve Güçlükler 4/17 Ebeveyn Formları Puanlarının Normallik Analizleri ...	38
5.2 Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları, Annenin Bağlanma Stili ve Çocuğun Problem Davranış Gösterme Düzeyi İlişkin Arasında Korelatif Analizler	39
5.3 Ebeveyn Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ve Çocuğun Problem Davranışları Arasındaki ilişkide Ebeveyn Bağlanma Stilinin Aracılık Etkisinin İncelenmesi...	41
5.3.1 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Otonomi Düzeyi ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi..	41
5.3.2 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Otonomi Düzeyi ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi	44
5.3.3 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Kopukluk ve Reddedilmişlik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi	46
5.3.4 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Kopukluk ve Reddedilmişlik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi	48
5.3.5 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Yüksek Standartlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi..	50
5.3.6 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Yüksek Standartlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi	51
5.3.7 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Sınırlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi..	51

5.3.8 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Sınırlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi	53
5.3.9. Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Diğer Yönelimlilik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi..	55
5.3.10 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Diğer Yönelimlilik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi	57
5.4 Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları, Annenin Bağlanma Stili ve Çocuğun Problem Davranış Gösterme Düzeylerine İlişkin Sosyodemografik Farklılıkların İncelenmesi.....	59
5.4.1 Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi.....	60
5.4.2 Annenin Sahip Olduğu Bağlanma Stilinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi	71
5.4.3 Çocuktaki Problem Davranış Gösterme Düzeyinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi.....	75
6. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	79
6.1 Annedeki Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Çocuktaki Problem Davranışlar Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	80
6.2 Annedeki Bağlanma Stilleri ile Çocuktaki Problem Davranışlar Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi.....	81
6.3 Annedeki Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Annenin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkisi.....	83
6.4 Temel Hipotezlerin Değerlendirilmesi	84
6.5 Annedeki Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Değişkeninin Sosyo-Demografik Verilere Göre Değerlendirilmesi	97
6.6 Annenin Bağlanma Stili Değişkeninin Sosyo-Demografik Verilere Göre Değerlendirilmesi	98
6.7 Çocuklardaki Problem Davranışların Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi.....	99
6.8 Çocuklardaki Problem Davranışların Annenin Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi.....	100
6.9 Çocuklardaki Problem Davranışların Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İncelenmesi.....	100
6.10 Çocuklardaki Problem Davranışların Çocuğun Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi.....	101
6.11 Çocuklardaki Problem Davranışların Sahip Olunan Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi.....	102

6.12 Çocuklardaki Problem Davranışların Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi.....	102
6.13 Araştırmanın Sınırlılıkları	104
EK A BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	117
EK B SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	119
EK C YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ – II (YİYE-II). 121	
EK D YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ KISA FORM-3 (YŞÖ-KF3)	125
EK E GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ 4/178 (GGA)	132
ÖZGEÇMİŞ.....	134

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1 Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler	29
Tablo 4.2 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Özellikleri	37
Tablo 5.1 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Bulguları	38
Tablo 5.2 Şema Alanları, Anne Bağlanma Stilleri ve Problem Davranış Arasındaki Korelasyonel İlişki.....	40
Tablo 5.3 Annenin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları	42
Tablo 5.4 Annenin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları .	44
Tablo 5.5 Annenin Kopukluk ve Reddedilmişlik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları	46
Tablo 5.6 Annenin Kopukluk ve Reddedilmişlik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları	48
Tablo 5.7 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları	51
Tablo 5.8 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları .	53
Tablo 5.9 Annenin Diğer Yönelimlilik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları	55
Tablo 5.10 Annenin Diğer Yönelimlilik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları .	57
Tablo 5.11 Annelerin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi	60

Tablo 5.12 Annelerin Kopukluk ve Zedelenmişlik Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi.....	62
Tablo 5.13 Annelerin Yüksek Standartlar Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi.....	63
Tablo 5.14 Annelerin Yüksek Standartlar Verilerinin Annelerin Öğrenim Düzeyi ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	65
Tablo 5.15 Annelerin Yüksek Standartlar Verilerinin Annelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayısı Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	66
Tablo 5.16 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi.....	66
Tablo 5.17 Annelerin Zedelenmiş Sınırlar Verilerinin Annelerin Yaş Grupları Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	68
Tablo 5.18 Annelerin Zedelenmiş Sınırlar Verilerinin Çocukların Yaş Grupları Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	69
Tablo 5.19 Annenin Diğerleri Yönelimlilik Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi.....	70
Tablo 5.20 Annelerin Diğer Yönelimlilik Verilerinin Çocukların Yaş Grupları Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	71
Tablo 5.21 Annelerin Kaygılı Bağlanma Düzeyinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi.....	72
Tablo 5.22 Annelerin Kaçınan Bağlanma Düzeyinin Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi.....	74
Tablo 5.23 Annelerin Kaçınan Bağlanma Stili Verilerinin Annenin Öğrenim Durumu Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	75
Tablo 5.24 Çocuktaki problem davranış gösterme düzeyinin sosyo-demografik verilere göre incelenmesi.....	75
Tablo 5.25 Çocuklardaki Problem Davranış Görülme Düzeyinin Annelerin Öğrenim Düzeyi ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	77
Tablo 5.26 Çocuklardaki Problem Davranış Görülme Düzeyinin Annelerin Yaş Aralığı ile Post-Hoc Karşılaştırması.....	78

KISALTMALAR LİSTESİ

BKZ: Bakınız

ÖRN: Örneğin

YİYE-II: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II

YŞÖ-KF3: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3

GGA: Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 Ebeveyn Formu

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bronfenbrenner (1979), ekolojik kuramında insanı çevresini etkileyen ve etkilenen bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bireyin bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimi ve yaşantıları etkileşimde bulunduğu çevre ve deneyimleri doğrultusunda değişim göstermektedir. Bireyin farklı sistemlerle karşılıklı etkileşim halinde bulunduğunu savunan ekolojik kuramda merkezde çocuk yer almaktadır. Çocuğun gelişimi kalıtsal ve nörobiyolojik etmenlerden etkilendiği gibi aynı zamanda etkileşimde bulunduğu sosyal ve fiziksel çevreden de etkilenmektedir.

Bronfenbrenner bu etkileşimli sistemde aile, kardeşler, arkadaşlar, okul, yaşadığı çevre ve inanç sistemlerini birinci katman mikrosistem içerisinde tanımlamaktadır. İkincil katman olan mezosistem çocukların içinde bulunduğu bir veya daha fazla mikrosistem etmeni ile etkileşimini ifade etmektedir. Aile ve çocuğun öğretmenleri arasında kurulan ilişki ve bu ilişkinin çocukla etkileşimi ikincil katman olan mezosisteme örnek verilebilir. Yaşanılan bölgenin koşulları da bu sistem içerisinde değerlendirilmektedir. Üçüncü katman olarak ekzosistem yer almaktadır. Bu katmanda çocuğun aktif olarak yer almadığı ancak daha dolaylı yoldan etkilendiği çevre olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynin çalışma durumu, çalışma saatleri ve kitle iletişim araçları gibi çocuğu etkileyen ancak çocuğun doğrudan içinde yer almadığı alanları ifade etmektedir. Dördüncü katman olarak makrosistem coğrafi bölgeler, politik yapı, eğitim ve sağlık hizmetleri, ekonomi gibi daha geniş bir kültürel ve ideolojik çevreyi ifade eder. Kronosistem ise katmanlar üzerinde bir yapıdır. Zamanın etkisini ifade etmektedir. Zaman içerisinde olan değişimler ve bu değişimlerin birey üzerindeki etkisini tanımlamaktadır (Bronfenbrenner, 1979).

Bireyi sarmalayan bu sistem içerisinde en önemli etki ailedir (Sroufe, 1983; Young ve Klosko, 2014). Aile içerisindeki yaşantıları ve deneyimleri çocuğun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Çocukların yetişkinler, bakım verenleri ve akranları ile deneyimleri onların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde önemli dışsal belirleyicilerdir (Blau, 1999). Ailede istenen bir çocuk olarak dünyaya gelmek, kapsayıcı ve şefkatli bir aile ortamında bulunmak, çocuğun ihtiyaçların fark edilmesi ve karşılanması, sağlıklı sınırların var olması ve zengin uyaran ortamına maruz kalması durumları çocuğun sağlıklı gelişiminde temel yapılarıdır. Ailede yeterli ve uygun duygusal ve sosyal yaşantıların bulunmaması, çevre koşullarının uygunsuzluğu, olumsuz ebeveynlik tutumu, ailenin cezalandırıcı yaklaşıma sahip olması, düşük ebeveynlerin öğrenim düzeyi, düşük sosyo-ekonomik durum ise çocukların gelişimini olumsuz etkileyen etmenler olarak görülmektedir (Oktay, 2000).

Bireyi ve çevresini bir sistem olarak ele alan bu yaklaşımdan da yararlanarak çocuğun gelişimini etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla pek çok çalışma yapılmıştır. Ebeveynlerin tutum ve davranışları ile çocukların tutum ve davranışlarına odaklanan çalışmalar ebeveynin farklı yaş grubundaki çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur (Trentacosta ve ark., 2008).

Alan yazın incelendiğinde ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının çocuğun problem davranışları ve olumsuz duygu durumu ile ilişkisini gösteren çalışmalar mevcuttur (Altunçanak, 2020; Altınoğlu-Karahan, 2019, Ghamkar-Fard ve ark., 2014; Sayal, 2017; Köçer ve Öngören, 2020; Leen ve ark., 2007). Bu çalışmalara bakıldığında ebeveyn erken dönem uyumsuz şemalarının çocukların problem davranışlarıyla ilişkili olduğu ve anlamlı şekilde yordadığına ulaşılrken, bazı çalışmalarda da yordayıcı olduğuna işaret eden sonuçlara ulaşılmıştır (Altunçanak, 2020).

Ayrıca literatürde bağlanma stilleri ile erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Bintaş-Zörer, 2015; Dilmaç, 2018; Ekşim, 2016; Mason, Platts ve Tyson, 2005; Korkmaz, 2020; Roelofs, Onckels ve Muris, 2013). Roelofs ve ark. (2013), psikopatoloji ve bağlanma stilleri ilişkisinde erken dönem uyumsuz şemaların aracılık rolünü araştırdığı araştırmasında değişkenlerin arasında ilişki bulunduğunu ve aracılık etkisi analizlerin de ise kısmi aracılık olduğu ortaya koymuştur.

Ebeveyn bağlanma stillerinin ve problem davranış arasındaki ilişkiyi inceleyen

alışmalara baktığımızda literatürde farklı yaş gruplarında bağlanma ve problem davranış ilişkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur (Carlson, 1998; Greenberg, 1999; Green, Goldwyn, 2002; Roelofs ve ark. 2006). Bu çalışmalarda bağlanma stilleri ve problem davranış gösterme durumu ile anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sürdürölen boylamsal çalışmalar da bu ilişkiyi destekler niteliktedir (Carlson, 1998).

Yaş ortalaması 29 aylık olan 1097 çocukla yapılan 9 araştırmanın meta-analiz çalışmasında, ebeveynlerinden sadece biri ya da her ikisiyle de güvensiz bağlanma ilişkisi kuran çocukların, annesi ve babası ile güvenli bağlanma ilişkileri kuran çocuklara göre dışsallaştırma problem davranışları açısından yüksek risk altında olduğu tespit edilerek her iki ebeveyne bağlanma davranışının da içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerinde belirleyici olduğu tespit edilmiştir (Dagan ve ark., 2021; Fearon ve ark. 2010; Groh ve ark. 2012).

Yukarıda yer alan üç değişkenin arasındaki ilişkiler ayrı ayrı çalışmalarda farklı yaş gruplarıyla değerlendirilse de okul öncesi yaş grubuyla yapılan çalışmalar incelendiğinde 4-6 yaş grubu çocuklarla yapılan çalışmalarda ebeveyn erken dönem uyumsuz şemalarının ve bağlanma stillerinin, çocukların problem davranışları ile ilişkisi konusunda, her üç değişkenle ele alınarak erken dönem uyumsuz şemaların medyatör etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının 4-6 yaş çocuklarının problem davranışları ile ilişkisinde annelerin bağlanma stillerinin aracı rolünü incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklarının problem davranışları üzerinde ebeveyn erken dönem uyum bozucu şemalarının ve bağlanma stillerinin etki gücünü belirleme konusunda da katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Elde edilen verilerle çocukların problem davranışlarının ortaya çıkmasında ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının, bağlanma stillerinin ve diğer risk faktörlerinin değerlendirilebilmesine katkı sağlanabilmesinin yanında araştırma sonuçlarının ebeveyn psiko-eğitim programlarına da kaynak oluşturulabileceği düşünölmektedir.

İncelenen bütün veriler göz önünde bulundurulduğunda çocukların problem davranışlarında annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının ve bağlanma stillerinin etkili olduğu düşünöldüğünden yapılacak çalışma ile erken çocukluk döneminde yaşanan problem davranışların olası nedenlerinin ortaya konması konusunda literatüre katkı sağlayacağı düşünölmüştür.

BÖLÜM 2

2. LİTERATÜR

2.1 Şema Kavramının Kökeni

‘Şema’ kelimesi psikoloji biliminde ve farklı çalışma alanlarında da yaygın olarak kullanılan, farklı kavramsallaştırmalara sahip bir sözcüktür. Şema kelimesinin psikoloji bilimi içerisindeki tarihine baktığımızda, ilk kez çocukların bilişsel gelişimi üzerine araştırmalar yapan Piaget tarafından kavram olarak kullanıldığı görülmektedir (Gibson ve Francis, 2019). Piaget, şema kavramını bireyin çevresini anlamak ve anlamlandırmak amacıyla geliştirdiği, dış dünya ile etkileşimi sonucunda elde ettiği bilgileri konumlandığı bir çerçeve yapı olarak tanımlamıştır. Şema, bireyin çevresinden aldığı uyaranlar sonucunda geliştirdiği ve tekrarlanan bir davranış örgütlenmesi olarak ifade edilmektedir (Young ve ark., 2003).

Beck’in de bilişsel modelini yapılandırırken şema kavramından yararlandığını görmekteyiz. Psikolojik problemlerin araştırılmasında bilişsel yaklaşımın kullanılması Beck’in depresyon üzerinde yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Beck, şema olarak adlandırılan işlevsel olmayan inançların bireylerde depresyonun gelişmesinde temel rol oynadığını belirtmektedir. Şema kavramını, bio-psikolojik sistemlerle ilişkili olarak bireylerde anlam sağlamaya yarayan karmaşık bilişsel yapılar olarak tanımlamaktadır. Şemalar insanların yaşamlarını organize etme süreçlerinde onlar için neyin daha önemli ve anlamlı olduğu konusunda belirleyici rol üstlenmektedirler. Kişinin maruz kaldığı uyaranları işleme sürecinde motivasyonel, duygusal ve fizyolojik sistemlerde düzenleme yapmaktadırlar. Bu işleme sürecinde uygun şekilde yapılandırılmayan bilişler depresyon ve anksiyete problemlerini kökenini açıklanmasında temel unsur olarak görülerek bilişsel davranışçı terapi modelini

kavramsallaştırmıştır. Bu bilişsel modelde bireylerde ortaya çıkan psikolojik bozukluklar arası farklılıkların, bireylerde var olan temel inançların (şemaların) farklılaşmasına dayalı olduğu belirtilmektedir (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022; Young ve ark., 2003).

Psikoterapi çerçevesinden bakıldığında ise şemalar bireylerin yaşam deneyimlerini anlamlandırmak amacıyla oluşturdukları genel çerçeve yapılar olarak tanımlanabilmektedir. Young, Beck'in oluşturmuş olduğu bilişsel modeli geliştirerek, şemaların kişilerin olumsuz çocukluk deneyimlerinden temellenerek kişilik bozuklukları gibi problemlerin yanı sıra görece daha hafif olarak kategorize edilen problemlerin oluşumunda da temel rol oynadığını savunmaktadır. Bu düşüncesini kavramsallaştırarak erken dönem uyumsuz şemalar alt kümesini tanımlamıştır (Young ve ark., 2003).

2.1.1 Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Young'un tanımına göre şemalar, bireylerin çocukluk ve ergenlik döneminde oluşarak yaşam boyu tekrarlı bir şekilde süren, duygusal ve bilişsel örüntülerdir (Young ve ark., 2003). Şemalar stabil olmayan erken çocukluk döneminde ya da yaşamın farklı evrelerinde biçimlenebilen kavramlar olarak görülmektedir (Young ve Klosko, 2014).

Temel olarak şemaların kişilerin erken çocukluk dönemindeki karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçları sonucu şekillendiği kabul edilmektedir. Güvenli bağlanma deneyimi yaşama, olumlu kimlik algısı geliştirme, özerk olabilme, ihtiyaçlarını ve duygularını özgür şekilde ifade edebilme, spontanlık, oyun, sağlıklı sınırlar oluşturma ve öz denetim sağlama kişilerin ortak duygusal ihtiyaçları olarak nitelendirilmektedir (Young ve ark., 2003; Jacob, Genderen ve Seebauer, 2014). Evrensel olarak kabul edilen bu ihtiyaçların yeteri kadar karşılanmamış ya da hiç karşılanmamış olması kişilerde olumsuz şemaların oluşmasında rol oynamaktadır. Erken dönemde çevre ile kurulan etkileşimin niteliği ve çocuğun mizacı, temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi konusunda belirleyici olmaktadır (Young ve Klosko, 2014; Young ve ark., 2003). Farklı yaygınlık ve etki düzeyinde ortaya çıkan erken dönem uyumsuz şemaların ortaya çıkması da bu ihtiyaçların hangi düzeyde karşılandığı ile ilişkilendirilmektedir. İhtiyaçların karşılanma düzeyinden etkilenecek oluşan şemalar, kişiler için olumlu ya da olumsuz olabilirler. (Young ve ark., 2003).

Çocukluk çağında karşılaşılan travmatik deneyimler erken dönem uyumsuz şemaların birincil kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Çocukluk çağı sonrası ergenlik, genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde de uyumsuz şemaların oluşumu olası olsa da çocukluk çağında oluşan şemalar kadar güçlü ve yaygın olmamaktadır. Çocukluk döneminde çekirdek aile ortamındaki etkileşimlerden kaynaklı oluşan şemalar ise ergenlik ve sonraki dönemlerde oluşan şemalara göre daha yaygın ve güçlü olarak görülmektedir (Young ve ark., 2003).

Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ailenin taleplerine uyum sağlamasına destek olan bu uyum mekanizması, yetişkinlik döneminde işlevsiz davranış örüntülerine dönüşmektedir. Yetişkinin hayatında problem oluşturan kısım ise çocukluk çağında geliştirilen ve o dönem için belli düzeylerde işlevsel olan başa çıkma biçimlerinin, yetişkin hayatında da bir amaca hizmet etmese dahi sürdürülmesidir (Young ve Klosko, 2014). Kişiler çocukluğundan başlayarak tekrar eden örüntülerini sürdürerek yetişkin hayatlarında da kendi kendini engelleyen bir sistem içerisinde kalmaktadırlar. Katı ve aşırılaşmış şekilde sürdürülen bu şemalar bireylerin yaşam içerisinde görülen uyumsuz davranışların kaynağı olarak görülmektedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009).

Şemaların oluşumundaki erken dönem deneyimleri dört farklı şekilde kategorize edilmiştir: Temel ihtiyaçların karşılanmaması, travmatik deneyimlere maruz kalma, özerk yaşantı deneyimlerine izin verilmeyerek ihtiyacın fazlaca karşılanması ve seçici içselleştirme. Çocuğun sosyal olarak ilk etkileşime geçmiş olduğu aile ortamı bu deneyimlerin oluşmasında birincil etken oluşturmaktadır. Ailede bakım verenlerin tutum ve davranışları, ebeveynlik stilleri ve kendi geçmiş yaşam deneyimleri çocuklardaki gelişen şemalarda önemli rol oynamaktadır (Young ve ark., 2003; Young ve Klosko, 2014).

Erken çocukluk döneminde istikrar, sevgi ve anlayış ortamının olmaması, yeterince karşılanmayan temel ihtiyaçlar kişilerde Duygusal Yoksunluk ve Terk Edilme şemalarının gelişmesinde rol oynamaktadır. Çocukluk döneminde travmatik deneyime maruz kalma ve kurbanlaşma deneyimleri ise Kusurluluk/Utanç, Güvensizlik Suistimal Edilme ve Zarar Görme/İncinebilirlik şemalarının gelişmesine neden olmaktadır. Temel ihtiyaçların gerekli düzeyde karşılanmaması olumsuz şemalara yol açabildiği gibi ihtiyaçların gereğinden fazla şekilde karşılanıyor olması da özerklik ve sağlıklı sınırların oluşmadı bir ortam kişide olumsuz şemaların

oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumda Bağımlılık /Yetersizlik ya da Hak görme/Büyüklenmecilik şemaları ortaya çıkabilmektedir. Seçici içselleştirme deneyimleri de kişide şema oluşturan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Çocuklar ebeveynlerini olumlu özelliklerini içselleştirebilirken aynı zamanda bakım verenlerinin bazı olumsuz yönleri ile özdeşim kurma yoluyla içselleştirirler. Kurulan bu özdeşimler kişiler sahip olduğu şemalar, modlar ve şemalarla baş etme biçimlerini oluşturmaktadır (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022; Young ve ark., 2003).

2.1.2 Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Alanlarının Sınıflandırılması

Young'un şema terapi modeli bilişsel davranışçı yaklaşımın, bağlanma teorisinin, nesne ilişkileri modelinin, Gestalt ve psikanalitik yaklaşımların harmanlanmasıyla oluşan sistemdir (Young ve ark., 2003).

Şema terapi modeli içerisinde kategorize edilen erken dönem uyumsuz şemalar Young tarafından şu şekilde belirtilmiştir: Terk Edilme/ İstikrarsızlık, Güvensizlik/ Suistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk ve Utanç, Sosyal İzolasyon ve Yabancılaşma, Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık, Yapışıklık/Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık, Hak Görme/Büyüklenmecilik, Yetersiz Özdenetim/ Özdisiplin, Boyun Eğicilik, Kendini Feda, Onay Arayıcılık, Tanınma Arayıcılık, Olumsuzluk/Karamsarlık, Duygusal Ketlenme, Yüksek Standartlar/ Aşırı Eleştircilik ve Cezalandırıcılık (Young, Klosko ve Weishaar, 2009).

2.1.2.1 Şema Alanı: Ayrılma/ Reddedilme

Ayrılma/ Reddedilme şema alanı; Terk Edilme/İstikrarsızlık, Güvensizlik/İstismar Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk/Utancı, Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma şema boyutlarını içermektedir. Bu şema alanı aktif olan bireylerin aile yaşantılarında soğuk ve kopuk bir ilişkinin varlığı, reddedici ve kısıtlayıcı bir ebeveynlik tutumu sergilendiği ve ailenin belirsiz sınırları olduğu belirtilmektedir. Bu yaşantıların etkisiyle kişiler kabul edilmeyeceklerine ve yakınlarını kaybedeceklerine dair endişeler, hatalı oldukları inançları, düşük öz saygı, toplumdan ayrılmış hissetme ve yalnızlık gibi duygularla mücadele etmektedirler (Young ve Klosko, 2014; Young ve ark., 2003).

2.1.2.2 Şema Alanı: Zedelenmiş Özerklik ve Performans

Zedelenmiş Özerklik ve Performans şema alanı; Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalık ya da Zarar Görmeye Karşı Dayanıksızlık, Yapışıklık/ Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık boyutlarını içermektedir. Ailede çocuklara karşı aşırı koruyucu tutum, düşük destekleyici yaklaşım ve tutum karakteristik özelliğidir. Kişiler kendi işlerini yardım almaksızın yapamayacaklarına dair inançlar, gerçek dışı abartılı korkular geliştirmiştir. Aileden ve yakın çevresinden bağımsızlaşamama, düşük öz güven, yeterli olmayan kimlik gelişimi ve başarısız olacaklarına dair daimî inanç kişilerin mustarip olduğu durumlardır (Young ve Klosko, 2014; Young ve ark., 2003).

2.1.2.3 Şema Alanı: Zedelenmiş Sınırlar

Zedelenmiş Sınırlar şema alanı; Hak Görme-Haklı Görme/Büyükleme, Yetersiz Özdenetim/Özdisiplin boyutlarını içermektedir. Bu şema alanı aktif olan bireylerin aile yapılarında aşırı izin verici bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir. Kişiler yaşantılarında grupta çalışma, iş birliği sağlama, uzun vadeli planlar için çalışma konusunda güçlük yaşarlar. Çatışma ve sorumluluklardan kaçma eğilimi gösterirler. Zedelenmiş sınırlar alanındaki bireylerin diğer insanlardan üstün olduklarına dair inançları olabileceği belirtilmiştir (Young ve Klosko, 2014; Young ve ark., 2003).

2.1.2.4 Şema Alanı: Diğer Yönelimlilik

Diğer Yönelimlilik şema alanı; Boyun Eğicilik, Kendini Feda, Onay Arayıcılık/Tanınma Arayıcılık boyutlarını içermektedir. Bu şema alanındaki bireyler başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından üstün tutarak karşılama çabasındadırlar. Bu bireylerin erken yaşantılarında ailesi tarafından koşullu kabul görme, sadece ebeveynlerinin istek ve beklentilerini gerçekleştirdiklerinde kabul ve onay görme örüntüleri mevcuttur. Bu kişilerin onay almaya dair yönelimleri, kişilerin hissettikleri öfke duygularını bastırmalarına neden olmaktadır (Young ve Klosko, 2014; Young ve ark., 2003).

2.1.2.5 Şema Alanı: Aşırı Tetikte Olma ve Baskılama/Ketleme

Aşırı Tetikte Olma ve Baskılama şema alanı; Duygusal Baskılama, Yüksek Standartlar/ Aşırı Eleştiricilik, Cezalandırıcılık boyutlarını içermektedir. Bu şema

alanları aktif olan bireylerin aile örüntülerinde talepkâr anne baba tutumları, aşırı cezalandırıcı yaklaşımlar ve görev performans odaklı bir yaklaşım görülmektedir. Bu erken yaşantıların sonucunda bireylerin duygularını ifade etmede güçlük yaşadığı, katı içselleştirilmiş kurallarının bulunduğu, mükemmeliyetçi ve performans aşırı odaklı yaklaşıma sahip oldukları, sürekli tetikte olma ihtiyacı içinde olduklarında dolayı rahatlamakta zorlanma yaşadıkları ifade edilmektedir. Bu şemalara sahip bireylerin olumsuz durumlara ve duygulanımlara daha odaklı, olumlu yaşantıları küçümser bir eğilimdedirler. Spontan duygu ve davranışlarını baskılayarak uyum sağlama eğilimi gösterdikleri belirtilmektedir (Young ve ark., 2003; Young ve Klosko, 2014).

2.2 Bağlanma Stilleri

Bağlanma teorisi ve bağlanma stilleri bu bölümde ele alınacaktır.

2.2.1 Bağlanma

Bowlby (1969), çalışmalarının ilk döneminde bağlanma davranışını anneden ayrılma ya da herhangi bir korku yaratan olayın yaşanması sonucunda harekete geçen biyolojik mekanizmaların sonucu olarak ortaya çıkan iç güdüsel bir sosyal davranış olarak tanımlamıştır. Bağlanmanın anneye yakınlık gerektiren pek çok davranışsal sistemin harekete geçmesinin bir ürünü olduğunu belirtir. Annenin sesinin, dokunuşunun veya varlığının korku ve stres yaratan durumlarla aktive olan çocuğun biyolojik sistemini sakinleşmesinde önemli rol oynadığını savunur. Daha sonraki çalışmada kavramsallaştırmasını biyolojik mekanizmalar çerçevesinden çıkararak bağlanma sisteminin amacının sadece yakınlık kurma olmadığını bağlanma davranışını duygusal olarak ihtiyaçlarını gören ve gözetten bir bağlanma figürüyle temas etme durumu olarak ifade eder (Bowlby, 1969).

Bebeklerde yapılan çalışmalar geliştirilerek, bağlanmanın bireylerin yaşamları boyunca etkileri olup olmadığı sorusu bağlanma çalışmalarını yetişkinler üzerine yöneltmiştir. Öncelikle bebeklik, çocukluk, ergenlik dönemlerinde yapılan çalışmalar, bağlanmanın yaşam boyu sürdüğü görüşünü temel alarak yaşamın farklı dönemlerinde bağlanma boyutlarını incelemeye devam etmektedirler.

2.2.2 Bağlanma Kuramları

Bowlby'nin bağlanma teorisi kaleme aldığı “The Nature of a Child's Tie to His Mother” Çocuğun Annesine Bağlanmasının Doğası adlı makalesinin yayınlanmasıyla ile Bağlanma davranışı bakım veren ile bakım verilen arasındaki kurulan ve bireysel farklılıklar içeren bir süreç olarak ele alınmıştır (Bowlby, 1958).

Bowlby'nin bağlanmanın yaşam boyu sürdüğü görüşü temel alınarak bireylerin farklı yaşam dönemlerinde yapılan bağlanma çalışmaları sonucunda çocuk ve yetişkinlerin bağlanma biçimleri farklı biçimlerde gözlemlenerek ve kategorize edilerek ele alınmıştır.

Ainsworth ve arkadaşları, Bowlby'nin bağlanma kuramını temel alarak Uganda ve Maryland'de yaptıkları çalışmalarında çocukların bağlanma biçimlerini güvenli, güvenli-dirençli, güvensiz-kaçıngan, bağlanma olarak kategorize etmiştir. Main ve Solomon ise Ainsworth'un kavramsallaştırmasına ek olarak diğer güvensiz bağlanma stillerinden farklılık gösteren güvensiz-disorganize bağlanma stilini kategorizasyona eklemiştir (Uluç, 2005).

Hazan ve Shaver ise Ainsworth'ün bebekler üzerinde yaptığı bağlanma çalışmaları üzerinde temellendirerek yetişkin bağlanma biçimleri incelemek üzere üçlü bağlanma modelini (güvenli, kaçıngan, kaygılı-kararsız bağlanma) ortaya koymuşlardır. (Hazan ve Shaver, 1987).

Farklı gelişim dönemlerindeki bağlanma biçimlerine odaklanan Bartholomew, yetişkin bağlanmasında duygusal partnerlerle bağlanma örüntülerini incelemiş ve dörtlü bağlanma modelini (güvenli, saplantılı, korkulu, kaçıngan) ortaya koymuştur (Bartholomew, 1994).

2.2.2.1 John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Bowlby bağlanma kuramının temellerini üç cilt olarak ele aldığı “Bağlanma” (1969), “Ayrılık” (1973) ve “Kayıp” (1980) kitaplarında yayınlamıştır.

Bağlanma Stilleri: Bağlanma davranışı bakım veren ile bakım verilen arasındaki kurulan ve bireysel farklılıklar içeren bir süreçtir. Bakım verenin bakım verilenin ihtiyaçlarını karşılama tutumundaki özelliklere göre farklı bağlanma stilleri geliştirilmektedir (Sakman ve Sümer, 2017). Bowlby, anneyle kurulan ilk bağlanma davranışının yetişkinlik döneminde de sürdürüldüğünü savunmaktadır (Bowlby, 1969; Cassidy, 2000).

Güvenli Bağlanma: Güvenli ve güvensiz bağlanma sınıflandırmasının ortaya çıkışı Ainsworth'ün Ganda projesi (Ainsworth, 1963, 1967) sonucunda elde ettiği anne çocuk arasında kurulan ilişkilerde bireysel farklılıklar olduğunun tespit edilmesine dayanmaktadır. Bakım verenin (bağlanma figürünün) çocuğun sinyallerine ve ihtiyaçlarına karşı gösterdiği duyarlılık, çocuğun bakım veren ile nasıl bir bağlanma ilişkisi kuracağını belirlemektedir (Akt. Uluç, 2005). Bakım veren duyarlı olup, tutarlı ve yeterli bir şekilde çocuğun sinyallerini algılayarak ihtiyaçlarını karşılırsa çocukta güven ve yeterlilik duyguları ortaya çıkmaktadır. Bu duygular bağlanma figürü ve çocuk arasında güvenli bağlanma yapılanması oluşmasına katkı sağlar. Güvenli bağlanma bu güven ve yeterlilik duygusu oluşmuş bireyin bağlanma davranış stilini ifade etmektedir (Cassidy, 1999; Fearon ve Belsky, 2004; Thompson, 2016).

Güvenli bağlanma ilişkisine sahip çocuklar stresli durumlarla daha kolay baş edebilmekte ve uyumsuz davranış gösterme oranları güvensiz bağlanma stiline sahip çocuklara göre daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür.

Güvensiz Bağlanma: Bakım veren ve çocuk arasındaki ilişkide, bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını tutarlı ve yeterli bir şekilde karşılamadığı durumlarda çocuklar güven duygusunu hissedemez ve bakım vereni ile arasında güvensiz bağlanma ilişkisi oluşturur (Ainsworth, 1985; Bowlby, 2012). Bowlby (1973, 1980) çalışmalarında erken dönemdeki güvensiz bağlanma yapılanmalarının çocuklardaki depresyon ve kaygıya karşı hassasiyeti artırarak içselleştirme problem davranışlarının ortaya çıkmasında etken olabileceğini belirtmektedir.

İçsel Çalışan Model: Bağlanma kuramı çocukların erken dönemlerden başlayarak bağlanma figürleri ile geliştirdikleri ilişkide kendilerinin ne kadar sevinebilir ne kadar değerli olduklarını başkalarının gözünden anlamlandırılmalarını sağlayan inançlar geliştirdiklerini savunur. Bağlanma figürünün çocuk ile geliştirdiği iletişim ve davranışlardan temellenen bu inançlar ve beklentiler sistemi kişinin “içsel çalışan benlik modellerini (benlik temsili) (Cassidy, 1999) oluştururlar (Akt. Sümer ve Şendağ, 2009). Bebekler ve çocuklarda zaman içerisinde daha da benimsenerek yerleşikleşen içsel çalışan benlik modelleri keskin değişmesi zor şemalara dönüşmektedir. Yerleşikleşen bu algılar en çok da benlik algısıyla yetişkin döneme aktarımlarla duygu, düşünce ve davranışlarda etkisini göstermektedir (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988; Pietromonaco ve Barrett, 2000; Akt. Sümer ve Şendağ, 2009).

2.2.2.2 Mary Ainsworth'ün Bağlanma Kuramı

Ainsworth, Ugandalı anneler ve çocuklarıyla bağlanma kavramını incelemek üzere sistematik çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda çocukların ve annelerin farklı bağlanma biçimleri gösterdiklerini tespit etmiştir. Bu farklılaşmada bireysel farklılıkların etkisini incelemek üzere çalışmalarına devam etmiştir (Ainsworth, 1967).

Bowlby tarafından temelleri atılan bağlanma kuramını yapmış olduğu yabancı durum testi 'Strange Situation' ile geliştirmiştir. Yabancı durum testinde laboratuvar ortamında anne ve 12-18 aylık bebeklerin davranışlarını inceleyerek annesinden ve bir yabancından ayrılan ve sonrasında buluşturulan bebeklerin tepkilerini incelemiştir. Bebeklerin vermiş oldukları duygusal ve fiziksel tepkileri değerlendirerek güvenli ve güvensiz bağlanma örüntüleri sınıflandırmasının temelini oluşturmuştur (Ainsworth ve ark., 1978).

Yabancı durum araştırmasında temel olarak çocuğun yabancı bir ortama girdiğinde, keşif yapma davranışı, annesinin odadan ayrılmasına verdiği tepki davranışı, odaya girmesinde verdiği tepki davranışları ve yabancı kişiye verdiği tepkiler değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda Ainsworth bebeklerin verdikleri tepkilere göre üç ana kategori belirlemiştir. Güvenli bağlanan çocuklar, güvensiz kategorisi altında kaçınan (avoidant) ve ikircikli/dirençli (ambivalent/resistant) bağlanan bebekler olarak kategorilendirilmiştir (Rosmalen, Veer ve Horst, 2015).

Bu çalışmanın %66'sını oluşturan *güvenli bağlanan* bebekler anneleri odadan ayrıldığında huzursuzluk ve ağlama davranışı göstermesine rağmen annesiyle iletişime geçtiğini gördüğü yabancı bir birey tarafından sakinleştirilerek keşif sürecine tekrar yönlendirilebilmiştir. Anne odaya girdiğinde ise anneye kavuşmaya dair istek göstermişlerdir. Diğer bebeklere göre daha kolay yatışmış ve hızlıca etrafı keşif davranışına geri dönmüşlerdir (Rosmalen, Veer ve Horst, 2015).

Güvensiz kategorisinde yer alan *kaçınan bağlanma* stiline sahip bebekler bu çalışmada %21 oranında gözlemlenmiştir. Bu bebekler anneleri odadan ayrıldığında diğer bebeklere göre daha üzgün iken anneleri odaya geldiklerinde ise diğer bebeklere göre tekrar annelerine yönelmekte daha yavaş oldukları gözlemlendi. Bazı bebekler ise anneleri odadan ayrıldığında diğerlerine göre daha az keşif davranışı ve daha yüksek oranda anneden ayrılmada hoşnutsuzluk hali gösterdiler. Anneleri geri döndüklerinde ise diğer bebeklere göre daha zor sakinleştirildiler. Ainsworth bu

davranış örüntüleri gösteren bebekleri ise güvensiz bağlanma stillerinden *ikircikli/dirençli* bağlanma kategorisinde ele aldı (Rosmalen, Veer ve Horst, 2015).

Solomon ve Ainsworth'ün öğrencisi olan Main, yaptıkları çalışmada Ainsworth'ün kategorizasyonuna ek olarak güvensiz bağlanma stillerine *disorganize bağlanma* stilini eklemişlerdir. Bu bağlanma stilinde yer alan çocukların anne ile ayrılma ve kavuşma sırasında tutarsız davranışlar göstererek anneye ihtiyaç duydukları gözlemlense de kavuşma sırasında kaçınma davranışlarını sürdürdükleri gözlemlenmiştir (Sümer, 2006). Süreç içerisinde bu kategoriler yetişkin bağlanma stilleri incelendiği çalışmalarda temel kavramlar olarak kullanılmıştır.

2.2.2.3 Hazan ve Shaver'in Üçlü Yetişkin Bağlanma Modeli

Hazan ve Shaver çalışmalarında, Ainsworth'ün çocuklar üzerinde yapmış olduğu bağlanma kategorizasyonu ele alarak yetişkin bağlanma modellerini bu üç kategorizasyon üzerinden değerlendirmişlerdir. Geliştirdikleri ölçekte üç bağlanma örüntüsü güvenli, kaçınan, kaygılı-kararsız bağlanma olarak yer almaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

2.2.2.4 Bartholomew ve Horowitz'in Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz (1990; 1991) çalışmalarında bağlanma örüntülerinin yetişkinlikteki iz düşümlerini araştırmışlardır. Yetişkin bağlanma kuramı, çocukluk döneminde var olan bağlanma davranışlarından farklılık göstermektedir. Çocukluk döneminde bağlanma davranışı çocuğun bakım verenine karşı geliştirdiği bağlanma örüntüleri olarak tanımlanırken yetişkinlik dönemi bağlanma davranışı Hazan ve Shaver tarafından kişiler arası ilişkilerde rehberlik eden içsel temsiller olarak tanımlamaktadır.

Çalışmalarında Hazan ve Shaver's çalışmalarını desteklemekle birlikte, Bartholomew çalışmalarında bağlanmada bireysel farklılıklar konusuna önem vermiştir. Oluşturdukları modelde Bowlby'nin benlik modeli ve başkaları modeli ile kaygı ve kaçınma bağlanma boyutlarını harmanlamışlardır.

Olumlu benlik modeline sahip kişiler yüksek öz saygıya sahip olma ve başkalarından onay alma gereksinimi duymaksızın kişinin sevinebilir olduğuna dair inancı ile karakterizedir. Olumsuz benlik modeline sahip bireyler ise düşük özsaygıya sahip ve dış denetimli olarak tanımlanabilir. Olumlu başkaları modelinde kişi

bağlanma nesnesinin ulaşılabilir ve güvenilebilir olduğu inancına sahiptir. Olumsuz başkaları modelinde ise yakın ilişkilere dair olumsuz inanç ve davranışları barındırır.

Bartholomew ve Horowitz geliştirdikleri bu dörtlü modelde benlik ve başkaları modellerini ilişkilendirerek yetişkinlerin bağlanma stillerini dört kategoride (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) tanımlamışlardır (Bartholomew,1990).

Güvenli bağlanma (secure) stiline sahip bireyler, kaygı ve kaçınma düzeyleri düşük, kişilerin kendine güvenleri yüksek ve başkalarının güvenilebilir olduklarına dair inancı yüksektir. Kişiler arası problemleri daha düşük ve içsel motivasyonları yüksektir. Sıcak ve ihtiyaçlara cevap veren ebeveynlik stili sayesinde kişilerin hem kendilerine hem de diğer bireylere karşı olumlu algıları vardır (Bartholomew,1990).

Saplantılı (preoccupied) bağlanma stilinde kişi yüksek olumsuz benlik algısı ve olumlu başkaları modeline sahiptir. Genellikle erken çocukluk yaşantılarında tutarsız ve ihtiyaçlara duyarsız ebeveyn tutumuna maruz kalmışlardır. Ebeveynlerinin gerekli ilgi ve sevgiyi göstermemelerini kendilerinin değersiz biri olduğundan kaynaklandığını düşünme eğilimindedirler. Çevrelerindeki kişilerin onayını ve sevgisini kazanma arzusu içindedirler ve diğerlerine aşırı bağımlılık göstermektedirler (Bartholomew, 1990).

Korkulu bağlanma stilinde kişi olumsuz benlik modeli ve olumsuz başkaları modeline sahiptir. Bu bireyler diğer kişilerle sosyal temas ve yakınlık isterler ancak diğerlerine güvenmekte zorlanma yaşamaktadırlar. Reddedilmeye karşı duyarlılıkları yüksektir. Bu nedenle reddedilme ihtimalinin yüksek olduğunu düşündüğü yakın ilişkilerden uzak dururlar. Sosyal onay alma ihtiyacından dolayı yüksek düzeyde stres yaşarlar ve olumsuz sosyal ilişkilere sahiptirler (Bartholomew, 1990).

Kayıtsız bağlanma stiline sahip yetişkinlerde olumsuz başkaları algısı ve olumlu bir benlik modeli mevcuttur. Kişi olumlu kendilik algısına sahipken, başkalarından olumsuz beklentilere sahiptir. Başkaları tarafından reddedilme karşısında kendini korumanın yolu kişinin kendi bağlanma ihtiyaçlarını yok saymasıdır. Yetişkin kişi bu durumla baş etmek için bağlanma ihtiyaçlarını yok sayarak ilişkilerden uzak durmayı tercih edebilir. Yer değiştirme gibi (örn. başarıya aşırı önem verme) baş etme mekanizmalarını kullanarak olumlu benlik algısını sürdürme çabası içindedir. Bu kişiler yakın ilişkilerin gereksiz ve önemsiz olduğunu öne sürerek bağımsızlığa daha çok önem verdiklerini belirtirler (Bartholomew, 1990).

Bartholomew'in geliştirmiş olduğu bu dörťlü bağlanma modeli temel alınarak oluşturulan ölçekler İlişki Anketi (Relationships Questionnaire, RQ) ve İlişki Ölçekleri Anketi (Relationships Scales Questionnaire, RSQ), dilimize Sümer ve Güngör (1999) tarafından uyarlanmıştır.

Günümüzde yapılan son çalışmalar kategorik ölçüm yapan bu ölçekler yerine bağlanma boyutları üzerinden bağlanmayı incelemenin daha uygun olduğu konusunda fikir birliği oluşturmuştur (Sümer, 2006). Bu nedenle bu çalışmada da yetişkin bağlanması Brennan ve arkadaşlarının (1998) geliştirmiş olduğu bağlanmayı iki boyutlu olarak değerlendiren Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri ile gerçekteştirilecektir (Sümer, 2006).

2.2.3 şema Perspektifinden Bağlanma

Bowlby bağlanma örüntüsünü çocuğın bakım vereni ile kurduğu ilk bağlara ilişkin bir ilişki olarak tanımlamaktadır (Bowlby, 1969). Young ise çocukluk yaşantıların şekillenerek ortaya çıkan ve gelişen bir diğer unsur olarak erken dönem uyumsuz şemaları tanımlamıştır. (Young, 2003). Erken dönem yaşantılara ve ilişkilere dayanan bu iki kavramın birbirini etkilediğini ve birbirlerini etkilendiğini savunan çalışmalar yapılmıştır.

Simard, Moss ve Pascuzzo'nun (2011), 15 yıllık bir süreci kapsayan boylamsal çalışmasında 60 kişiden oluşan araştırmanın katılımcıları 6 yaşında ve 21 yaşında olmak üzere iki kez bağlanma stilleri ve erken dönem uyumsuz şemaları yönünden değerlendirilmişlerdir. 6 yaşındaki bağlanma stilleri değerlendirilmesinde ayrılma-birleşme prosedürü kullanılmış olup 21 yaşında aynı katılımcı grubu ile yapılan değerlendirme de ise Young şema Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda güvensiz ikircikli bağlanma stiline ya da güvensiz saplantılı bağlanma stiline sahip olan çocukların, güvenli bağlanma stiline sahip olan çocuklara oranla, erken dönem uyumsuz şemalar ile daha yüksek düzeyde ilişkili bulunmuşlardır. Güvensiz-kaçınan bağlanma ve güvensiz-disorganize bağlanma stiline sahip çocukların erken dönem uyumsuz şema puanları değerlendirildiğinde güvenli bağlanma stiline sahip çocukların erken dönem uyumsuz şema puanlarıyla anlamlı bir farklılık görölmemiştir. Karşılanmayan erken dönem çocukluk gereksinimlerinin bireylerde erken dönem uyumsuz şemaların varlığına erken olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmanın ikinci basamağında 21 yaşına gelen katılımcıların erken dönem uyumsuz şemalar verileri

cinsiyet, ebeveyn öğrenim düzeyi, yıllık gelir düzeyi, ailesinin gelir düzeyi, aile tipi ve medeni durumu açısından değerlendirilmiştir. Yalnızca cinsiyet değişkeninde anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek düzeyde zarar görme ve savunmasızlık şemasına sahip olmasından kaynaklandığını raporlamışlardır. Sonuçların Cassidy'nin (1988) çalışmasında ele aldığı güvensiz-ikircikli bağlanma stilin problem davranış gösterme ve başkalarının ilgi ve şefkate layık olmadıklarına dair düşüncenin gelişmesi başka bir deyişle değersizlik algısının oluşmasında risk faktörü olduğu bulgusuyla örtüşmekte olduğu belirtilmiştir.

Cassidy (1988), anne ve çocuk arasındaki oluşan bağlanmanın güvenli ya da güvensiz oluşunun çocuğun kendilik algısının olumlu olmasında rol oynadığını belirtmiştir. Bu çalışmasında altı yaşındaki çocukların bağlanma örüntülerinin değerlendirilmesi için geliştirerek kullandığı oyuncak bebek hikayeleri testi sonucunda güvensiz-disorganize bağlanma stiline sahip çocukların düşmanca ve şiddet içeren davranışlar gösterdiklerini belirtmiştir. Yapılan diğer değerlendirmelerde bu çocukların ayrıca düşük benlik değerine sahip oldukları ve özgüven eksikliği yaşadıkları görülmüştür. Bu durumu, annenin disorganize olmasının çocuğun ihtiyaçlarını yeterince karşılama düzeyini etkileyebileceği ve bu nedenle çocuğun dünyayı düzensiz, güvensiz ve kontrol edilemez algılayarak olumsuz benlik algısı geliştirebileceği ile ilişkilendirmiştir.

Araştırmalar ışığında ebeveynlerin bağlanma davranışlarının sahip oldukları erken dönem uyumsuz şemalardan etkilenebileceği görülmektedir. Ebeveynlerin çocukla kurduğu ilişki, ebeveynin davranışları sahip oldukları düşünce erken dönem uyumsuz şemalar ve bağlanma stilleri ile harmanlanmasıyla oluştuğu düşünüldüğünde nesiller boyu süren çift yönlü bir döngüsel ilişkiden söz etmek mümkündür.

2.3 Erken Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Problemleri

Çocuklar dünyaya geldiklerinde ilk olarak kendilerine bakım verenlerin bulunduğu aile çevresinde bulunurlar. Çocuğun ilk sosyalleşme deneyimleri bakım vereni ve çevresi ile başlar. Bu nedenle çocuğun psiko-sosyal gelişiminde bakım vereni ve aile büyük önem taşımaktadır. Bebeğin ilk çevresi özellikle annesi ile kurduğu iletişim onun yaşamı üzerinde kalıcı izler bırakacak etkiye sahiptir (Geçtan, 1984).

Erken çocukluk dönemi çocukların bedensel, sosyal, bilişsel ve dil alanlarında diğer dönemlere kıyasla çok hızlı bir gelişim gösterdiği bir dönemdir. Bu gelişim dönemlerine özgü olarak gelişiminde kritik evreler mevcuttur. Çocukların normal gelişim seyrine olduğunun ifadesi çocuklarda istenmeyen davranışın hiçbir zaman ortaya çıkmayacağı anlamına gelmemektedir (Campbell, 2006). Normal gelişimin bir parçası olarak bazı zorlukların ortaya çıkması beklenen bir durumdur (Yavuzer, 1987).

Çevre, ebeveynlik stilleri, aile içi iletişim, ailenin dağılması, çocukların doğum sırası, fizyolojik sebepler ve hormonlar gibi etkenler çocukların gelişimini etkilemektedir. Bu etkenlerin çocuk için olumlu ve istenen nitelikte olmasının çocuğun gelişimini desteklerken, koşulların istenen nitelikte olmamasının çocuğun gelişimini sekteye uğratabileceği ya da geriletebileceği belirtilmektedir (Senemoğlu, 2005). Yapılan araştırmalar da çocukların davranışlarının çoklu etkenlerin etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Davranış teorisyeni Bandura'nın (1964) modeline göre davranışsal bozukluklar, semptomlarla ortaya çıkan hastalıklar olarak açıklanmak yerine, bireylerin sosyal olarak koşullanması sonucu ortaya çıktığını savunmuşlardır (Achenbach, 1966).

Çocuklarda problem davranışı tanımlayabilmek için öncelikli olarak yaş dönemine özgü uygun olan davranış biçimlerini bilmek önem taşımaktadır. Yavuzer, çocuklar ve gençlerin davranışlarının değerlendirilmesinde davranışın yaşa uygunluğu, uygun olmaya davranışı görülme sıklığı, davranışın sürekliliğini, biyolojik cinsiyete özgü rol beklentilerini ve kültürel faktörleri davranışın normallik ölçütleri olarak belirtmektedir (Yavuzer, 1987). Örneğin çocukluk çağında karanlık korkusu gelişim dönemleri içerisinde kabul edilebilir olsa da yetişkinlik döneminde karanlık korkusunun varlığı problem olarak görülmemektedir (Yörükoğlu, 1989).

Gelişim evrelerinde doğal olarak ortaya çıkan gelişim görevlerinin (Havighurt, 1948) yanı sıra uygun olmayan çevresel koşullara maruz kalan çocuklar duygusal bozukluklar geliştirebilmektedir (Yavuzer, 1987).

Çocuklukta uyum ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasında pek çok farklı etkenin etkileşimiyle ortaya çıkabilmektedir. Genetik faktörler, fiziksel nedenler, çocuğun temel gereksinimlerinin doyurulmaması, çevresel ve sosyo-ekonomik nedenler, uygun olmayan ebeveynlik stilleri uyum ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasında rol oynamaktadır (Ankay, 1998; Öz, 1997).

Yapılan meta-analiz çalışmaları incelendiğinde yüksek düzeyde aile içi problemlerin olması erken çocukluk döneminde problem davranışların ortaya çıkması ve okul çağına kadar sürmesinde etken bulunmuştur. Yapılan boylamsal araştırmalarda okul öncesi dönemde problem davranışların varlığı, okul çağına ortaya çıkan problem davranışlar açısından risk faktörü olarak değerlendirilmiştir (Campbell, 1995).

2.3.1 Çocuklarda Davranış Problemlerinin Sınıflandırılması

Erken çocukluk döneminde duygusal ve davranışsal olarak riskli ve problematik durumların ele alınmasında farklı sınıflandırmalar ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu dönemde çocuklarının fiziksel, nöral, duygusal ve bilişsel gelişiminin hızlı bir şekilde devam etmesi, normal gelişim sürecinde bireysel farklılıkların olması, küçük yaşlarda ortaya çıkan problem davranışların daha çok aile ve çevre etkenli olabilmesi durumundan dolayı bu dönemde psikiyatrik bir teşhis koyma ve sınıflandırma yapma konusunda tartışmaları devam ettirmektedir (Egger ve Angold, 2006).

1960-1970'li yıllar arasında yapılan deneysel çalışmalar çocuk psikopatolojilerinin sınıflandırması için temel oluşturmaktadır. Yapılan bu sınıflandırma çabalarının gelecek akademik çalışmalara yol gösterici ve kavramsallaştırmalar ve yapılan uygulamalarda destekleyici olacağı düşünülmektedir (Achenbach, 1978).

Yavuzer (2003), uyum ve davranış problemlerini alışkanlık bozuklukları (parmak emme, tırnak yeme, alt ıslatma, dışkı kaçırmaya), antisosyal davranım bozuklukları, tikler, yalan söyleme ve çalma-hırsızlık, olarak tanımlamıştır.

Yörükoğlu (1989), çocuklarda görülen uyum ve davranış problemlerini; duygusal bozukluklar (korkular, saplantılı düşünceler, kekemelik, uyku bozuklukları, yoğun kaygı), davranış bozuklukları (sinirlilik, geçimsizlik, çalma, yangın çıkarma, okuldan kaçma, kurallara uymama), alışkanlık bozuklukları (parmak emme, mastürbasyon, alt ıslatma, dışkı kaçırmaya) ve ağır ruhsal bozukluklar (içe kapanıklık, psikoz) olarak dört grupta sınıflandırmaktadır.

Öz (1997), çocukluk çağına görülen uyum ve davranış bozukluklarını; parmak emme, aşırı hareketlilik, tırnak yeme, saldırganlık, pika, mastürbasyon, aşırı yeme, uyku sorunları, gece korkuları, fobiler, yalan söyleme, inatçılık, çalma, iç dönüklük,

kıskançlık, çalma davranışı, alt ıslatma, kekemelik, tikler, trikotillomani, tempertatrum ve enkopresis olarak gruplandırmıştır.

Literatürde çocuklukta uyum ve davranış sorunlarının içselleştirme (internalizing) ve dışsallaştırma (externalizing) problemleri olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Dışsallaştırma problemleri çocuklarda düşük öz denetim ve kontrol ile karakterize olan saldırganlık, hiperaktivite, karşı gelme, küfürlü konuşma, suç işleme gibi davranış bozukluklarını kapsarken, içselleştirme problemleri çocuklarda yüksek kontrol kaynaklı sıkılganlık hisleri, bastırılmışlık, kaygı, kişilik bozuklukları gibi problemleri ifade etmektedir. (Achenbach ve Edelbrock, 1978).

Anksiyete, depresyon, mükemmeliyetçilik, düşünce ve davranışlara aşırı takılı kalma hali, obsesyonlar, katı düşünce şemaları gibi durumlar çocuklarda içselleştirme davranış problemleri olarak görülmektedir (Coplan, 2013).

Daha çok duyguların bastırılması ve dışarıya yansıtılmaması ile ilişkili olan içselleştirme problemleri kişinin yoğun stres yükü altında kalmasıyla dışsallaştırma davranım problemleri olarak yaşam içerisinde kendini gösterir (Coplan, 2013).

2.3.2 Çocuklarda Davranış Problemlerinde Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler

Bronfenbrenner'in ekolojik modeline göre çocukların davranışları kendi kişilik özelliklerinin yanı sıra çevrelerindeki fiziksel ve sosyal çevreden de etkilenmektedirler. Katmansal olarak genişleyen bu fiziksel ve sosyal çevrenin oluşturduğu etkileşim de çocuğun etkilemeye devam etmektedir (Bronfenbrenner, 1979). Ekolojik modele göre çocuğun davranışlarını etkileyen birincil faktörleri ele alındığında mizaç, cinsiyet, zekâ düzeyi ve kendilik değeri algısı problem davranışları oluşturan birincil faktörler olarak belirtilmektedir. İkinci çevresel alanda ise, aile tutumları, ebeveyn- çocuk etkileşimleri, kardeş ilişkileri, akran ilişkileri ve kullanılan cezalandırıcı disiplin yöntemleri görülen problem davranışlarla ilişkili görülmektedir. Üçüncü alanda ise anne baba arasındaki ilişki, sosyal destek, sosyo-ekonomik durum ve anne babanın çalışma durumu çocuk problem davranışları ile ilişkili görülmektedir. Ekosistemin en dış katmanında ise bireyin hangi etnik gruba ait olduğu problem davranış görülme olasılığını etkilediğini belirtmektedir (Atzaba-Poria, Pike ve Deater-Deckard, 2004). Bu modelden hareketle bireylerin davranışlarının tek bir faktörden etkilenmediği farklı değişkenlerin etkisi ve etkileşimi ile ortaya çıktığı görülmektedir.

Yapılan alışmalar incelendiğinde çocukların davranışlarını etkileyen faktörlerin hem koruyucu hem de risk faktörleri olarak karşımıza çıkabileceğini göstermektedir. Olumlu ebeveyn tutumu değişkeni çocuklar için koruyucu faktör olabilirken olumsuz ebeveynlik tutumları benimseyen ailelerin çocukları için risk faktörü oluşturabilmektedir.

Gnap ve Kabadayı'nın çalışmasında (2017), demokratik aile tutumunun çocuğun zgven gelişimi ile olumlu yönde bir ilişki saptanırken baskıcı, ilgisiz ve aşırı koruyucu tutum ebeveynlik stili ile zgven arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yavuzer (1990), aşırı koruyucu aile tutumunun çocuğun zgven gelişimini olumsuz şekilde etkileyerek ev dışı sosyal çevrede içine kapanık bir tutum sergileyebileceğini ve düşük sosyal uyum gösterdiklerini belirtmektedir. Bu bireyler kendileriyle fazlasıyla ilgili olarak, yetişkin hayatlarında sorumluluklardan kaçma ve onu koruyan ebeveynleri olmadığında yalnızlık ve korunmasızlık hisleriyle baş başa kalmaktadırlar.

Pinquart'ın (2017), aile tutumlarının çocukluk ve gençlik yıllarındaki dışsallaştırma problemleri ile ilişkisini konu alan 1435 araştırmayı dahil ettiği meta-analiz çalışmasında ailedeki yakınlık hissinin, davranışsal kontrolün, özerklik verilmesinin ve çocuklara rehber ebeveyn olunmasının dışsallaştırma problemleri ile negatif ilişki gösterirken otoriter ve cezalandırıcı aile tutumunun, psikolojik kontrolün ve ihmalkar ebeveynliğin yüksek düzeyde dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olduğunu raporlamıştır.

Geçtan (1990), olumsuz ebeveynlik tutumlarının çocuğun gelişimini aksatacağını ve çocuğun benlik sınırlarını oluşturabilmesini engelleyebileceğini belirtmektedir. Ebeveynin çocuğu reddi, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması ya da görmezden gelinmesi, gerçekçi olmayan yüksek beklentiler gibi tutumlar çocuğun yaşamında olumsuz etkiler bırakmaktadır. ocuk yaşantısında olumsuz ebeveynlik tutumlarıyla yetişen bireyler yetişkin hayatlarında kurdukları sosyal ilişkilerde de problemler yaşayabilmektedir. Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumunun öz güven gelişiminin yanı sıra algılanan benlik imajında da olumsuz şekilde etkilediği belirtilmektedir (Geçtan, 1969).

Olumsuz aile tutumunun ve çocukların diğerlerinin bilgi, duygu ve niyetlerini anlama becerilerinin çocukların problem davranışlarındaki etkisinin incelendiği çalışmada çocuklar 2 yaşlarından 4 yaşına kadar takip edilmiştir. Problem davranışları

yaşla birlikte arttığı, cezalandırıcı ve olumsuz ebeveynlik stiline problem davranışla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Diğerlerinin duygularını ve niyetlerini yüksek düzeyde anlama becerisi gösteren çocukların ise ailenin olumsuz tutumunun etkisini daha az gördükleri, empati ve anlamlandırma becerisinin olumsuz etkiyi azaltıcı özellikte olduğunu bildirilmektedir (Hughes ve Ensor, 2007).

Okul öncesi dönemden ikinci sınıf aralığındaki 352 çocuğun problem davranışlarının incelendiği çalışmada da ailenin yüksek kontrol düzeyi ve düşük destek düzeyini çocuklarda görülen dışsallaştırma davranışları ve çocukların dikkatleri ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Gadeyne, Ghesquire ve Onghena, 2004).

Erken çocukluk yaşantılarında demokratik aile tutumu ile yetişen bireylerin daha az stres, psikolojik problemler ve antisosyal davranışlar gösterdiği belirtilmektedir (Steinberg, Mounts, Lamborn ve Dornbush, 1991). Taner Derman ve Başal'ın (2013) 5-6 dönemindeki çocuklarda görülen davranış problemlerini inceledikleri çalışmalarında 1112 çocuk araştırmaya dahil edilmiştir. Çocukların %60.6'sında en az bir davranış problemi saptanmıştır. Erkek çocuklarda problem davranış görülme oranı kızlara göre daha fazla görülmektedir. Çocuklarda en çok içe kapanıklık problemi tespit edilmiştir. Aile tutumları ve davranış problemleri ilişkisi değerlendirildiğinde aşırı inatçılık, içe kapanıklık ve hayvanlardan korkma durumu ile aşırı koruyucu aile tutumu ilişkili bulunmuştur. İçe kapanıklık, fobiler ve parmak emme problemleri demokratik aile tutumu ile ilişkili bulunmuştur.

Literatürdeki bulgular cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve yaş değişkenlerine göre incelendiğinde; 13-18 yaş arası 10123 çocuğun incelendiğin boylamsal çalışmada erkek çocuklarında kız çocuklarına oranla daha fazla dışsallaştırma sorunu tespit edilmiştir (Merikangas ve ark., 2010). Kız çocuklarında ise erkek çocuklara oranla içselleştirme sorunları, bedenselleştirme sorunları ve saldırgan olmayan diğer bozukluklar daha yüksek oranda tespit edilmiştir. (Albayrak ve Kaymak, 1994).

Yaş değişkeni incelendiğinde Lavinge'in araştırmasında iki üç yaş aralığında problem davranışların arttığı ve dört beş yaş aralığında tekrar azalma gösterdiği görülmüştür (Lavinge ve ark., 1996). Velhust ve arkadaşları (1985) da çalışmalarında dışsallaştırma sorunlarının yaş ilerledikçe azaldığını belirtmektedirler.

Çocuklarda problem davranışları konu alan Türkiye örneklemleri meta-analiz çalışmasında, problem davranış sıklığı cinsiyet değişkenine göre gruplandığında kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha az davranış problem gösterdiği

belirlenmektedir (Kaya, 2021). Farklı örneklemelerdeki çalışmalarını destekleyici olarak Türkiye örneğinde de erkek çocukların kız çocuklarına göre daha çok dışsallaştırma problemi gösterdiği tespit edilmiştir.

Ailenin gelir seviyesi de problem davranışların görülmesinde bir değişken olarak tespit edilmiştir. Ailenin yüksek gelir düzeyine sahip olması ve çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları arasında negatif yönlü ilişki olduğu belirtilmektedir.

Yüksek Usta, 2014 yılında 252 anne ve öğretmenlerin görüşlerini alarak anne ve öğretmenler ile ilişkilerin problem davranış ile ilişkisini incelediği araştırmasında anne yakınlığı ve sıcaklığı arttıkça çocuklarda görülen içselleştirme problemlerinin azaldığını, çatışmalı ilişkiye sahip anne ve çocuklarda ise hem içselleştirme hem de dışsallaştırma problemlerinin arttığını belirtmektedir (Yüksek-Usta, 2014).

Anne davranışlarının çocuk dışsallaştırma problemleri ile ilişkisinin araştırıldığı 1052 çocuk ve annenin katılım sağladığı beş yıllık boylamsal çalışmada çocukların davranışları anne bildirimleri göz önünde tutularak 3 yaşından 7 yaşına kadar kayıt altında tutulmuştur. Annenin sıcak ve yakın davranışlara sahip olmasının çocukların dışsallaştırma problemi göstermesini azalttığı ortaya konmuştur. Annenin cezaya dayalı disiplin uygulamasına sahip olmasının problem davranışları arttırdığını raporlanmıştır (Akçınar ve Baydar, 2018).

BÖLÜM 3

3. AMAÇ VE HİPOTEZLER

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile 4-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının ilişkisi ve bu ilişkide anne bağlanma stilinin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Temel olarak 4-6 yaş çocuğa sahip olan annelerin erken dönem uyumsuz şemaları tespit edilerek, annenin sahip olduğu beş farklı erken dönem uyumsuz şema alanının (Kopukluk/Reddedilmişlik, Zedelenmiş Sınırlar, Diğer Yönelimlilik, Zedelenmiş Otonomi/Aşırı Tetikte Olma, Bastırılmışlık) çocukların problem davranış gösterme durumu arasındaki ilişki incelenecektir. Bu ilişkide annenin sahip olduğu bağlanma stilinin (Kaygılı/Kaçıngan) aracı etkisi değerlendirilecektir. Ayrıca erken dönem uyumsuz şema alanlarının, ebeveyn bağlanma stillerinin ve çocuk problem davranışı değişkenlerinin araştırma kapsamında elde edilen yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi ve benzeri sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırma sorusu olarak ele alınarak incelenecektir.

3.2 Araştırma Hipotezleri ve Araştırma Soruları

H1: Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş otonomi düzeyinin 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H1a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş otonomi düzeyi 4-6

yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H1b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş otonomi düzeyi annelerin kaygılı bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H1c. Annelerin kaygılı bağlanma stiline 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H2: Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş otonomi düzeyinin, 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stiline anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H2a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş otonomi düzeyi 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H2b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş otonomi düzeyi annelerin kaçınan bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H2c. Annelerin kaçınan bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H3: Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyinin, 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stiline anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H3a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyi 4-6 yaş dönemi okul öncesi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H3b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyi annelerin kaygılı bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H3c. Annelerin kaygılı bağlanma stili 4-6 yaş dönemi okul öncesi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H4. Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları

üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H4a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyi 4-6 yaş dönemi okul öncesi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H4b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyi annelerin kaçınan bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H4c. Annelerin kaçınan bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H5: Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından yüksek standartlar düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H5a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından yüksek standartlar düzeyi 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H5b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından yüksek standartlar düzeyi annelerin kaygılı bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H5c. Annelerin kaygılı bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H6: Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından yüksek standartlar düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H6a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından yüksek standartlar düzeyi 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H6b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından yüksek standartlar düzeyi annelerin kaçınan bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H6c. Annelerin kaçınan bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların

problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H7. Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş sınırlar düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H7a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş sınırlar düzeyi 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H7b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş sınırlar düzeyi annelerin kaygılı bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H7c. Annelerin kaygılı bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H8. Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş sınırlar düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H8a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş sınırlar düzeyi 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H8b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından zedelenmiş sınırlar düzeyi annelerin kaçınan bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H8c. Annelerin kaçınan bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H9. Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından diğeri yönelimlilik, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H9a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından diğeri yönelimlilik 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H9b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından diğeri yönelimlilik annelerin

kaygılı bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H9c. Annelerin kaygılı bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H10. Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından diğeri yönelimlilik düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stilinin anlamlı bir aracı etkisi vardır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:

H10a. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından diğeri yönelimlilik düzeyi 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H10b. Annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından diğeri yönelimlilik düzeyi annelerin kaygılı bağlanma stili üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

H10c. Annelerin kaygılı bağlanma stili 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocukların problem davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir.

Araştırma Sorusu 1- Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları annenin yaşı, öğrenim düzeyi, annenin çalışma durumu, annenin çalışma şekli, sosyo-ekonomik durumu ve medeni durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Sorusu 2- Annenin bağlanma stili, annenin yaşı, öğrenim düzeyi, annenin çalışma durumu, annenin çalışma şekli, sosyo-ekonomik durumu ve medeni durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Sorusu 3- 4-6 yaş aralığında bulunan çocukların problem davranış gösterme düzeyi, annenin yaşı, öğretim düzeyi, sosyo-ekonomik durumu, medeni durumu, annenin çalışma durumu ve şekline göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

4.1 Örneklem

Bu araştırmanın örnekleme, 4-6 yaş okul öncesi döneminde çocuğu olan annelerden oluşmaktadır. Örneklem sayısının belirlenmesi için G- Power güç analizi, %95 güven düzeyi, 0.05 hata oranı ve 0.15 etki büyüklüğü temel alınarak uygulanmıştır. Bu işlemlerin sonucunda minimum 119 katılımcı ile çalışmanın uygulanmasına karar verilmiştir. Araştırmanın işleme kriterlerinde ‘4-6 yaş döneminde çocuk sahibi anne olmak’; dışlama kriterlerinde ise ‘annenin geçmişte ya da süregelen bir psikiyatrik tanısının bulunması’ ve ‘çocuğun geçmişte ya da süregelen bir psikiyatrik tanısının bulunması’ olarak belirlenmiştir.

4.1.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya 280 kişi katılmıştır. ‘Anne olmayan’ 25 katılımcı, 4-6 yaş çocuk sahibi olmayan 30 katılımcı, geçmişte ya da süregelen bir psikiyatrik tanısı bulunan 11 katılımcı ve çocuğunun geçmişte ya da süregelen bir psikiyatrik tanısı bulunan 3 katılımcı olmak üzere toplam 69 katılımcı araştırma örneklemine dahil edilmemiştir. Analizler 211 katılımcı verisi ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.1’de katılımcılara ait sosyodemografik bilgiler gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler

Değişkenler			n	%
Annenin Yaşı		20-29	31	14.7
		30-39	146	69.3
		40-49	29	13.7
Annenin Durumu	Öğrenim	Okuma yazma biliyor	3	1.4
		İlkokul	8	3.8
		Ortaokul	18	8.5
		Lise	46	21.8
		Ön Lisans	26	12.3
		Lisans	87	41.2
		Yüksek lisans ve üstü	23	10.9
Annenin Durumu	Çalışma	Çalışıyor	100	47.4
		Çalışmıyor	111	52.6
Annenin Çalışma Şekli		Evde çalışma	5	2.4
		Fiziki olarak işte çalışma	85	40.3
		Evde ve işte çalışma	10	4.7
Algılanan Gelir Düzeyi		Çok Düşük	1	0.5
		Düşük	16	7.6
		Orta	181	85.8
		Yüksek	12	5.7
		Çok Yüksek	1	0.5
Çocuğun Cinsiyeti		Kız	123	58.3
		Oğlan	88	41.7
Çocuğun Yaşı		4	75	35.5
		5	105	49.8
		6	31	14.7
Ebeveynin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı		1	76	36.0
		2	116	55.0
		3	14	6.6
		4	3	1.4
		5 ve üzeri	2	0.9
Ebeveynlerin Durumu	Birliktelik	Evli	203	96.2
		Bekar	2	0.9
		Boşanmış	6	2.8
Okul Öncesi Eğitim Alma Durumu		Eğitim aldı	170	80.6
		Eğitim almadı	41	19.4
Anneden Başka Bakım Veren Olma Durumu		Bakım veren var	72	34.1
		Bakım veren yok	139	65.9

Tablo 4.1 incelendiğinde araştırmaya katılan annelerin %14.7'sinin (n=31) 20-29 yaş aralığında, %69.3'ünün (n=146) 30-39 yaş aralığında ve %13.7'sinin (n=39) 40-49 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerin öğrenim düzeylerine bakıldığında, %1.4'ü (n=3) okuma yazma biliyor, %3.8'i (n=8) ilkokul mezunu, %8.5'i (n=18) ortaokul mezunu, %21.8'i (n=46) lise mezunu, %12.3'ü (n=26) ön lisans mezunu, %41.2'si (n=87) lisans mezunu ve % 10.9'u (n=23) yüksek lisans ve doktora mezunudur. Annelerin %47.4'ü (n=100) çalıştığını ve %52.6'sı (n=111) çalışmadığını bildirmiştir. Çalışan annelerin nasıl çalıştıkları incelendiğinde %2.4'ünün evden çalışmayı sürdürdüğü, %40.3'ünün fiziki olarak işe gittiği ve %4.7 sinin hem evde hem de fiziki olarak iş yerinde çalıştığı görülmüştür. Algılanan gelir düzeyi incelendiğin katılımcıların %0.5'i (n=1) çok düşük, %7.6'sı (n=16) düşük, %85.8'i (n=181) orta, %5.7'si (n=12) yüksek ve %0.5'i (n=1) çok yüksek gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Annelerin sahip oldukları çocuk sayısına bakıldığında %36'sının (n=76) tek çocuk, %55'inin (n=116) iki çocuk, %6.6'sının (n=14) 3 çocuk, %1.4'ünün (n=3) 4 çocuk ve %0.9'unun (n=2) 5 ve üstü çocuğa sahip olduğunu görülmüştür.

Araştırmaya dahil edilecek çocukların yaşları incelendiğinde %35.5'i (n=75) 4 yaşında, %49,8'i (n=105) 5 yaşında ve %14,7'si (n=31) 6 yaşındadır. Çocukların %58.3'ü (n=123) kız, &41,7'si (n=88) oğlandır. Çocukların %80.6'sı (n=170) okul öncesi eğitim almış ve %19.4'ü (n=41) okul öncesi eğitimi almamıştır. Annelerin %34,1'i (n=72) çocuğuna kendinden başka bakım veren birinin olduğunu belirtmiştir, %65.9'u (n=139) ise kendinden başka bakım verenin olmadığını bildirmiştir.

4.2 Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında 4-6 yaş döneminde çocukları olan annelere aşağıda belirtilen veri toplama araçları uygulanmıştır.

- 1.Sosyo-Demografik Bilgi Formu
2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II)
3. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)
4. Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 Ebeveyn Formu (GGA)

4.2.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Ebeveynlerin bağlanma stillerini ve erken dönem uyumsuz şemalarını

etkileyebileceği düşünölen ve çocuğun problem davranış ve bağlanma stilini etkileyebileceği düşünölen maddeleri içeren sosyo-demografik bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Formda çocuk ile bilgiler ebeveyn tarafından doldurulacaktır. Bu formda; Anne eğitim düzeyi, yaşı, gelir düzeyi, çalışma durumu, annenin ve çocuğun psikiyatrik tanısının olup olmaması, çocuğa başka bir bakım verenin var olup olmaması, çocuğun yuva ya da anaokuluna devam edip etmemesi bilgileri yer almaktadır.

4.2.2 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II)

Yetişkinlerin bağlanma stillerini değerlendirmek için kullanılan Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Fraley, Waller ve Brennan (2000) tarafından geliştirilmiştir. Bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutlarını değerlendiren ölçek 36 maddeden oluşmaktadır. “Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.”, “Sıklıkla birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği kaygısına kapılırım.” gibi ifadeleri içeren 18 madde ile kaygı boyutunu; “Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.”, “Birlikte olduğum kişiye yakınlaşmak bana zor gelmez.” gibi diğer ifadeler içeren diğer 18 madde ise bağlanmanın kaçınma boyutunu değerlendirmektedir. Her boyutun altında yer alan maddelerin toplam puanları ayrı ayrı alınarak kaygı ve kaçınma puanları elde edilir. Envanterden alınan yüksek puanlar kişinin kaygılı ya da kaçınan bağlanma boyutuna sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen puanların küme analizi yöntemiyle hesaplanmasıyla güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız olmak üzere bağlanma stilleri kategorik olarak incelenebilmektedir.

Türkçe’ye uyarlama çalışmaları Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal tarafından (2005) yapılmıştır. YİYE’nin temel bileşenler faktör analizi sonuçları incelendiğinde kaygı ve kaçınma olmak üzere iki faktörlü bir yapının ortaya çıktığı belirlenmiştir. İki faktörlü yapı toplan varyansın %38’ini açıklamaktadır. Kaçınma boyutu %21.36 varyansı açıklarken, kaygı boyutu ise toplam varyansın % 16.33’ünü açıklamaktadır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği için öz saygı, ilişki doyumu, onaylanma kaygısı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme, yalnızlıktan hoşlanma arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Kaygı boyutunun, ilişki doyumu ($r = -.23$, $p < .05$) ve özsaygı ($r = -.32$, $p < .01$) değişkenleri ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu, onaylanma kaygısı ($r = .55$, $p < .01$), ayrılık kaygısı ($r = .34$, $p < .01$) ve başkalarını memnun etme ($r =$

.44, $p < .01$) değişkenleri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Kaçınma boyutunun özsaygı ($r = -.19$, $p < .01$) ve ilişki doyumu ($r = -.49$, $p < .01$) değişkenleri ile negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Kaçınma boyutu ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme ile ilişkili bulunmazken onaylanmama kaygısı ($r = .17$, $p < .01$), yalnızlıktan hoşlanma ($r = .15$, $p < .05$) ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Cronbach alpha katsayısı incelendiğinde kaçınma boyutu için .90, kaygı boyutu için .86 bulunmuştur. Bu da ölçeğin yetişkin bağlanma boyutlarında kaygı ve kaçınma boyutu için kullanılabilecek yüksek güvenilirliğe sahip bir ölçek olduğunu göstermektedir. (Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal, 2005).

Bu araştırma kapsamında uygulanan Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin güvenilirlik analiz sonuçlarına göre Cronbach alpha katsayısı $\alpha = .90$ olarak; kaçınmacı alt boyutunda $\alpha = .87$ ve kaygılı alt boyutunda $\alpha = .88$ olarak saptanmıştır. Bu da ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunu göstermektedir.

4.2.3 Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)

Young şema ölçeği, kişinin erken dönem uyumsuz şemalarını başlangıç düzeyinde değerlendiren bir ölçektir. Young ve Brown (1990) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk oluşturulan formu 205 madde ile değerlendirilen 16 şemadan oluşmaktadır. Ölçek Young (2003) tarafından Young Şema Ölçeği Kısa Form (Young Schema Questionnaire Short Form-3) olarak düzenlenmiş ve 90 maddeden oluşan düzenlenmiş form 5 alt boyutlu olarak değerlendirmelerde kullanılmıştır. Kopukluk ve Reddedilmişlik, Zedelenmiş Sınırlar, Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık, Diğerlerine Yönelimsizlik ve Zedelenmiş Otonomiye içeren 5 şema alanının içeriğinde 18 alt şema boyutu bulunmaktadır. Bunlar; Güvensizlik/Suistimal Edilme, Duyguları Bastırma, Terk Edilme/İstikrarsızlık, Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma, Hastalıklar ve Tehditler, Kusurluluk/Utanma, Bağımlılık/Yetersizlik, Karşısında Dayanıksızlık, Başarısızlık, Hak Görme/Büyüklik, Yetersiz Özdenetim, İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik, Cezalandırıcılık, Kendini Feda, Karamsarlık, Duygusal Yoksunluk, Onay Arayıcılık, Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik ve Boyun Eğicilik olarak belirtilmiştir (Soygüt, Karaosmanoğlu, Çakır, 2009).

Young Şema Ölçeği Kısa Formunun Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır tarafından 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. Geçerlilik ve

güvenirlilik çalışmaları üniversite öğrencileri ile yapılan bu çalışmada 5 şema alanı ve 14 alt şema alanı tespit edilmiştir. Yapı geçerliliği bakımından gerçekleştirilen faktör analizi sonuçlarına göre 5 faktörlü yapıya ulaşılmıştır. Bu faktörler Zedelenmiş Otonomi/ Aşırı Tetikte Olma, Zedelenmiş Sınırlar, Kopukluk ve Reddedilmişlik, Diğer Yönelimlilik ve Yüksek Standartlar şema alanları olarak belirlenmiştir. Duygusal Yoksunluk, Duyguları Bastırma, Başarısızlık, Karamsarlık, Onay Arayıcılık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Kusurluluk, Cezalandırılma, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Kusurluluk, Yüksek Standartlar, Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ise 14 alt şema alanı olarak belirtilmiştir. 14 alt şema alanının iç tutarlılık katsayıları .53 ve .81 arasında farklılık göstermektedir. En düşük cronbach alpha değeri .53 ile yüksek standartlar şema alanı, en yüksek Cronbach alpha değeri ise .81 olarak zedelenmiş otonomi alanında bulunmuştur. Zedelenmiş sınırlar alanında tek faktör bulunduğu için iç tutarlılık analizi yapılmamıştır. Test tekrar test güvenirliği sonuçları, şema boyutları için Pearson korelasyon katsayısı $r=.66-.82$ arasında değişim göstermektedir. Şema alanlarının test tekrar test güvenirlik çalışmasında Pearson korelasyon katsayıları $r=.66-.83$ arasında değişim göstermektedir. Ölçeğin bileşen geçerliliğine dair incelemeler ölçeğin Ruhsal Belirti Tarama Testi (SCL-90-R) (Çetin, 2002) ölçeği ile korelasyon katsayıları değerlendirilmiş ve şema boyutları ile SCL-90-R'nin genel belirti düzeyi endeksi ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($r=.19-.62$ aralığında, $p<.01$). Şema alanları ile genel belirti düzeyi endeksi ilişkine bakıldığında ($r=.30-.65$ aralığında, $p<.01$) pozitif yönde anlamlı olduğu görülmüştür.

6'lı likert tipinde değerlendirilen ölçek, “Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.”, “Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.”, “İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.” gibi maddeler içermektedir. “1 “Benim için tamamıyla yanlış” ve 6 “Beni mükemmel şekilde tamamlıyor.” olarak ifade edecek şekilde kişinin öz bildirimine dayanmaktadır.

Yapılan çalışmada şema alanları puanları hesaplanırken her bir şema alanının altında bulunan şemaların puanları toplanarak şema alanına ait puan oluşturulmuştur. Zedelenmiş otonomi şema alanı puanı; iç içe geçme ve bağımlılık, terk edilme, başarısızlık, karamsarlık ve tehditler karşısında dayanıksızlık şema puanları toplanarak elde edilmiştir. Kopukluk şema alanı puanı; duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, sosyal izolasyon/güvensizlik ve kusurluluk şema puanları toplanarak elde edilmiştir.

Yüksek standartlar şema alanı puanı; yüksek standartlar ve onay arayıcılık şema puanları toplanarak elde edilmiştir. Zedelenmiş sınırlar şema alanı; ayrıcalıklılık yetersiz Özdenetim şema puanı ile elde edilmiştir. Diğer yönelimlilik şema alanı puanı; kendini feda ve cezalandırılma şema puanları toplanarak elde edilmiştir.

Mevcut araştırma kapsamında yapılan güvenirlik analizi sonuçlarına göre iç tutarlılık katsayısı .97; en düşük iç tutarlılığa sahip şema boyutu Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim $\alpha = .71$, en yüksek iç tutarlılığa sahip şema boyutu Duygusal Yoksunluk $\alpha = .88$ bulunmuştur. Şema alanları iç tutarlılığı ise $\alpha = .71-.94$ arasında değişim göstermektedir.

4.2.4 Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 (GGA) Ebeveyn Formu

Goodman (1977), tarafından geliştirilen Güçler ve Güçlükler Anketi 4-17 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin ruhsal sorunlarının değerlendirilmesi için geliştirilmiştir (Goodman 1977; Goodman 2001). 25 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden bazıları “Diğer insanların duygularını önemser.”, “Diğer çocuklarla kolayca paylaşımda bulunur.” gibi olumlu davranış özelliklerini tararken; “Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlenir.”, “Sıkça diğer çocuklarla kavga eder ya da onlarla alay eder.” gibi maddeler de olumsuz davranışları taramaktadır. Toplam 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlardır. İlk dört boyutun puanları toplanarak toplam puan üzerinden güçlükler değerlendirilmesi yapılabileceği gibi her alt boyut kendi içinde de değerlendirilebilmektedir. Formun 4-16 yaş grubu için ebeveyn formu ve okul formu bulunmaktadır. 11-16 yaş aralığı için ergenin kendisinin doldurduğu ergen grup formu da bulunmaktadır. Değerlendirme sonucunda toplam duygu davranış sorunları puanı 0-13 arasında olan çocuklar “normal”, 14-16 puan arasında alan çocuklar “sınırdan” ve 17-40 puan arasında olan çocuklar duygu ve davranış sorunları açısından “normal dışı” olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’deki Güçler ve Güçlükler Anketinin ilk uyarlama çalışması Güvenir ve arkadaşları tarafından 2008 yılında yapılmıştır. Yapılan çalışmadaki ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alpha değerler .82- .22 arasında değişmektedir. En düşük Cronbach Alpha değerli .22 ile akran ilişkileri boyutunda görülmüştür. Bu çalışmada uygulanacak olana ebeveyn formunun iç tutarlılık değerleri .84-.37 arasında değişmektedir. Ergen formuna paralel olarak en düşük Cronbach alpha değeri .37 ile

akran ilişkileri boyutuna aittir. Diğer boyutlarda iç tutarlılık değerleri duygusal sorunlar için .73, davranış sorunlarında .65, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik boyutunda .80, sosyal davranışta .73 olarak belirlenmiştir. Toplam güçlük puanında ise .84 olarak bulunmuştur (Güvenir ve ark., 2008). Bu değerler akran sorunları alt boyutu dışında ölçeğin Türkiye örnekleminde kullanılmak üzere güvenilir olduğunu göstermektedir. Toplam güçlük puanının iç tutarlılık katsayısının .84 olduğu göz önünde bulundurularak bu çalışmada problem davranışlar toplam güçlük puanı olarak değerlendirmeye alınacaktır.

Ölçeğin yapı geçerliliği incelendiğinde, ölçeğin anne baba formu için Çocuklar İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL) ve ergen formu için Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR) ölçekleri ile korelasyonlarına bakılmıştır. Güçler ve güçlükler formu ve çocuklar için davranış değerlendirme ölçeği toplam güçlük puanı korelasyonuna bakıldığında ($r=.84, p<0.001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Duygusal sorunlar ve içe yönelim problemleri arasında korelasyon .80, davranış sorunları ve dışa yönelim problemleri arasında .72, dikkat dağınıklığı ve aşırı hareketlilik ve dikkat sorunları arasında .71 ve akran sorunları ve sosyal sorunlar arasında .46 olarak tespit edilmiştir.

Mevcut araştırmada toplam güçlük iç tutarlılık katsayısı $\alpha=.65$ bulunmuştur. Alt boyutları arasındaki iç tutarlılık katsayısına bakıldığında duygusal sorunlar alt boyutu için $\alpha=.62$, davranış problemleri ve hiperaktivite alt boyutlarında $\alpha=.65$, akran problemleri alt boyutunda $\alpha=.47$ ve sosyal davranışlar alt boyutunda $\alpha=.63$ olarak bulunmuştur.

4.3 İşlem

Araştırmaya başlamadan önce etik kurul dosyasında sunulmak üzere kullanılan ölçeklerin izinleri alınmıştır. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II) formlarının internet sitesinde açık kullanım beyanı belirtildiği için bu çalışmada da kullanılmıştır. Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 Ebeveyn Formu (GGA) kullanımı için gerekli izin alınarak araştırma etik kurul incelemesine sunulmuştur. Araştırmanın etik kurul onayı alınmasıyla veri toplama sürecine başlanmıştır.

Kullanılan ölçekler Google Form uygulaması aracılığıyla düzenlenerek katılımcıların online olarak ulaşabileceği şekilde tasarlanmıştır. Araştırma soru formu sosyal medya grupları üzerinden kriterleri sağlayan katılımcılara ulaştırılmıştır.

Araştırmaya katılım gösteren 280 katılımcıdan kriterlere uygun olan 211 katılımcının verileri analize dahil edilmiştir. Hipotezlerin analizi sürecinde Baron ve Kenny (1986) medyatör analiz adımları izlenmiş ve basit regresyon ile doğrusal hiyerarşik regresyon analiz adımları uygulanmıştır. Belirtilen hipotezlere ek olarak erken dönem uyumsuz şemaların, ebeveyn bağlanma stillerinin ve çocuk problem davranışı değişkenlerinin araştırma kapsamında elde edilen yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve benzeri sosyo- demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırma sorusu olarak ele alınarak incelenmiştir. Bu doğrultuda söz konusu araştırma sorularının analizi için 2 kategorili değişkenlerde t testi, 3 ve üzeri kategorisi olan değişkenler için ise ANOVA adımları izlenmiştir.

4.4 Veri Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 26.0 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan 280 katılımcıdan kriterlere uygun olan 211 katılımcının verileri analize dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeklerin psikometrik özellikleri Tablo 4.2’de gösterilmiştir

Tablo 4.2 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Özellikleri

	N	Ort	SS	Min- Max	Cronbach Alpha
YŞÖ-KF3					
Şema alanı 1	211	59.74	24.60	30-161	.93
Zedelenmiş Otonomi					
Şema alanı 2	211	46.71	19.17	23-124	.91
Kopukluk ve Reddedilmişlik					
Şema alanı 3	211	27.75	9.52	9-53	.82
Yüksek Standartlar					
Şema alanı 4	211	22.41	7.09	7-41	.71
Zedelenmiş Sınırlar					
Şema alanı 5	211	36.45	11.31	11-66	.83
Diğeri Yönelimlilik					
YİYE-II	211	56.45	15.79	22-103	.86
Kaygılı					
YİYE-II	211	51.61	16.46	18-100	.88
Kaçınmacı					
GGA	211	10.81	5.30	1-29	.65

Toplam Güçlük Puanı

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II), Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3), Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 Ebeveyn Formu (GGA)

BÖLÜM 5

5. BULGULAR

5.1 Young Şema Ölçeği Kısa Formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Güçler ve Güçlükler 4/17 Ebeveyn Formları Puanlarının Normallik Analizleri

Araştırmada elde edilen verilerin normallik dağılım analizleri çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri kriter alınarak değerlendirilmiştir. Normallik dağılımı değerleri Tablo 5. 1’de gösterilmektedir.

Tablo 5.1 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Bulguları

Ölçek puanları	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
YŞÖ-KF3		
Şema alanı 1 Zedelenmiş Otonomi	1.243	1.974
Şema alanı 2 Kopukluk ve Reddedilmişlik	1.149	1.058
Şema alanı 3 Yüksek Standartlar	0.273	-0.395
Şema alanı 4 Zedelenmiş Sınırlar	0.141	-0.441
Şema alanı 5 Diğeri Yönelimlilik	0.102	-0.421

Tablo 5.1 (devamı) Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Bulguları

YİYE-II		
Kaygılı	0.567	0.158
Kaçınmacı	0.498	-0.021
GGA		
Toplam Güçlük Puanı	0.501	0.435

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II), Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3), Güçler ve Güçlükler Anketi 4/17 Ebeveyn Formu (GGA)

Skewness ve kurtosis değerlerinin -3 ile 3 arasında olduğu ölçümlerde ölçeğin normal dağılıma sahip olduğu belirtilmektedir (Kalaycı, 2010). Tablo 5.1 incelendiğinde araştırmada uygulanan ölçeklerin puanlarının normallik kriterlerini sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın analizlerine parametrik testler ile devam edilmiştir.

5.2 Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları, Annenin Bağlanma Stili ve Çocuğun Problem Davranış Gösterme Düzeyi İlişkin Arasında Korelatif Analizler

Bu bölümde araştırma değişkenlerinin korelasyonel analizleri yer almaktadır. Araştırmada incelenen şema alanı 1 zedelenmiş otonomi, şema alanı 2 kopukluk ve reddedilmişlik, şema alanı 3 yüksek standartlar, şema alanı 4 zedelenmiş sınırlar, şema alanı 5 diğeri yönelimlilik, anne kaygılı- kaçınan bağlanma ve çocuk davranış problem gösterme düzeyi arasındaki ilişkileri görmek amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen korelasyon katsayıları Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü'nün (2019) belirttiği üzere değerlendirilerek, 0.01-0.29 aralığı düşük düzeyde korelasyon, 0.30-0.69 aralığı orta düzey korelasyon ve 0.70-0.99 aralığı yüksek düzey korelasyon olarak kabul edilmiştir. Pearson analizi sonuçları Tablo 5.2'de yer almaktadır.

Tablo 5.2 Şema Alanları, Anne Bağlanma Stilleri ve Problem Davranış Arasındaki Korelasyonel İlişki

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Şema Alanı Zedelenmiş Otonomi	1							
2. Şema Alanı Kopukluk/Reddedilmişlik	.773**	1						
3. Şema Alanı Yüksek Standartlar	.504**	.404**	1					
4. Şema Alanı Zedelenmiş Sınırlar	.428**	.410**	.562**	1				
5. Şema Alanı Diğeri Yönelimlilik	.596**	.565**	.550**	.535**	1			
6. Anne Kaçınan Bağlanma	.380**	.583**	.129	.172*	.158*	1		
7. Anne Kaygılı Bağlanma	.593**	.504**	.412**	.224**	.379**	.448**	1	
8. Problem Davranış Düzeyi	.389**	.352**	.120	.164*	.236**	.224**	.237**	1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Korelasyon analizi sonuçlarına göre zedelenmiş otonomi şema alanı; kopukluk şema alanı değişkeni ($r=.773$) ile pozitif yönde yüksek düzeyde; yüksek standartlar şema alanı değişkeni arasında ($r=.504$) pozitif yönde orta düzeyde; zedelenmiş sınırlar değişkeni ile ($r=.428$) pozitif yönde orta düzeyde; diğeri yönelimlilik şema alanı değişkeni ($r=.596$) ile pozitif yönde orta düzeyde, annenin kaçınan bağlanma düzeyi ile ($r=.380$) pozitif yönde, annenin kaygılı bağlanma düzeyi ile ($r=.593$) pozitif yönde orta düzeyde ilişki göstermiştir. Çocuklarda görülen toplan güçlük puanı ile ($r=.389$) pozitif yönde orta düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.

Kopukluk şema alanı; yüksek standartlar şema alanı ($r=.404$) ve zedelenmiş sınırlar şema alanı ($r=.410$) ile pozitif yönde orta düzeyde ilişkili, diğeri yönelimlilik ($r=.565$), anne kaçınan bağlanma düzeyi ($r=.583$) ve anne kaygılı bağlanma düzeyi ($r=.506$) ile pozitif yönde orta düzeyde ilişkilidir. Kopukluk şema alanı ve çocuk problem davranış gösterme düzeyi ($r=.271$) pozitif yönde düşük düzeyde ilişkiye rastlanmıştır.

Yüksek standartlar şema alanı; zedelenmiş sınırlar şema alanı ($r=.562$) ve diğeri yönelimlilik şema alanı ($r=.550$) ile pozitif yönde orta düzeyde, anne kaygılı bağlanma düzeyi ($r=.415$) ile pozitif yönde orta düzeyde, annenin kaçınan bağlanma düzeyi ($r=.129$), problem davranış düzeyi ($r=.140$) pozitif yönde düşük düzeyde ilişkilidir.

Zedelenmiş sınırlar şema alanı; diğeri yönelimlilik şema alanı ($r=.535$) ile pozitif yönde orta düzeyde ilişkili, annenin kaçınan bağlanması ile ($r=.172$) annenin kaygılı bağlanması ($r=.223$) ile ve çocuk problem davranış gösterme oranı ($r=.163$) ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkilidir.

Diğeri yönelimlilik şema alanı; anne kaçınan bağlanma düzeyi ($r=.158$), anne kaygılı bağlanma düzeyi ($r=.378$) ile pozitif yönde orta düzeyde ve çocuk problem davranış düzeyi ($r=.279$) ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkilidir.

Anne kaçınan bağlanma düzeyi, anne kaygılı bağlanma düzeyi ($r=.445$) ile pozitif yönden orta düzeyde ilişkilidir. Anne kaygılı bağlanma düzeyi, çocukların problem davranış gösterme oranı ($r=.153$) ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkilidir.

5.3 Ebeveyn Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ve Çocuğun Problem Davranışları Arasındaki ilişkide Ebeveyn Bağlanma Stilinin Aracılık Etkisinin İncelenmesi

Mevcut araştırmada temel amaç, annenin erken dönem uyumsuz şemaları ile çocuğun problem davranışları arasındaki ilişkide annenin bağlanma stilinin aracı etkisini incelemektir. Annenin erken dönem uyumsuz şemaları ile çocuğun problem davranış düzeyi arasındaki ilişkide anne bağlanma stilinin aracılık etkisinin olup olmadığının tespit edilebilmesi için aracı değişken (medyator değişken) analizi uygulanmıştır.

5.3.1 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Otonomi Düzeyi ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Öncelikli olarak aracı değişken analizlerinin yapılabilmesi için Baron ve Kenny (1986) 'nin belirttiği aracılık analizi koşullarının sağlanıp sağlanmadığı dikkate alınmıştır. Koşulların kontrolünün sağlanması amacıyla öncelikle basit regresyon analizi ile bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olması, bağımsız değişken ve aracı değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olması ve aracı değişken ile bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olması koşulları kontrol edilmiştir. Son aşamada Çoklu Doğrusal Hiyerarşik Regresyon analizi ile aracılık (medyator) etki analizi yapılmıştır. Tablo 5.3'te annenin şema alanı,

çocuklarda görülen davranış problem düzeyi ve anne bağlanma stili değişkenlerine ait aracı etki analizi bulguları yer almaktadır.

Tablo 5.3 Annenin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin zedelenmiş otonomi şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.084	.014	.389	6.113	.000**
Adım 2						
Annenin zedelenmiş otonomi şema alanı	Annenin kaygılı bağlanma stili	.382	.036	.593	10.657	.000**
Adım 3						
Annenin kaygılı bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.080	.023	.237	3.524	.001**
Adım 4						
Annenin zedelenmiş otonomi şema alanı + Annenin kaygılı bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.083	.017	.384	4.843	.000**
		.003	.027	.009	.111	.911

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Aracı değişken analizini uygulayabilmek için Baron ve Kenny (1986)'nin belirlemiş olduğu birinci kriterde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisinin olması beklenmektedir. Bu kriterin test edilebilmesi amacıyla birinci adımda basit doğrusal regresyon analizi uygulanarak annenin zedelenmiş otonomi şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz. Tablo 5.3). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=37.370$, $p<0.01$. Annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta=.389$, $p<0.001$) ve annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %15'ini açıklamaktadır. Dolayısıyla annenin

zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kritere göre, bağımsız değişkenin aracı değişken üzerinde anlamlı etkisinin olması beklenmektedir. Bu kriter doğrultusunda annenin zedelenmiş otonomi şema alanı ile annenin kaygılı bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.3). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 113.52$, $p < 0.01$. Annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma durumu annenin kaygılı bağlanma stili anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .593$, $p < 0.001$) ve annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma durumu, annenin kaygılı bağlanma stili varyansının %35'ini açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaygılı bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, aracı değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisinin olması beklenmektedir. Bu doğrultuda annenin kaygılı bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.3). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 12.418$, $p < 0.01$. Annenin kaygılı bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .237$, $p < 0.001$) ve annenin kaygılı bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

İlk üç kriterin karşılanarak değişkenler arasında anlamlı yordayıcı etki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dördüncü kritere göre, aracı etkinin varlığından söz edebilmek için aracı değişken analize dahil edildiğinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki yordayıcılığının yok olması durumu (tam aracı etki) veya bağımsız değişkenin yordayıcılığının azalması (kısmi aracı etki) durumlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda doğrusal hiyerarşik regresyon analizi yapılarak annenin kaygılı bağlanma stili aracı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Birinci adımda annenin zedelenmiş otonomi şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı yordayıcı etkisinin ($\beta = .389$, $p < .001$), regresyon denklemine aracı değişken eklendiğinde anlamlılığını kaybetmediği ($\beta = .384$, $p < .001$), fakat beta kat sayılarında bir düşüş olduğu gözlenmiştir. Söz konusu düşüş kısmi aracı etkiyi düşündürdüğünden olası ilişki Sobel z testi ile incelenmiştir. Sobel testinden elden

edilen verilere göre ($z=0.638$ $p=0.261$) kaygılı bağlanma değişkeninin kısmi aracılık etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur.

5.3.2 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Otonomi Düzeyi ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.4 Annenin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin zedelenmiş otonomi şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.084	.014	.389	6.113	.000**
Adım 2						
Annenin zedelenmiş otonomi şema alanı	Annenin kaçınan bağlanma stili	.255	.043	.380	5.946	.000**
Adım 3						
Annenin kaçınan bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.072	.022	.224	3.329	.001**
Adım 4						
Annenin zedelenmiş otonomi şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.077	.015	.356	5.170	.000**
+						
Annenin kaçınan bağlanma stili		.029	.022	.089	1.296	.196

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Araştırmanın ikinci ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin zedelenmiş otonomi şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz

edilmiştir (bkz. Tablo 5.4). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 37.370$, $p < 0.05$. Annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .389$, $p < 0.001$) ve annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %15'ini açıklamaktadır. Dolayısıyla annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin zedelenmiş otonomi şema alanı ile annenin kaçınan bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.4). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 113.52$, $p < 0.05$. Annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma durumu annenin kaçınan bağlanma stilini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .380$, $p < 0.001$) ve annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma durumu, annenin kaçınan bağlanma stili varyansının %4'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin zedelenmiş otonomi şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaçınan bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaçınan bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.4). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 11,079$ $p < 0,05$. Annenin kaygılı bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .224$, $p < 0,01$) ve annenin kaygılı bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %0.5'ini açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

İlk üç kriterin karşılanarak değişkenler arasında anlamlı yordayıcı etki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda doğrusal hiyerarşik regresyon analizi yapılarak annenin kaçınan bağlanma stili aracı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Birinci adımda annenin zedelenmiş otonomi şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı yordayıcı etkisinin ($\beta = .389$, $p < .001$), regresyon denklemine aracı değişken eklendiğinde anlamlılığını kaybetmediği ($\beta = .356$, $p < .001$), fakat beta kat sayılarında düşüş olduğu gözlenmiştir. Söz konusu düşüş kısmi aracı etkiyi işaret düşündürdüğünden olası ilişki Sobel testi z testi ile incelenmiştir. Sobel testinden elde

edilen verilere göre ($z=3.900$ $p=0.00$) kaçınan bağlanma değişkeninin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

5.3.3 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Kopukluk ve Reddedilmişlik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.5 Annenin Kopukluk ve Reddedilmişlik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.097	.018	.352	5.429	.000***
Adım 2						
Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı	Annenin kaygılı bağlanma stili	.415	.049	.504	8.436	.000***
Adım 3						
Annenin kaygılı bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.080	.023	.237	3.524	.001**
Adım 4						
Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı + Annenin kaygılı bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.086 .087	.021 .025	.311 .080	4.153 1.066	.000*** .287

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Araştırmanın üçüncü ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz. Tablo 5.5). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 29.477$, $p < 0.05$. Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .352$, $p < 0.001$) ve annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %12'sini açıklamaktadır. Dolayısıyla annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ile annenin kaygılı bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.5). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 71.168$, $p < 0.05$. Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma durumu annenin kaygılı bağlanma stilini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .504$, $p < 0.001$) ve annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma durumu, annenin kaçınan bağlanma stili varyansının %25'ini açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaygılı bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaygılı bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.5) Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 12.418$, $p < 0.05$. Annenin kaygılı bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .237$, $p < 0.01$) ve annenin kaygılı bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

İlk üç kriterin karşılanarak değişkenler arasında anlamlı yordayıcı etki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dördüncü kritere göre, aracı etkinin varlığından söz edebilmek için aracı değişken analize dahil edildiğinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki yordayıcılığının yok olması durumu (tam aracı etki) veya bağımsız değişkenin yordayıcılığının azalması (kısmi aracı etki) durumlarının tespit

edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda doğrusal hiyerarşik regresyon analizi yapılarak annenin kaygılı bağlanma stili aracı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Birinci adımda annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı yordayıcı etkisinin ($\beta = .352$, $p < .001$), regresyon denkleminde aracı değişken eklendiğinde anlamlılığını kaybetmediği ($\beta = .311$ $p < .001$), fakat beta kat sayılarında bir düşüş olduğu gözlenmiştir. Söz konusu düşüş kısmi aracı etkiyi düşürdüğünden olası ilişki Sobel z testi ile incelenmiştir. Sobel testinden elden edilen verilere göre ($z=3,260$ $p=0.00$) kaygılı bağlanma değişkeninin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

5.3.4 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Kopukluk ve Reddedilmişlik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.6 Annenin Kopukluk ve Reddedilmişlik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin kopukluk reddedilmişlik şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.097	.018	.352	5.429	.000***
Adım 2						
Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı	Annenin kaçınan bağlanma stili	.501	.048	.583	10.378	.000***

Tablo 5.6 (devamı) Annenin Kopukluk ve Reddedilmişlik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Adım 3	Çocuğun problem davranış düzeyi					
Annenin kaçınan bağlanma stili		.072	.022	.224	3.329	.001**
Adım 4						
Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.093	.022	.334	4.187	.000***
+						
Annenin kaçınan bağlanma stili		.009	.026	.029	.367	.714

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Araştırmanın dördüncü ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz. Tablo 5.6). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=29.477, p<0.05$. Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .352, p<0.001$) ve annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %12'sini açıklamaktadır. Dolayısıyla annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ile annenin kaçınan bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.6). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=71.168, p<0.05$. Annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma durumu annenin kaçınan bağlanma stili anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .583, p<0.001$) ve annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma durumu, annenin kaçınan bağlanma stili varyansının %34'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin

kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaçınan bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaçınan bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.6). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 12,418$ $p < 0,05$. Annenin kaçınan bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = ,224$, $p < 0,01$) ve annenin kaçı bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaçınan bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

Bu doğrultuda doğrusal hiyerarşik regresyon analizi yapılarak annenin kaçınan bağlanma stili aracı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Birinci adımda annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı yordayıcı etkisinin ($\beta = ,352$, $p < ,001$), regresyon denkleminde aracı değişken eklendiğinde anlamlılığını kaybetmediği ($\beta = ,334$ $p < ,001$), fakat beta kat sayılarında bir düşüş olduğu gözlenmiştir. Söz konusu düşüş kısmi aracı etkiyi düşündürdüğünden olası ilişki Sobel z testi ile incelenmiştir. Sobel testinden elden edilen verilere göre ($z = 3,326$ $p = 0,00$) kaçınan bağlanma değişkeninin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

5.3.5 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Yüksek Standartlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Beşinci hipotezin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyonel analizler sonucunda annenin yüksek standartlar şema alanının problem davranış üzerindeki etkisi ($r = ,120$) anlamlı olmaması nedeniyle aracı etki analizi yapılmamıştır. Yordayıcı ve yordayan değişken arasında anlamlı ilişki yoktur.

5.3.6 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Yüksek Standartlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Altıncı hipotezin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyonel analizler sonucunda annenin yüksek standartlar şema alanının problem davranış üzerindeki etkisi ($r=.120$) anlamlı olmaması nedeniyle aracı etki analizi yapılmamıştır.

5.3.7 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Sınırlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.7 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.123	.051	.164	2.410	.017*
Adım 2						
Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı	Annenin kaygılı bağlanma stili	.499	.150	.224	3.321	.001**
Adım 3						
Annenin kaygılı bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.080	.023	.237	3.524	.001**
Adım 4						
Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.088	.051	.117	1.709	.089
+						
Annenin kaygılı bağlanma stili		.071	.023	.211	3.068	.002**

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Araştırmanın yedinci ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin zedelenmiş sınırlar şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz. Tablo 5.7). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 5.810$, $p < 0.05$. Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .164$, $p < 0.05$) ve annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %3'ünü açıklamaktadır. Dolayısıyla annede zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı ile annenin kaygılı bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.7). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 11.029$, $p < 0.05$. Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumu annenin kaygılı bağlanma stilini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .224$, $p < 0.01$) ve annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumu, annenin kaygılı bağlanma stili varyansının %5'ini açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaygılı bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaygılı bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.7). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 12.418$, $p < 0.05$. Annenin kaygılı bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .237$, $p < 0.01$) ve annenin kaygılı bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

Bu doğrultuda doğrusal hiyerarşik regresyon analizi yapılarak annenin kaygılı bağlanma stili aracı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Birinci adımda annenin zedelenmiş otonomi şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı yordayıcı etkisinin ($\beta = .164$, $p < 0.05$), regresyon denkleminde aracı değişken eklendiğinde anlamlılığını kaybettiği görülmüştür ($\beta = .211$, $p > 0.01$). Bu sonucu göre annenin zedelenmiş otonomi şema alanının, çocuğun problem davranış düzeyi

üzerindeki etkisinde, annenin kaygılı bağlanma stilinin tam aracı etki gösterdiği görülmektedir.

5.3.8 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Zedelenmiş Sınırlar ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.8 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.123	.051	.164	2.410	.017*
Adım 2						
Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı	Annenin kaçınan bağlanma stili	.399	.158	.172	2.524	.012*
Adım 3						
Annenin kaçınan bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.072	.022	.224	3.329	.001*
Adım 4						
Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.097	.051	.130	1.907	.058
+						
Annenin kaçınan bağlanma stili		.065	.022	.202	2.971	.003*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Araştırmanın sekizinci ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin zedelenmiş sınırlar şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz Tablo 5.8). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 5.810$, $p < 0.05$. Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .164$, $p < 0.05$) ve annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %3'ünü açıklamaktadır. Dolayısıyla annede zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı ile annenin kaçınan bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.8). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 6.373$, $p < 0.05$. Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumu annenin kaçınan bağlanma stilini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .172$, $p < 0.05$) ve annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumu, annenin kaçınan bağlanma stili varyansının %3'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaçınan bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaçınan bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.8). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210) = 11.079$, $p < 0.05$. Annenin kaçınan bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .224$, $p < 0.01$) ve annenin kaçınan bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %5'ini açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaçınan bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

İlk üç kriterin karşılanarak değişkenler arasında anlamlı yordayıcı etki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dördüncü kritere göre, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini kaybettiği durumlar tam aracı etki veya bağımsız değişkenin yordayıcılığının azalması durumu kısmi aracı etki olarak belirtilmektedir. Bu kriterler göz önüne alınarak çoklu hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Annenin kaçınan bağlanma stili analiz edildğinde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun etkisinin ($\beta = .164$, $p < 0.05$) regresyon katsayısında

azalma olduğu ve annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı düzeydeki yordayıcılığını korumadığı görülmüştür ($\beta = .130$, $p > .05$). Bir başka deyişle annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ve çocuğun problem davranış düzeyi arasındaki ilişkide annenin kaçınan bağlanma stili tam aracılık etkisi göstermektedir.

5.3.9. Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Diğeri Yönelimlilik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaygılı Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.9 Annenin Diğeri Yönelimlilik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaygılı Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin diğeri yönelimlilik şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.111	.032	.236	3.513	.001**
Adım 2						
Annenin diğeri yönelimlilik şema alanı	Annenin kaygılı bağlanma stili	.529	.089	.379	5.917	.000***
Adım 3						
Annenin kaygılı bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.080	.023	.237	3.524	.001**
Adım 4						
Annenin diğeri yönelimlilik şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.080	.034	.171	2.380	.018*
+						
Annenin kaygılı bağlanma stili		.058	.024	.172	2.396	.017*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Araştırmanın dokuzuncu ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin diğeri yönelimlilik şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz. Tablo 5.9). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=12.342$, $p<0.05$. Annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .236$, $p<0.01$) ve annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Dolayısıyla annede diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin diğeri yönelimlilik şema alanı ile annenin kaygılı bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.9). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=35.012$, $p<0.05$. Annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma durumu annenin kaygılı bağlanma stilini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .379$, $p<0.001$) ve annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma durumu, annenin kaygılı bağlanma stili varyansının %14'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaygılı bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaygılı bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.9). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=12.418$, $p<0.05$. Annenin kaygılı bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .237$, $p<0.01$) ve annenin kaygılı bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

İlk üç kriterin karşılanarak değişkenler arasında anlamlı yordayıcı etki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dördüncü kritere göre, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini kaybettiği durumlar tam aracı etki veya bağımsız değişkenin yordayıcılığının azalması durumu kısmi aracı etki olarak belirtilmektedir. Bu kriterler göz önüne alınarak çoklu hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Annenin kaygılı bağlanma stili analizde dahil edildiğinde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun etkisinin çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki

yordayıcılık etkisinin devam ettiği ($B = .111$, $SS=.032$, $p=.001$) ancak annenin kaygılı bağlanma stili regresyon katsayısında düşüş olduğu görülmektedir ($B = .080$, $SS=.034$, $p=.018$). Bu durum annenin kaygılı bağlanma stili değişkeninin kısmi aracılık etkisine işaret etmektedir. Tespit edilen bu düşüşün anlamlılığını test etmek amacıyla Sobel testi uygulanmıştır. Sobel testi sonucuna göre ($z=1.947$, $p=0.02$) kaygılı bağlanma stili değişkeninin kısmi aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

5.3.10 Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarından Diğer Yönelimlilik ve 4-6 Yaş Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Problem Davranışları ile İlişkisinde, Annelerin Kaçınan Bağlanma Stilinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Tablo 5.10 Annenin Diğer Yönelimlilik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	Yordanan Değişken	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Adım 1						
Annenin diğer yönelimlilik şema alanı	Çocuğun problem davranış düzeyi	.111	.032	.236	3.513	.001**
Adım 2						
Annenin diğer yönelimlilik şema alanı	Annenin kaçınan bağlanma stili	.230	.099	.158	2.317	.021*
Adım 3						
Annenin kaçınan bağlanma stili	Çocuğun problem davranış düzeyi	.072	.022	.224	3.329	.001**

Tablo 5.10 (devamı) Annenin Diğeri Yönelimlilik Şema Alanı, Çocuğun Problem Davranış Düzeyi, Annenin Kaçınan Bağlanma Stili Basit Regresyon Analizleri, Çoklu Hiyerarşik Regresyon Analizleri ve Aracı Etki Analizi Bulguları

Adım 4					
Annenin diğeri yönelimlilik şema alanı		.097	.031	.206	3.075 .002**
	Çocuğun problem davranış düzeyi				
+		.062	.022	.192	2.866 .005**
Annenin kaçınan bağlanma stili					
* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$					

Araştırmanın onuncu ana hipotezinin test edilebilmesi için regresyon analizi koşullarını adım adım test edilmiştir. Birinci adımda annenin diğeri yönelimlilik şema alanının çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiştir (bkz. Tablo 5.10). Regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=12.342$, $p<0.01$. Annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olması çocuğun problem davranış düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .236$, $p<0.01$) ve annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. Dolayısıyla annede diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma düzeyinin yüksek olma durumu çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde artış yaratmaktadır.

İkinci kriter doğrultusunda annenin diğeri yönelimlilik şema alanı ile annenin kaçınan bağlanması üzerindeki yordayıcılık etkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 5.10). Yapılan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=5.368$, $p<0.05$. Annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma durumu annenin kaçınan bağlanma stilini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .158$, $p<0,05$) ve annenin diğeri yönelimlilik şema alanına sahip olma durumu, annenin kaçınan bağlanma stili varyansının %3'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma düzeyi arttıkça annenin kaçınan bağlanma düzeyi de artış gösterecektir.

Üçüncü kritere göre, annenin kaçınan bağlanmasının çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisi test edilmiştir (bkz. Tablo 5.10). Oluşturulan regresyon modeli anlamlı bulunmuştur, $F(1,210)=11.079$, $p<0.05$. Annenin kaçınan

bağlanma stiline sahip olması çocuğun problem davranış gösterme düzeyini anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = .224$, $p < 0.01$) ve annenin kaçınan bağlanma düzeyi çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %5'ini açıklamaktadır. Başka bir deyişle annenin kaçınan bağlanma düzeyi arttıkça çocuktaki problem davranış düzeyi de artış göstermektedir.

İlk üç kriterin karşılanarak değişkenler arasında anlamlı yordayıcı etki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dördüncü kritere göre, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini kaybettiği durumlar tam aracı etki veya bağımsız değişkenin yordayıcılığının azalması durumu kısmi aracı etki olarak belirtilmektedir. Bu kriterler göz önüne alınarak çoklu hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Annenin kaçınan bağlanma stiline analize dahil edildiğinde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun etkisinin çocuğun problem davranış düzeyi üzerindeki yordayıcılık etkisinin devam ettiği ($B = .097$, $SS=.031$, $p=.002$) ancak annenin kaçınan bağlanma stili regresyon katsayısında düşüş olduğu görülmektedir ($B = .062$, $SS=.022$, $p=.005$). Bu durum annenin kaçınan bağlanma stili değişkeninin kısmi aracılık etkisine işaret etmektedir. Tespit edilen bu düşüşün anlamlılığını test etmek amacıyla Sobel testi uygulanmıştır. Sobel testi sonucuna göre ($z=2.323$ $p=0.010$) kaçınan bağlanma stili değişkeninin kısmi aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

5.4 Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları, Annenin Bağlanma Stili ve Çocuğun Problem Davranış Gösterme Düzeylerine İlişkin Sosyodemografik Farklılıkların İncelenmesi

Araştırmada ele alınan değişkenler; annenin sahip olduğu şema alanı, annenin bağlanma biçimi ve çocuğun problem davranış düzeyi sosyo-demografik özelliklere göre incelenmiştir. İki kategorili sosyo-demografik değişkenlerin farklılaşmasının incelenmesi için bağımsız örneklem t testi, üç ve daha fazla kategorisi olan değişkenler için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Üç ve daha fazla kategorili değişkenler için yapılan Anova analizi sonuçlarında anlamlı farklılığı bulunan gruplarda farklılıkların tespiti amacıyla Post-Hoc analizi uygulanmıştır.

5.4.1 Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Erken dönem uyumsuz şemaların faktörlerinin analizi sonucunda elde edilen ve araştırmada incelenen 5 şema alanının (1. Zedelenmiş Otonomi, 2. Kopukluk ve Reddedilmişlik, 3. Yüksek Standartlar, 4. Zedelenmiş Sınırlar, 5. Diğer Yönelimlilik) sosyo-demografik verilere göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için yapılan bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü Anova analizleri yapılmıştır. Sonuçları Tablo 5.10’da yer almaktadır.

Analizlere başlamadan önce bazı veriler grupları temsil eden katılımcı sayısının yeterli olmaması nedeniyle yeniden gruplandırılmıştır. Annenin yaşı 20-29 yaş aralığı 30-29 yaş aralığı ve 40-49 yaş aralığı olmak üzere; annenin öğrenim durumu okuma yazması yok grubundan lise düzeyine kadar lise ve dengi okullar olmak üzere gruplanmıştır. Sosyo-ekonomik düzey değişkeni çok düşük ve düşük sosyo-ekonomik düzey tek grup olarak birlikte ele alınmıştır. Benzer şekilde yüksek ekonomik düzey ve çok yüksek ekonomik düzey verileri de birlikte gruplandırılmıştır.

5.4.1.1 Annenin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.11 Annelerin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanın Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

		Şema Alanı 1: Zedelenmiş Otonomi			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı	20-29	31	60.61	26.51		
	30-39	131	59.90	24.40	.050	.95
	40-49	29	58.62	25.17		

Tablo 5.11 (devamı) Annelerin Zedelenmiş Otonomi Şema Alanın Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Annenin Öğrenim Durumu	Okuma yazması var- Lise	75	62.43	27.60	.783	.46
		113	57.87	22.78		
	Lisans-Ön lisans	23	69.22	22.04		
	Lisans Üstü					
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	100	57.83	24.44	-1.077	.28
	Çalışmıyor	111	61.47	24.56		
SED	Düşük	17	62.76	29.08	.367	.69
	Orta	181	59.16	24.29		
	Yüksek	13	63.92	22.27		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	76	58.57	23.56	.689	.50
	İki Kardeş	116	59.51	24.83		
	Üç ve daha fazla kardeş	19	65.89	26.68		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	123	59.37	21.92	-.264	.80
	Oğlan	88	60.27	27.85		
Çocuğun Yaşı	4	75	59.12	23.03	.801	.45
	5	105	61.50	25.36		
	6	31	55.29	25.19		
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	59.45	24.27	-.351	.726
	Okula öncesi eğitim yok	41	60.95	25.5		

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde annelerin zedelenmiş otonomi şema alanına ilişkin verilerin sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

5.4.1.2 Annenin Kopukluk ve Zedelenmişlik Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.12 Annelerin Kopukluk ve Zedelenmişlik Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

		Şema Alanı 2: Kopukluk ve Zedelenmişlik			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı	20-29	31	49.06	18.80	1.708	.184
	30-39	131	47.86	19.94		
	40-49	29	41.00	16.70		
Annenin Öğrenim Durumu	Okuma yazması var- Lise	75	49.35	22.22	1.560	.21
	Lisans-Ön lisans	113	44.55	16.85		
	Lisans Üstü	23	48.70	18.64		
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	100	46.02	18.90	-.493	.623
	Çalışmıyor	111	47.32	19.47		
SED	Düşük	17	53.06	4.03	1.020	.362
	Orta	181	46.12	1.14		
	Yüksek	13	46.62	5.75		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	76	44.26	19.26	1.485	.229
	İki Kardeş	116	47.41	18.67		
	Üç ve daha fazla kardeş	19	52.21	21.28		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	123	46.02	18.90	-.493	.623
	Oğlan	88	47.32	19.48		

Tablo 5.12 (devamı) Annelerin Kopukluk ve Zedelenmişlik Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

Çocuğun Yaşı	4	75	45.84	17.97		
	5	105	47.85	18.70	.393	.676
	6	31	44.94	23.50		
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	47.14	19.54		
	Okula öncesi eğitim yok	41	44.93	17.66	.661	.509

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde annelerin kopukluk ve zedelenmişlik şema alanına ilişkin verilerin sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

5.4.1.3 Annenin Yüksek Standartlar Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.13 Annelerin Yüksek Standartlar Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

		Şema Alanı 3: Yüksek Standartlar			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı	20-29	31	26.29	9.69		
	30-39	131	28.18	9.54	.501	.607
	40-49	29	27.55	9.25		
Annenin Öğrenim Durumu	Lise ve dengi orta öğrenim mezunu	75	25.29	10.34		
		113	28.27	8.70		
	Lisans-Ön lisans	23	31.61	9.51	3.743	.025
	Lisans Üstü					
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	100	29.18	9.77		
	Çalışmıyor	111	26.46	9.14	2.089	.038

Tablo 5.13 (devamı) Annelerin Yüksek Standartlar Şema Alanının Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

	Düşük	17	27.35	10.85		
SED	Orta	181	27.49	9.51	1.288	.278
	Yüksek	13	31.85	7.30		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	76	28.66	8.88		
	İki Kardeş	116	28.13	10.12	4.290	.015
	Üç ve daha fazla kardeş	19	21.79	5.75		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	123	47.05	18.44		
	Oğlan	88	46.23	20.23	.306	.760
Çocuğun Yaşı	4	75	26.67	9.51		
	5	105	29.27	9.19	2.961	.054
	6	31	25.23	10.06		
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	47.14	19.54		
	Okula öncesi eğitim yok	41	44.93	17.66	.661	.509

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde annenin öğrenim düzeyinin annelerin yüksek standartlar şema alanıyla ilgili verileri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür, $F(2, 208) = 3.743$, $p < .05$. Bu doğrultuda gruplar arası farklılıkların tespiti amacıyla Bonferroni testi ile yapılan Post-Hoc analizi sonucunda Lisans üstü eğitim durumuna sahip annelerin yüksek standartlar şema alanına ait verilerinin ($M=31.61$; $SD=9.51$) lisans ve ön lisans mezunu annelerin verilerine göre ($M=28.27$; $SD=8.70$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Lisans ve ön lisans mezunu annelerin yüksek standartlar verilerinin de lise ve dengi öğrenim seviyesindeki annelerin yüksek standartlar verilerine göre ($M=25.29$; $SD=10.34$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arası farklılaşma Tablo 5.14'te gösterilmiştir.

Tablo 5.14 Annelerin Yüksek Standartlar Verilerinin Annelerin Öğrenim Düzeyi ile Post-Hoc Karşılaştırması

Anne Öğrenim Düzeyi (I)	Anne Öğrenim Düzeyi (J)	I-J	SE	p
Lise ve dengi ortaöğretim mezunu	Ön lisans-Lisans	-2.48	1.40	.234
	Lisansüstü	-5.82	2.24	.030
Ön lisans-Lisans	Lise ve dengi ortaöğretim mezunu	2.48	1.40	.234
	Lisansüstü	-3.34	2.15	.365
Lisansüstü	Lise ve dengi ortaöğretim mezunu	5.82	2.24	.030
	Ön lisans-Lisans	3.34	2.15	.365

Aynı zamanda annelerin sahip olduğu çocuk sayısının annelerin yüksek standartlar şema alanıyla ilgili verileri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür, $F(2, 208) = 4.290$, $p < .05$. Bu doğrultuda gruplar arası farklılıkların tespiti amacıyla Bonferroni testi ile yapılan Post-Hoc analizi sonucunda tek çocuğa sahip olan annelerin yüksek standartlar verilerinin üç ve daha fazla çocuğu olan annelerin yüksek standartlar verilerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. İki çocuğu olan annelerin yüksek standartlar şema alanına ait verilerinin üç ve daha fazla çocuk sahibi olan annelerin yüksek standartlar şema alanına dair verilerine göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılaşma Tablo 5.15'te gösterilmiştir.

Tablo 5.15 Annelerin Yüksek Standartlar Verilerinin Annelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayısı Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması

Annelerin Çocuk Sayısı (I)	Annelerin çocuk Sayısı (J)	I-J	SE	p
Tek Çocuk	İki Kardeş	.529	1.38	1.00
	Üç ve daha fazla	6.87	2.41	0.01
İki Kardeş	Tek Çocuk	-0.53	1.38	1.00
	Üç ve daha fazla	6.34	0.02	0.02
Üç ve daha fazla	Tek Çocuk	-6.87	0.01	0.01
	İki Kardeş	-6.34	0.02	0.02

Son olarak annenin çalışıp çalışmama durumu ve annelerin yüksek standartlar şema alanı verileriyle ilgili yapılan analiz sonucuna göre bağımsız iki değişkenli t-testi istatistiksel olarak anlamlıdır, $t(209)=2.09$, $p\leq .05$. İki grup arasında yüksek standartlar şema alanı verileri düzeyinde anlamlı farklılıklar vardır. Çalışan anneler ($M=29.18$; $SD=9.77$) çalışmayan anneler ($M=26.46$; $SD=9.14$) göre daha fazla yüksek standartlar şema alanı puanına sahiptir.

Diğer sosyo-demografik değişkenlerle anlamlı olduğu görülen başka bir ilişkiye rastlanmamıştır.

5.4.1.4 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.16 Annenin Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi

		Şema Alanı 4: Zedelenmiş Sınırlar			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı	20-29	31	24.94	7.43	3.319	.038
	30-39	131	22.39	7.04		
	40-49	29	20.34	6.10		
Annenin Öğrenim Durumu	Okuma yazması var-	75	21.73	7.89	.786	.457
	Lise	113	22.98	6.70		
	Lisans-Ön lisans	23	21.83	6.21		
	Lisans Üstü					
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	100	22.50	7.00	.170	.865
	Çalışmıyor	111	22.33	7.20		
SED	Düşük	17	22.18	7.30	2.029	.134
	Orta	181	22.16	7.08		
	Yüksek	13	26.23	5.96		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	76	23.09	15.65	.778	.461
	İki Kardeş	116	22.20	16.14		
	Üç ve daha fazla kardeş	19	21.00	14.58		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	123	22.15	7.36	-.624	.534
	Oğlan	88	22.77	6.72		
Çocuğun Yaşı	4	75	21.32	6.83	4.415	.013
	5	105	23.81	6.93		
	6	31	20.32	7.50		
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	22.56	7.11	.635	.526
	Okula öncesi eğitim yok	41	21.78	7.04		

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde annelerin yaş gruplarının annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanıyla ilgili verileri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür, $F(2, 205) = 3.319$, $p < .05$. Bu doğrultuda gruplar arası farklılıkların tespiti amacıyla Bonferroni testi ile yapılan Post-Hoc analizi sonucunda 20-29 yaş aralığında olan annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanına ait verilerinin ($M=24.94$; $SD=7.43$), 40-49 yaş aralığında olan annelerin zedelenmiş sınırlar verilerine göre ($M=20.34$;

SD=6.10) daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arası farklılaşma Tablo 5.17’de gösterilmiştir.

Tablo 5.17 Annelerin Zedelenmiş Sınırlar Verilerinin Annelerin Yaş Grupları Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması

Annelerin Yaş Grubu (I)	Annelerin Yaş Grubu (J)	I-J	SE	p
20-29	30-39	2.54	1.37	0.20
	40-49	4.59	1.79	0.03
30-39	20-29	-2.54	1.37	0.20
	40-49	2.05	1.41	0.44
40-49	20-29	-4.59	1.79	0.03
	30-39	-2.05	1.41	0.44

Ayrıca annelerin sahip oldukları çocukların yaşı değişkeninin annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanıyla ilgili verileri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür, $F(2, 208) = 4.415$, $p < .05$ Bu doğrultuda gruplar arası farklılıkların tespiti amacıyla Bonferroni testi ile yapılan Post-Hoc analizi sonucunda gruplar arası farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı Tablo 5.18’de görülmektedir.

Tablo 5.18 Annelerin Zedelenmiş Sınırlar Verilerinin Çocukların Yaş Grupları Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması

Çocuğun Yaş Grubu (I)	Çocuğun Yaş Grubu (J)	I-J	SE	p
4 yaş	5 yaş	-2.49	1.06	0.06
	6 yaş	0.10	1.49	1.00
5 yaş	4 yaş	2.49	1.06	0.06
	6 yaş	3.49	1.44	0.05
6 yaş	4 yaş	-0.10	1.49	1.00
	5 yaş	-3.49	1.43	0.05

Diğer değişkenler arası ilişkiler incelendiğinde anlamlı olduğu görülen başka ilişkilere rastlanmamıştır.

5.4.1.5 Annenin Diğerleri Yönelimlilik Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi

Annenin diğeri yönelimlilik şema alanı annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı ve çocuğun okullu olma durumu değişkenlerine göre farklılaşması incelenmiştir.

Tablo 5.19 Annenin Diğerleri Yönelimlilik Şema Alanının Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi

		Şema Alanı 5: Diğeri Yönelimlilik			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı		31	38.13	10.33	.407	.666
	20-29	131	36.53	12.29		
	30-39	29	35.48	9.14		
	40-49					
Annenin Öğrenim Durumu		75	37.24	13.34	.787	.456
	Okuma yazma-Lise	113	35.58	10.26		
	Lisans-Ön lisans Lisans Üstü	23	38.17	8.75		
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	100	35.69	11.07	-.927	.355
	Çalışmıyor	111	37.14	11.52		
SED		17	37.71	9.46	1.006	.368
	Düşük	181	36.05	11.69		
	Orta Yüksek	13	40.38	6.86		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı		76	35.26	11.27	.656	.520
	Tek Çocuk	116	37.09	11.18		
	İki Kardeş Üç ve daha fazla	19	37.32	12.42		
Çocuğun Cinsiyeti		123	36.11	11.49	-.510	.610
	Kız Oğlan	88	36.92	11.08		
Çocuğun Yaşı		75	34.33	11.63	4.301	.015
	4	105	38.70	10.81		
	5	31	33.94	10.99		
	6					
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	36.75	11.29	.776	.439
	Okula öncesi eğitim yok	41	35.22	11.43		

Analizler değerlendirildiğinde annelerin sahip oldukları çocukların yaşı değişkeninin annelerin diğeri yönelimlilik şema alanıyla ilgili verileri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür, $F(2, 208) = 4.301$, $p < .05$. Bu doğrultuda gruplar arası farklılıkların tespiti amacıyla Bonferroni testi ile yapılan Post-Hoc analizi sonucunda gruplar arası farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. 5 yaş grubu çocuğu olan annelerin diğeri yönelimlilik şema alanı verilerinin ($M=38.70$; $SD=10.81$), 4 yaş grubu çocuğu olan annelerin diğeri yönelimlilik şema alanı verilerine ($M=34.33$; $SD=11.63$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5.20 Annelerin Diğeri Yönelimlilik Verilerinin Çocukların Yaş Grupları Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması

Çocuğun Yaş Grubu (I)	Çocuğun Yaş Grubu (J)	I-J	SE	p
4 yaş	5 yaş	-4.37	1.68	0.03
	6 yaş	0.40	2.38	1.00
5 yaş	4 yaş	4.37	1.68	0.03
	6 yaş	4.77	2.28	0.11
6 yaş	4 yaş	-0.40	2.38	1.00
	5 yaş	-4.77	2.28	0.11

Diğeri değişkenler arası ilişkiler incelendiğinde anlamlı olduğu görülen başka ilişkilere rastlanmamıştır.

5.4.2 Annenin Sahip Olduğu Bağlanma Stilinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Annelerin sahip olduğu kaygılı bağlanma stiline, annenin yaşına, öğrenim düzeyine, annenin eğitim düzeyine, çalışma durumuna, sosyo-ekonomik düzeyine, sahip olduğu çocuk sayısına, araştırmada yer alan çocuğunun cinsiyetine, yaşına ve çocuğun okullu olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşma olup olmadığının incelenmesi amacıyla bağımsız örneklem t testi ve Tek yönlü Anova analizleri uygulanmıştır.

5.4.2.1 Annenin Kaygılı Bağlanma Stilinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.21 Annelerin Kaygılı Bağlanma Düzeyinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

		Kaygılı Bağlanma Stiline Sahip Olan Anneler			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı	20-29	31	57.32	15.93	.280	.76
	30-39	131	55.56	14.92		
	40-49	29	57.45	18.43		
Annenin Öğrenim Durumu	Okuma yazması var-	75	58.73	5.52	1.57	.21
	Lise	113	54.68	4.96		
	Lisans-Ön lisans	23	57.65	5.12		
	Lisans Üstü					
Annenin Çalışma Durumu		100	55.43	16.65	1.08	.38
	Çalışıyor	111	57.36	14.98		
	Çalışmıyor					
SED		17	62.35	4.03	1.35	.26
	Düşük	181	55.83	1.14		
	Orta	13	57.23	5.75		
	Yüksek					
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı		76	55.39	15.65	.352	.70
	Tek Çocuk	116	56.80	16.14		
	İki Kardeş	19	58.47	14.58		
	Üç ve daha fazla					
Çocuğun Cinsiyeti		123	56.92	15.75	.046	.61
	Kız Oğlan	88	55.78	15.90		
Çocuğun Yaşı		75	55.79	15.76	.692	.50
	4	105	57.61	16.67		
	5	31	54.10	12.53		
	6					
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	56.25	15.98	1.04	.719
		41	57.24	15.14		
	Okula öncesi eğitim yok					

Tablo 5.21 incelendiğinde sosyo-demografik değişkenler ve annenin kaygılı bağlanma biçimi değişkeni arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

5.4.2.2 Annenin Kaçınan Bağlanma Stilinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.22 Annelerin Kaçınan Bağlanma Düzeyinin Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

		Kaçınan Bağlanma Stiline Sahip Olan Anneler			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı	20-29	31	56.39	14.79	2.16	.12
	30-39	131	52.01	16.87		
	40-49	29	45.55	16.28		
Annenin Öğrenim Durumu	Okuma yazması var- Lise	75	56.45	15.30	5.50	.01
	Lisans-Ön lisans	113	48.50	15.38		
	Lisans Üstü	23	51.09	21.54		

Tablo 5.22 (devamı) Annelerin Kaçınan Bağlanma Düzeyinin Sosyo-demografik Verilere Göre İncelenmesi

Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	100	49.25	16.31	.002	.05
	Çalışmıyor	111	53.74	16.37		
SED	Düşük	17	58.41	17.96	2.06	.13
	Orta	181	51.32	15.64		
	Yüksek	13	46.80	23.39		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	76	48.68	15.99	2.11	.124
	İki Kardeş	116	52.89	16.94		
	Üç ve daha fazla kardeş	19	55.53	14.08		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	123	51.89	16.60	.154	.78
	Oğlan	88	51.24	16.34		
Çocuğun Yaşı	4	75	10.00	5.12	1.64	.20
	5	105	11.44	5.44		
	6	31	10.65	5.16		
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var	170	10.63	5.42	.32	.57
	Okula öncesi eğitim yok	41	11.56	4.76		

Araştırmada ele alınan diğer bir annelerin kaçınan bağlanma düzeyinin sosyo-demografik değişkenler ile ilişkisine ait bulgular Tablo 5.22’de verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda annenin kaçınan bağlanma stili, annenin öğrenim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır, $F(2, 208) = 5.50, p < .05$. Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için Bonferroni testi ile Post-Hoc analizi uygulanarak sonucunda lise ve dengi ortaöğretim mezunu olan annelerin kaçınan bağlanma stili verilerinin ($M=56.45; SD=15.30$) ön lisans ve lisans mezunu annelerin kaçınan bağlanma stili verilerine ($M=48.50; SD=15.38$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tablo 5.23’te gruplar arası farklılaşma gösterilmiştir.

Tablo 5.23 Annelerin Kaçınan Bağlanma Stili Verilerinin Annenin Öğrenim Durumu Değişkeni ile Post-Hoc Karşılaştırması

Anne Öğrenim Düzeyi (I)	Anne Öğrenim Düzeyi (J)	I-J	SE	p
Lise ve dengi ortaöğretim mezunu	Ön lisans-Lisans	7.95	2.40	0.00
	Lisansüstü	5.37	3.84	0.49
Ön lisans-Lisans	Lise ve dengi ortaöğretim mezunu	-7.95	2.40	0.00
	Lisansüstü	-2.58	3.69	1.00
Lisansüstü	Lise ve dengi ortaöğretim mezunu	-5.37	3.84	0.50
	Ön lisans-Lisans	2.58	3.69	1.00

Bunun dışında diğer gruplar ve sosyodemografik değişkenler ile annelerin kaçınan bağlanma stili arasında herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

5.4.3 Çocuktaki Problem Davranış Gösterme Düzeyinin Sosyo-Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Tablo 5.24 Çocuktaki problem davranış gösterme düzeyinin sosyo-demografik verilere göre incelenmesi

		Çocukların Problem Davranış Düzeyi			t/F	p
		n	M	SD		
Annenin Yaşı		31	12.35	4.47	3.40	.04
	20-29	131	10.76	5.51		
	30-39	29	8.79	5.15		
	40-49					
Annenin Öğrenim Durumu		73	12.47	5.52	6.02	.00
	Okuma yazma var-Lise	113	9.97	4.96		
	Lisans-Ön lisans	23	9.52	5.12		
	Lisans Üstü					

Tablo 5.24 (devamı) Çocuktaki problem davranış gösterme düzeyinin sosyo-demografik verilere göre incelenmesi

Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	100	10.13	5.17	.13	.72
		111	11.42	5.40		
SED	Düşük Orta Yüksek	17	11.12	4.58	.15	.86
		181	10.83	5.51		
		13	10.08	2.69		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Tek Çocuk İki Kardeş Üç ve daha fazla	76	9.86	5.33	2.02	.14
		116	11.28	4.77		
		19	11.79	7.64		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız Oğlan	123	10.58	5.50	.636	.43
		88	11.14	5.03		
Çocuğun Yaşı	4 5 6	75	10.00	5.12	1.64	.20
		105	11.44	5.44		
		31	10.65	5.16		
Çocuğun Okullu Olma Durumu	Okul öncesi eğitimi var Okula öncesi eğitim yok	170	10.63	5.42	.32	.57
		41	11.56	4.76		

Çocukların problem davranış gösterme düzeyinin üç ve daha fazla kategorisi olan değişkenler olan annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin sahip olduğu çocuk sayısı ve çocuğun yaşı değişkenlerine göre farklılaşmasını değerlendirmek için tek yönlü Anova analizi uygulandı. Sonuçlara göre annenin öğretim düzeyinin çocukların problem davranış gösterme düzeyinde anlamlı bir etkisi olduğu görüldü, $F(2, 208) = 6.02, p < .05$. Bu doğrultuda gruplar arası farklılaşmanın tespiti için Bonferroni testi ile Post-Hoc analizi uygulanmıştır. Lise ve dengi orta okul mezunu annelerin çocuklarında görülen problem davranış düzeyinin ($M=12.47$; $SD=5.52$) ön lisans veya lisans mezunu olan annelerin çocuklarının problem davranış düzeyine ($M=9.97$; $SD=4.96$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5.25 Çocuklardaki Problem Davranış Görülme Düzeyinin Annelerin Öğrenim Düzeyi ile Post-Hoc Karşılaştırması

Anne Öğrenim Düzeyi (I)	Anne Düzeyi (J)	I-J	SE	p
Lise ve dengi orta öğretim mezunu	Ön lisans-Lisans	2.50	.77	.004
	Lisansüstü	2.94	1.23	.054
Ön lisans-Lisans	Lise ve dengi orta öğretim mezunu	-2.49	.77	.004
	Lisansüstü	.45	1.18	1.000
Lisansüstü	Lise ve dengi orta öğretim mezunu	-2.94	1.23	.054
	Ön lisans-Lisans	-.45	1.19	1.000

Ayrıca annenin yaşının çocuğun problem davranış gösterme düzeyinde anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir, $F(2, 188) = 3.39$, $p < .05$. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespiti için Bonferroni testi ile Post-Hoc analizi uygulanarak sonucunda 20-29 yaş aralığında olan annelerin çocuklarının problem davranış düzeylerinin ($M=12.35$; $SD=4.47$), 40-49 yaş aralığında olan annelerin çocuklarının problem davranış düzeyine ($M=9.97$; $SD=5.15$) göre daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Tablo 5.26’da annenin farklı yaş aralıklarında çocuklarının gösterdiği problem davranış düzeyine dair post hoc analizi verilerine yer verilmiştir.

Tablo 5.26 Çocuklardaki Problem Davranış Görülme Düzeyinin Annelerin Yaş Aralığı ile Post-Hoc Karşılaştırması

Annenin Yaşı(I)	Annenin Yaşı (J)	I-J	SE	p
20-29	30-39	1.60	1.06	.398
	40-49	3.56	1.37	.030
30-39	20-29	-1.60	1.06	.398
	40-49	1.96	1.09	.219
40-49	20-29	-3.56	1.37	.030
	30-39	-1.96	1.09	.219

Annenin sahip olduğu çocuk sayısının ve çocuğun yaşının çocuğun problem davranış düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

İki kategorili değişkenler olan çocuğun cinsiyeti, annenin çalışma durumu ve çocuğun okullu olma durumlarının çocuğun problem davranış gösterme düzeyindeki farklılaşmaların tespiti için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre çocuğun cinsiyeti, annenin çalışma durumu ve çocuğun okullu olma durumu, problem davranış gösterme düzeyinde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Annenin çalışma şekli değişkeninde grubun %90'ı fiziki olarak işe gittiğini belirttiği için ve annenin medeni durumu değişkeninde grubun %96'sı evli olduğunu belirttiği için gruplar arası farklılaşmaya ilişkin analize dahil edilmemiştir.

BÖLÜM 6

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın temel amacı, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının çocukların problem davranışları arasındaki ilişkide annelerin bağlanma stillerinin aracı rolünün incelenmesidir. Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile çocukların problem davranışları arasındaki ilişkide annelerin kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerinin aracılık etmesi beklenmiştir. Araştırma tasarımı bu değişkenlerin araştırmanın odağı olmasının sebebi ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının çocuk problem davranışları ile ilişkisini (Sayal, 2017; Köçer ve Öngören, 2020) ve ebeveyn bağlanma stilleri ve çocuk problem davranışları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar (Ahmadova, 2019; Görgü, 2015) olmasına rağmen ebeveyn erken dönem uyumsuz şemaları ve çocuk problem davranışları arasındaki ilişkide ebeveyn bağlanma stillerini aracı etki (medyator etki) olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Bu nedenle ebeveyn bağlanma stillerinin aracı etkisi üzerinde çalışma derinleştirilmiştir. İstatistiksel aracı etki analizlerinin yapılabilmesi amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) belirtmiş olduğu kriterler göz önünde bulundurularak analizler kriterlere göre adım adım uygulanmıştır. Yapılan analizlerde erken dönem uyumsuz şemalar beş şema alanı (1. Zedelenmiş Otonomi, 2. Kopukluk ve Reddedilmişlik, 3. Yüksek Standartlar, 4. Zedelenmiş Sınırlar, 5. Diğer Yönelimlilik) olarak değerlendirilerek ele alınmış olup annelerin kaygılı ve kaçınan bağlanma stili verileri aracı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Bu doğrultuda 10 model oluşturulmuştur. Mevcut çalışmada geliştirilen hipotezlerin literatürle uyumu aşağıdaki bölümlerde tartışılacaktır. Literatürde çocuk problem davranışı ve anne erken dönem uyumsuz şemalar ilişkisinde anne bağlanma stillerinin aracı etkisini inceleyen çalışma rastlanmadığı için araştırma sonuçları mevcut değişkenler

arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alarak yapılacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen bulguların erken dönem uyumsuz şemalar, bağlanma stilleri ve çocuk problem davranışları üzerinde yapılacak araştırmalara kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

6.1 Annedeki Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Çocuktaki Problem Davranışlar Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Öncelikle temel değişkenler arasında ilişkiler ele alındığında, mevcut çalışmada annenin erken dönem şema alanlarından zedelenmiş otonomi ve kopukluk/reddedilmişliğin çocuğun problem davranışlarını pozitif yönde orta düzeyde anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar ve diğerleri yönelimlilik şema alanlarının çocuğun problem davranışlarını ise pozitif yönlü ve düşük düzeyde yordadığı görülmüştür. Literatürde mevcut araştırmanın sonucunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında Köçer ve Öngören (2020), 48-71 aylık çocuklar ve anneleri ile gerçekleştirdikleri çalışmada annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ve çocukların problem davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Şema boyutları özelinde yaptıkları incelemede annelerin erken dönem uyumsuz şema boyutlarından biri olan sosyal izolasyon şema boyutu verilerinin çocuklardaki dikkat eksikliği, kaygı ve içe dönüklük, olgunlaşmama ve psikotik davranış problemleri ile orta düzeyde pozitif ilişki olduğunu saptamışlardır. Ayrıca annelerin sosyal izolasyon şeması ile çocukların psikotik davranışları ve motor gerilim problem davranışları arasında yüksek oranda pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annelerin kusurluluk şemalarının çocuklardaki dikkat problemleri, psikotik davranış, olgunlaşmama ve kaygı-içedönüklük problemleri ile pozitif yönde orta dereceli ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Mevcut çalışmada şemalar, gruplanarak şema alanları olarak değerlendirilmiştir. Buna göre sosyal izolasyon ve kusurluluk şemaları, kopukluk şema alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Köçer ve Öngören'in (2020), çalışmasına benzer olarak sosyal izolasyon ve çocuk problem davranış ilişkisinin pozitif yönlü orta düzeyde ve kusurluluk şeması ve çocuk problem davranış ilişkisinin pozitif yönlü orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

Sayal (2017), anneler ve babaların erken dönem uyumsuz şemalarının çocuklardaki dikkat eksikliği ve hiperaktivite problemleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu rapor etmiştir. Çocukların problem davranışlarını değerlendirme kriteri olarak toplam güçlük puanı verisini incelediklerinde, annenin kusurluluk şemasının ve babaların ise terk edilme şemasının çocukların toplam güçlük puanı ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Çocuklarda görülen davranış sorunlarının anne babanın ebeveynlik stilleri ile ilişkili olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur. Ebeveynlik stillerinin annelerin ve babaların erken dönem şemalarından etkilendiği bilinmektedir. Bu bağlantı değerlendirildiğinde annelerin sahip olduğu erken dönem uyumsuz şemalar ebeveynlik stilini etkileyerek çocukların kendi benliklerini şekillendirmeleri ve dünyayı algılayışlarında rol oynamaktadırlar (Kömürcü ve Soygüt-Pekak, 2017). Şema alanlarının oluşumu ele alındığında erken çocukluk aile ortamlarının değerlendirilmesi gerekir. Olumsuz şemalara sahip bireylere baktığımızda kopukluk şema alanı baskın olan bireylerin çocukluk dönemlerinde bakım verenleri tarafından temel ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanmadığını ve ailesi tarafından ihtimam gösterilmediğini, bunun sonucunda da kuracağı diğer ilişkilerde de ihtiyacının karşılanmayacağına dair olumsuz inançlar geliştirdiği görülmektedir (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022). Diğer bir deyişle anne babanın sunmuş olduğu ebeveynlik stilinin çocuğun benlik oluşumunda, gelecekteki ilişki kurma ve bağlanma örüntülerinde rol alacağı düşünülmektedir.

Klinik açıdan değerlendirildiğinde çocuk problem davranışları ile kliniklere başvuran anne babaların psiko-eğitim modüllerinde ebeveynlik stilleri ve erken dönem uyumsuz şemalarına dair farkındalık geliştirmeleri için çalışmaların yapılması önerilmektedir. Psiko-eğitim süreçleriyle ebeveynlerin elde edeceği bu farkındalığın çocuklarıyla iletişim kurma stilleri ve çocuklara karşı davranışları üzerinde olumlu etki göstereceği düşünülmektedir.

6.2 Annedeki Bağlanma Stilleri ile Çocuktaki Problem Davranışlar Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Diğer bir temel değişken olan annenin bağlanma stilleri ile çocuğun problem davranış düzeyi değerlendirildiğinde mevcut çalışmada annenin kaygılı bağlanma stili ve çocuğun problem davranışlarını pozitif yönde düşük düzeyde yordadığı

görülmektedir. Kaygılı bağlanma stiline benzer olarak kaçınan bağlanma stiline de çocuğun problem davranışlarını pozitif yönde ve düşük düzeyde yordadığı görülmektedir.

Literatürde bağlanma stilleri araştırmaları uygulanırken bağlanma stilleri çocuktan bakım verene karşı (Korkmaz, 2020), bakım verenden çocuğa karşı (Hajiyari ve Bahramabadi, 2021) ve romantik ilişkiler özelinde (Bollattek, 2014) farklı çalışmalarda değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise annenin sahip olduğu bağlanma stiline çocuk ile ilişkisindeki yarattığı farklılaşmalar değerlendirilmek hedeflenmiştir.

Çocukların ebeveyn bağlanma stillerinin, çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri üzerine etkisinin incelendiği çalışmada, annesine karşı kaygılı bağlanma stiline sahip olma durumunun içselleştirme problemlerini doğrudan yordadığı, dışsallaştırma problemlerini ise dolaylı yoldan yordadığı bildirilmiştir (Fuentes-Balderrama ve ark., 2022).

Mevcut çalışma ile paralel olarak, 4-6 yaş grubu çocuğa sahip anne ve babalar ile yapılan bir çalışmada, anne ve babaların sahip oldukları bağlanma stili ile çocuk problem davranışları arasında anlamlı yönde ilişki olduğunu raporlamıştır. Güvenli bağlanma stiline sahip annelerin ve babaların çocuklarında genel güçler ve güçlükler, alt boyutlarında ise davranış sorunları, duygusal sorunlar, hiperaktivite ve dikkat eksikliği ve akran sorunları boyutunda problem davranışların görülmediğini, korkulu bağlanma stiline sahip olan annelerin çocuklarının daha çok akran ilişkilerinde problemler yaşadığını belirtmiştir. Saplantılı bağlanma stiline sahip anne babaların çocuklarının davranış sorunları, duygusal sorunlar, akran sorunları ve genel güçlükler puanında yükseklik görülmüştür (Bollattek, 2014).

Annelerinin sahip olduğu bağlanma stiline, çocukların annelerine bağlanma stili ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde mevcut çalışmadaki bulgular da literatürle uyum göstermektedir. Kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problem davranışları üzerinde yordayıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Anne çocuk ilişkisinde güvenli bağlanma örüntülerinin oluşturulamamış olmasının, çekirdek duygusal ihtiyaçlarımız olan koşulsuz kabul edilme deneyimine, temel kimlik algısının olumlu şekilde oluşmasına, duyguların özgür bir şekilde ifade edilmesine, spontan şekilde var olma kapasitesine ve akılcı sınırlar içerisinde gelişim gösterme gereksinimine zedeleyici bir unsur olarak rol oynadığı düşünülmektedir (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022). Çocuğun bu temel

ihtiyaçlarının ve sağlıklı şekilde gelişiminin sağlanabilmesi için uygun ortam koşulları oluşturulamadığında, gelişim için elverişsiz bu ortamın bir yansıması olarak çocukların problem davranışları daha fazla oranda ortaya konuluyor olabilir.

Klinik müdahaleler açısından değerlendirildiğinde klinisyenlerin çocuk problem davranışları ile başvuru yapan danışanlar için ebeveyn-çocuk bağlanma örüntülerinin incelenerek değerlendirme yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Literatürle uyumlu olarak mevcut çalışma sonuçları da değerlendirildiğinde ebeveynlerin ebeveyn-çocuk bağlanma ilişkisi konusunda psiko-eğitimlere katılmalarının, Theraplay (Booth ve Jernberg, 2020) uygulamaları gibi güvenli bağlanmayı destekleyici ilişkisel çalışmaları deneyimlemelerinin çocuk ruh sağlığı alanında gelişim sağlayacağı düşünülmektedir.

6.3 Annedeki Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Annenin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkisi

Mevcut çalışmada değerlendirilen beş şema alanı ve annenin bağlanma stilleri değerlendirildiğinde annenin zedelenmiş otonomi, kopukluk ve reddedilmişlik, yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kaygılı ve kaçınan bağlanma stilini yordadığı görülmüştür. Bu bulgunun literatürler uyumlu olduğu görülmektedir.

Literatürde yetişkinlerle yapılan çalışmalarda, erken dönem uyumsuz şemalar ve bağlanma stilleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu raporlanmıştır (Aslan-Cevheroğlu, Say, 2021; Bayar, 2021; Karpuz-İlericiler, 2015).

Sahip olunan erken dönem uyumsuz şemalar ve bağlanma stillerinin incelenerek on beş çalışmanın ele alındığı meta-analiz çalışmasında ise kaygılı, kaçınan ve korkulu bağlanma stillerinin erken dönem uyumsuz şemalar ile pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Kaygılı bağlanma stiline kaçınan bağlanma stiline kıyasla kopukluk ve diğeri yönelimlilik şema alanları ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu bildirilmiştir (Karantzas, Younan ve Pilkington, 2022).

Genç yetişkinler ile yapılan diğeri bir çalışmada ise güvenli bağlanma stiline sahip olan kişilere kıyasla kararsız ve saplantılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin daha fazla erken dönem uyumsuz şemaya sahip olduğu belirtilmiştir. Bu sonuçların şema terapi modelinde de belirtildiği üzere bireylerin erken dönem karşılanmamış ihtiyaçlarıyla ilişkili olabileceği belirtilmektedir (Simard, Moss ve Pascuzzo, 2011).

Bayar (2021), çalışmasında yetişkinlerin kaygılı bağlanma puanlarının şema alanları puanları ile pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu ilişki doyumu ile ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Tüm bu çalışmalar değerlendirildiğinde mevcut bulguların literatürle örtüştüğü görülmektedir. Bazı çalışmalarda bağlanma stillerinin erken dönem uyumsuz şemaların üzerindeki etkisi incelenirken bazı çalışmalarda ise erken dönem uyumsuz şemalar ve bağlanma stilleri ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu süreçte çocukların hem bakım verenlerinden etkilendiği hem de yetişkin olduklarında kendi çocuklarını etkileyen bir duruma gelmeleriyle ilişkili olarak bu durumun çift yönlü bir etkileşim olduğu düşünülmektedir. Bunun yansıması olarak klinik çalışmalarda terapi modülleri oluşturulurken şema terapi modelinde ele alındığı üzere bağlanma stilleri, erken dönem uyumsuz şemalar, bunların oluşum süreçleri ve risk faktörleri değerlendirilerek terapi süreçlerinin yürütülmesi önerilmektedir.

6.4 Temel Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın ilk hipotezinde annenin zedelenmiş otonomi şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stili aracılığıyla olduğu öne sürülmüştür. Değişkenler arasındaki olan ilişkiler değerlendirilerek, annenin kaygılı bağlanma stili aracılığıyla değişken olarak analize alındığında annenin zedelenmiş otonomi şema alanı ve çocuğun problem davranışları ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stili aracılığıyla kısmi aracılığıyla etkiye sahip olabileceği düşünülmüş ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Literatüre bakıldığında bu noktada kısmi aracılık etkisinin anlamlı olmamasının nedeni, değerlendirme sürecinde çocuk problem davranış değişkeni ele alınırken analizlere toplam güçlük puanı ile dahil edilmiş olması olabilir. Gelecekteki çalışmalarda güçler ve güçlükler değişkeninin alt boyutları da ele alınarak incelemeler yapılmasının annenin zedelenmiş otonomi şema alanı ve çocuk problem davranışları ilişkisi konusunun daha derin bir şekilde ele alınmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde annenin zedelenmiş otonomi şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde, annenin kaçınan bağlanma stili aracılığıyla olduğu öne sürülmüştür. Elde edilen bulgulara göre annenin kaçınan bağlanma stili annenin zedelenmiş otonomi şema alanı ve çocuğun problem

davranışları ilişkisinde kısmi aracı etki gösterdiği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde, zedelenmiş otonomi ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için hipotez ilişkili değişkenler üzerinden tartışılmıştır. Önceki bölümlerde açıklandığı üzere zedelenmiş otonomi şema alanı ve aşırı koruyucu aile tutumları arasında ilişki olduğu düşünülmektedir (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022). Zedelenmiş otonomi şema alanına sahip bireyler, sağlıklı bir şekilde bağımsızlaşma konusunda güçlük yaşamaktadırlar. Bu kişiler çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden sağlıklı şekilde ayrılmayı gerçekleştiremedikleri için yetişkinlik dönemlerinde de bu durumun olumsuz etkilerini yaşamaktadırlar. Bu yaşanan etkinin bireylerin ebeveynlik stillerine yansımaları, ilişkilere dair kaygının artması ve dışsal ilişki kontrolünün artması şeklinde görülmektedir. Yetişkinlerle yapılan bir çalışmada zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının çocuklukta algılanan anne reddi ile kaygı ve depresyon ilişkisinde aracı rol oynadığı bildirilmektedir (Saritas-Atalar ve Gençöz, 2015). Kaçınan bağlanma stili değerlendirildiğinde ise bu bireylerin ortaya çıkabilecek potansiyel bir reddedilmeyi önlemek amacıyla ilişkilerden uzak durabilmektedirler (Simard ve ark., 2011). Ebeveynin ilişki reddinin var olduğu durumlarda çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması güçleşmekte ve problem davranış gösterme olasılığı artmaktadır. Ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde araştırma bulgusunun literatürle paralel olduğu görülmektedir. Bu bulgunun anne kaçınan bağlanma stilinin kısmi aracı rolünü istatistiksel açıdan da ortaya koyması açısından literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

Klinik müdahale alanında ise zedelenmiş otonomi şema alanına sahip bireylerin bu şemaya sahip olmayan kişilere göre daha fazla iç içe geçme ve bağımlılık davranışları gösterebileceği, terk edilmeye karşı duyarlılıklarının daha fazla olabileceği, başarısızlık ve tehditlere karşı dirençlerinin daha düşük olabileceği gözlemlenmektedir (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022). Bu yönüyle ele alındığında bu şemalara sahip annelerin çocukları ile ilişkilerinde, çocukların bağımsızlaşma çabalarına karşı destekleyici bir tutum yerine çocuklarını kendilerine daha fazla bağımlı kılarak, çocukların duygusal gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedirler. Çocuklarda ortaya çıkan ayrılma anksiyetesi gibi durumları, Bowlby'nin içsel çalışan model yaklaşımı ile değerlendirdiğimizde çocukların bakım verenlerinin davranışlarını ve tutumlarını gözlemleyerek, davranış ve düşünme

modellerini içselleştirdiği, annelerinin tutumuna göre benliklerini şekillendirmeleri durumu literatürdeki çalışmalarda da desteklenmektedir (Uluç, 2005).

Belirtilen klinik görünümler değerlendirildiğinde yapılacak müdahalelerde zedelenmiş otonomi şema alanına sahip annelerin çocukları için yapılacak uygulamalarda annenin bağlanma stillerini de göz önünde bulundurularak müdahalelerin planlanması önerilmektedir. Bu müdahalelerde annelerin çocuklara gösterdikleri düzensiz bağlanma, istikrarsız bakım verme süreçleri, çocuğun bireysel özerkliğini engelleyici aşırı koruma davranışları, gelişim dönemlerinde var olan zorlukların üstesinden gelmeye karşı yetersiz teşvik ya da abartılı kontrol ve önleme davranışlarının üzerinde çalışılarak çocuklarda ortaya çıkabilecek olan işlevsiz inançların (yetersizlik, değersizlik, başarısızlık, çaresizlik, terk edilme) önlenmesine destek sağlanabilir (Loose, Graaf ve Zarbock, 2018). Mevcut çalışmanın bulgularında ise annenin kaçınan bağlanma stiline kısmi aracı etkisi değerlendirildiğinde, annenin çocuk ile ilişkisinde kaçınan bağlanma örüntüleri üzerine yapılacak müdahalelerle ilişkideki güvenli bağlanma desteklendiğinde, anneler zedelenmiş otonomi özellikli davranışlara sahip olsa bile bulgular çocukların problem davranış göstermesi düzeyinde fark yaratılabileceğini işaret etmektedir.

Gelecek araştırmalarda çocuk problem davranışlarının alt boyutları kapsamında incelenmesinin kaçınan bağlanma stiline kısmi aracı etkisinin daha derinden analiz edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın üçüncü hipotezinde de annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde, annenin kaygılı bağlanma stiline aracı rolü incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre annenin kaygılı bağlanma stiline kısmi aracı etki gösterdiği görülmektedir. Literatür incelendiğinde kopukluk ve reddedilmişlik ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stilini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için hipotez ilişkili değişkenler üzerinden tartışılmıştır.

Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları, ebeveynlik stilleri ve çocukların benlik saygısı arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Otoriter ebeveynlik tarzının ve annenin kopukluk ve reddedilme, duygusal yoksunluk ve duygusal ketleme şemalarının çocukların benlik saygısı üzerinde yordayıcı etkiye sahip oldukları belirtilmiştir. Bunun sonucunda çocukların benlik saygısının annelerin ebeveynlik tutumlarından oldukça etkilendiği düşünülmektedir. (Borjali, Mad ve Golshani, 2017).

Simons, Paternite ve Shore'un (2001) çalışmalarında vurguladığı üzere güvensiz bağlanan bireyler (kaygılı ve kaçınan bağlama) diğer insanlara duygusal ve fiziki anlamda zarar veren davranışlarda bulunmaya daha yatkın olabilmektedirler. Kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip bireylerin ise çevrelerindeki diğer bireyler ile anlamlı ilişkiler kurmakta güçlük çekmektedirler. Bu bireyler kendileri için olumsuz ilişkileri erişkinlik dönemlerinde devam ettirebildikleri gibi ilişkilerden tamamen uzak kalmayı da seçebilmektedirler (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022).

Sümer ve Şendağ (2009) çalışmalarında ise kaygılı ve kaçınan bağlanma stiline sahip olan bireylerin çeşitli davranış problemleri sergilediklerini belirtmişlerdir. Ebeveyn bağlanma stillerinin ve ebeveynlik stillerinin çocukların benlikleri ve davranışları üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir.

Bu değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ve çocuk problem davranış ilişkisinde kaygılı bağlanma stiline aracılık ediyor olması beklenebilir görülmektedir. Bulguların sonucunda kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip olan anneler ve çocuklarının problem davranış gösterme düzeyleri ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stiline bir risk faktörü oluşturduğu söylenebilir. Yapılan analizler sonucunda da bu beklenen aracılık etkisinin varlığının desteklenmesi yönüyle literatüre katkı sağlanmıştır.

Kopukluk ve reddedilmişlik şema alanlarının ilişkili olduğu şemalara baktığımızda duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, sosyal izolasyon/güvensizlik ve kusurluluk şemaları ile ilişkili olduğu görülmektedir (Soygut, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009). Bu şemalara sahip bireylerin ebeveynlerinin duygusal olarak soğuk, çocuksu ihtiyaçları reddedici, aşağılayıcı, aşırı rasyonel tutum içinde olan, sosyal olarak dışlanmış ve baskıcı bir ebeveynlik stili benimsedikleri bilinmektedir. Bu ebeveyn tutumları bireylerin çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde olumsuz deneyimlere neden olarak uygunsuz baş etme yöntemleri geliştirmelerine neden olabilmektedir (Loose, Graaf ve Zarbock, 2018).

Klinik açıdan değerlendirildiğinde kopukluk ve reddedilmişlik şema alanına sahip annelerin çocuk ve ebeveyn ilişkilerinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla psiko-eğitim modüllerinin oluşturulması, çocukların duygusal gelişimleri için gerekli olan ihtiyaçlar hakkında farkındalık geliştirilmesi amacıyla çalışma modüllerinin düzenlenmesi önemli görülmektedir. Ebeveynlere rasyonel inançlar kazandırarak

etkili ebeveynlik tarzlarının öğretilmesinin önemli olduğu yapılan çalışmalarda da belirtilmiştir (Başçelik, Faraji ve Güler, 2022).

Araştırmanın dördüncü hipotezinde annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilinin aracı rolü incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre annenin kaçınan bağlanma stilinin kısmi aracı etki gösterdiği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde kopukluk ve reddedilmişlik ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için hipotez ilişkili değişkenler üzerinden tartışılmıştır. Kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, sosyal izolasyon/güvensizlik ve kusurluluk şemalarını içermektedir. Annenin sahip olduğu bu şemalar çocukla olan iletişimini ve ebeveynlik tarzlarını da etkilemektedir (Khajounei-Nia, Sovani ve Forooshani, 2014). Yetişkin grubu ile yapılan bir çalışmada da kopukluk ve reddedilmişlik şema alanının ile çocuklukta algılanan anne reddi ve kaygı arasında aracı etkiye sahip olduğu rapor edilmiştir (Saritas-Atalar ve Gençöz, 2015).

Diğer bir yetişkin gruba yapılan çalışmada ise kopukluk ve reddedilmişlik ve zedelenmiş özerklik şema alanlarının, depresyon ve anksiyete belirtilerini açıklamada anne babaya güvensiz bağlanmaya anlamlı ve pozitif yönde aracılık ettiği görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda bireylerin güvene dayalı ilişkiler kurmaları ve ruh sağlıklarını korumaları için uyumsuz şemaların yerine gerçekçi inançların yerleştirilmesinin ruhsal hastalıkların oluşmasını önleme açısından önemli olduğu, erken dönem uyumsuz şemaların değiştirilmesinin ruhsal sağlıklarını olumlu yönde etkilediği öngörülmüştür (Kaya ve Aydın, 2021).

Sahip olunan güvensiz bağlanma stillerinin kişinin davranışları üzerindeki olumsuz yansıması değerlendirildiğinde anne kaçınan bağlanma stilinin, annenin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ve çocuk problem davranışları arasında ilişkide kaçınan bağlanma stilinin risk faktörü olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Ön görülen bu ilişkide kaçınan bağlanma stilinin aracı etkisinin analizler sonucunda desteklenmesiyle literatüre katkı sağlanmıştır.

Araştırmanın beşinci hipotezinde annenin yüksek standartlar şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stilinin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın altıncı hipotezinde ise annenin yüksek standartlar şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile

ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilinin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Ancak temel değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkiler değerlendirildiğinde annelerin yüksek standartlar şema alanı ve çocuk problem davranış değişkeni arasında düşük düzeyde ilişki görülmesinden dolayı aracılık analizleri gerçekleştirilmemiştir.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında annelerin yüksek standartlar şema alanının çocuk problem davranışlarını yordadığı görülmektedir (Sayal, 2017). Mevcut çalışmada, bu ilişkinin düşük düzeyde olması, değerlendirilen çocuk grubunun 4-5-6 yaş grubunu içeren okul öncesi grubu olmasıyla ilişkili olabilir. Bu yaş grubu çocukların zorunlu eğitim sürecine başlamamış olmalarının, annelerin yüksek standartlar şemalarının varlığıyla oluşabilecek yüksek akademik beklentiler ile henüz karşılaşmamaları ile ilişkisi olabileceği düşünülmektedir. Gelecekteki araştırmalarda katılımcı sayısı yükseltilerek ve farklı yaş gruplarında problem davranış değerlendirmeleri yapılarak araştırma tasarımlarının oluşturulması annelerin yüksek standartlar şema alanı ve çocukların problem davranışları ilişkisinin daha detaylı bir şekilde incelenmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın yedinci hipotezinde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stilinin aracı rolü incelenmiştir. Baron ve Kenny (1986) kriterlerine göre yapılan aşamalı analizde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı verilerinin çocuğun problem davranış gösterme düzeyinin %3'ünü açıkladığı görülmektedir. İkinci adımda annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun, annenin kaygılı bağlanma stili varyansının %5'ini açıklamaktadır. Annenin kaygılı bağlanma düzeyi ise çocukların problem davranış gösterme düzeyi varyansının %6'sını açıklamaktadır. İlk üç kriterin karşılanması ile annenin kaygılı bağlanma stilinin aracılık etkisi değerlendirilmiş olup elde edilen bulgulara göre söz konusu hipotez desteklenmiş ve annenin kaygılı bağlanma stilinin annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı verileri ve çocuğun problem davranışları ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stili tam aracı etki gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen tam aracı etki annenin zedelenmiş sınırlar şema alanının çocuğun problem davranışlarını yordamasında kaygılı bağlanma stiline sahip olmanın rol oynadığını göstermektedir. Bu yönüyle belirtilen ilişkide annenin güvensiz bağlanma stillerinden biri olan kaygılı bağlanma stilinin risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Literatürde daha önce anne bağlanma stillerinin belirtilen

değişkenler ile aracılık etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için bu bulgu diğer araştırmalarla karşılaştırılamamaktadır. Bu nedenle bu verinin gelecekteki araştırmalar için kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada zedelenmiş sınırlar şema alanının ilişkili olduğu şemalara baktığımızda ayrıcalıklılık ve yetersiz öz denetim şema puanlarından elde edilmiştir. Zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip bireyler içsel sınırlar geliştirmekte zorlanma yaşamaktadır. Kendi haklarını korumada diğer bir yönüyle de başkalarının haklarına saygı göstermede sorunlar yaşayabilmektedirler. İş birlikli çalışmalar yapma ve verdikleri sözleri yerine getirmede güçlükler yaşayabilir, sorumsuz ve narsistik özellikler gösterebilmektedirler. Bu bireylerin yetiştiği aile ortamları incelendiğinde genellikle aşırı izin verici olan ebeveyn tutumu ile yetiştirildikleri görülmektedir. Sağlıklı sınırlar oluşturulmadığı, gerekli rehberlik ve yönlendirmenin yapılmadığı ya da yeteri kadar sağlanmadığı görülmektedir. Bu bireylerin yetişkinlik dönemlerinde de dürtülerini kontrol etme ve onları erteleme yeteneği diğer bireylere göre daha düşük olabilmektedir. Bu şemaya sahip bireylerde çatışmalardan ve sorumluluklardan kaçma davranışı da görülebilmektedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2017).

Klinik görünüm değerlendirildiğinde, bu şema alanına sahip olan anneler kendi ebeveynlerinden gördükleri aşırı izin verici tutumu sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Yapılan çalışmalarda ailelerle yapılacak psiko-eğitim çalışmaları sonrasında ebeveynlerin olumlu ebeveynlik tutumlarına dair görüşlerinin değiştiği bildirilmektedir. Bu ebeveynler demokratik bir aile tutumu için daha tutarlı ve sağlıklı disiplin yöntemleri uygulamanın, olumlu öğrenme ortamları sağlamanın, gerçekçi beklentilere sahip olmanın, çocuklar için güvenli, dikkat çekici ortamlar oluşturma ve kendileri için zaman ayırabilmelerinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir (Koyuncu-Şahin, 2021). Ebeveynlik programları ile ailelere istendik ebeveynlik stillerinin kazandırıldığı ve olumlu uygulamaların yansımalarının görüldüğü farklı çalışmalarla da desteklenmiştir (Bağatarhan ve Nazlı, 2013; Evirgen, 2002; Şen-Karadağ, 2021). Bu çalışmalardan hareketle annenin zedelenmiş sınırlar ve çocukların problem davranışları ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stiline tam aracı rolü değerlendirilerek annelerin doğru ebeveynlik tutumlarını edinebilmeleri için psiko-eğitim çalışmalarının yapılmasının ve terapi müdahalelerinde annenin erken dönem uyum bozucu şemalarına odaklanarak çocukların gelişimlerinde temel ihtiyaçların ve

ilişkilerde güvenli bağlanma ihtiyaçlarına dair farkındalık oluşturulmasına destek sağlanması önerilmektedir (Başçelik, Farai ve Güler, 2022).

Araştırmanın sekizinci hipotezinde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilinin aracı rolü incelenmiştir. Annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun, annenin kaçınan bağlanma stili varyansının %3'ünü açıkladığı görülmektedir. Annenin kaçınan bağlanma düzeyi ise çocukların problem davranış gösterme düzeyini %5'ini yordamaktadır. Bu kriterler göz önüne alınarak çoklu hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Annenin kaçınan bağlanma stili verileri analize dahil edildiğinde annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun etkisinin regresyon katsayısında azalma olduğu ve annenin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olma durumunun çocuk problem davranış düzeyi üzerindeki anlamlı düzeydeki yordayıcılığını korumadığı görülmüştür. Analiz sonucunda bulgulara göre söz konusu hipotez desteklenmiş ve annenin kaçınan bağlanma stilinin annenin zedelenmiş sınırlar şema alanı verileri ve çocuğun problem davranışları ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilinin tam aracı etki gösterdiği görülmüştür. Tespit edilen tam aracı etki annenin zedelenmiş sınırlar şema alanının çocuğun problem davranışlarını yordamasında kaçınan bağlanma stiline sahip olmanın rol oynadığını göstermektedir. Bu yönüyle belirtilen ilişkide annenin güvensiz bağlanma stillerinden biri olan kaçınan bağlanma stilinin risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Literatürde daha önce anne bağlanma stillerinin belirtilen değişkenler ile aracılık etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için bu bulgu diğer araştırmalarla karşılaştırılamamaktadır. Bu nedenle bu verinin ilerleyen çalışmalar için kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalarda kaçınan bağlanma stilinin otoriter ebeveynlik tarzıyla ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Mahasneh ve ark., 2013; Kalantarkousheh ve ark.,2014). Sümer ve Güngör (1999), kaçınan bağlanan bireylerin kurdukları ilişkilerde umursamaz tutum içinde olabildiklerini ve diğer kişilere kıyasla ilişkilerinde diğer bireylere karşı daha az güven duyduklarını, yakınlık kurmaktan uzak ve ilişkilerinden olumsuz beklenti içinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu perspektifle değerlendirildiğinde kaçınan bağlanma stiline sahip ebeveynlerin çocukları ile kuracakları ilişkide yakınlık kurmaktan uzak bir tutum sergilemesinin çocukla ilişkisinde güven temellerinin oluşmasını güçleştireceği ve temel duygusal

ihtiyaçların fark edilmesi ve karşılanmasında yetersizliklere neden olabileceği düşünülmektedir (Akatlı ve Tunçay, 2022). Bu veriler ışığında çocuklarda görülen problem davranışların karşılanmamış bir ihtiyacın sinyali olarak görülebileceğine dair görüş desteklenmektedir.

Klinik perspektiften değerlendirildiğinde çocuk davranış problemlerine dair yapılan başvurularda, annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olup olmadığı değerlendirilip yapılacak müdahaleler annelerin sahip oldukları bağlanma stilleri ve şemalara göre planlanabilir. Çocukların temel ihtiyaçlarına dair farkındalık geliştirerek ve bunları karşılamaya dair tutum geliştirmek için yapılacak müdahalelerde psiko-eğitim çalışmaları, çocuk ve ebeveyn bağlanma ilişkisine odaklı çalışan ebeveyn çocuk ilişkisinde uyum ve empatiyi güçlendirici, çocukların benliklerine dair olumlu algıyı güçlendirici çalışmalar içeren Theraplay modeli uygulamalarının (Booth ve Jernberg, 2020) destek sağlayıcı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın dokuzuncu hipotezinde annenin diğeri yönelimlilik şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stilinin aracı rolü incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre annenin kaygılı bağlanma stilinin kısmi aracı etki gösterdiği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde, diğeri yönelimlilik ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaygılı bağlanma stilini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için hipotez ilişkili değişkenler üzerinden tartışılmıştır.

Diğeri yönelimlilik şema alanına sahip bireyler kendi ihtiyaçlarını görmezden gelerek diğerinin ihtiyaçlarını karşılama yoluyla onay alma çabası içerisindedirler. Bu bireyler ebeveyn olduklarında başkalarının ihtiyaçlarını çocuklarının ihtiyaçlarından daha çok değer vererek diğerlerine yönelme eğilimindedirler. Kurdukları ilişkilerde bağımlı bir ilişki tarzına sahip oldukları için güvensiz bağlanma örüntüleri gösterebilmektedirler (Altun, 2015). Literatür incelendiğinde ebeveynlerin çocukluk döneminde yaşadıkları travmaların çocuklarının problem davranışları üzerinde yordayıcı etkiye sahip olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Sauve ve ark., 2020). İlgili araştırmanın sonucunda düşmanca tutuma ve çaresiz ruh haline sahip olan annelerin çocuklarının daha fazla dışsallaştırma problem davranışı gösterdiği rapor edilmiştir. Erken dönem uyumsuz şemaların çocuklukta yaşanan travmalarla ilişkili olduğu düşünüldüğünde ebeveynlerin sahip olduğu erken dönem uyumsuz şemaların

ebeveynlerin çocuklara yaklaşımlarını ve ebeveynlik stillerini etkilediği görülmektedir.

Diğer bir araştırmada ise annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının, çocukların erken dönem uyumsuz şemaları ve yalnızlık hisleri ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda çocuğun yalnızlık hisleri ile annenin zayıf ilişki performansı, ötekileştirmesi, dışlama davranışları anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, çocuk istismarı ile annenin ötekileştirmesi ve dışlama davranışı, çocuğun başarısızlığı ile annenin öz düzenleme becerilerinin zayıf olması arasında ilişkili olduğu görülmüştür (Moghadam, Quchan ve Shomia, 2018).

Benzer değişkenleri ele alan araştırmalar da değerlendirildiğinde annenin kaygılı bağlanma stiline, diğeri yönelimlilik şema alanına sahip anneler ve çocuklarının problem davranışları ilişkisinde etken olması beklenen bir durumdur. Mevcut araştırmada istatistiksel olarak beklenen aracılık etkisinin kısmi olarak tespit edilmiş olmasının bu alanda yapılacak diğer çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada diğeri yönelimlilik şema alanı kişilerin kendini feda ve cezalandırılma şemaları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu şemaya sahip kişilerin yetiştikleri aile ortamının koşullu kabule dayalı ve çocukların istedik bu onayı almak için kendilerine aşırı sınırlamalar koydukları bilinmektedir. Erken çocukluk deneyimleriyle ortaya çıkan bu şemada bireyler ihtiyaçlarının karşılanması için tepki almaktan ve terkedilmekten kaçındığı için boyun eğici bir tutum sergiler. Öfke gibi tepkilerini bastırarak duygu ifadelerini sınırlandırır. Kendi ihtiyaçlarının önemsiz ve karşılanmaya değer olmadığını düşünür (Young, Klosko ve Weishaar, 2009). Bu tutum annelerin güvensiz bağlanma stillerinden olan kaygılı bağlanma stili ile birleştiğinde çocukların temel duygusal ihtiyaçlarının görünürlüğünün anne için azalacağı ve bu ihtiyaçların karşılanmamasının çocukta ortaya çıkabilecek problem davranışlarda artış göstermesi olarak görüleceği düşünülmektedir. Araştırmanın bulguları da bu görüşü desteklemektedir.

Klinik alanda diğeri yönelimlilik şema alanına sahip annelerin yaptığı başvurularda çocukların problem davranışları incelenirken çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ve annenin bu konudaki yeterliliklerinin ele alınması önerilmektedir. Şema terapi modeliyle annenin erken dönem uyumsuz şemalarına karşı geliştirmiş olduğu çarpıtmalar ve aşırı telafi gibi olumsuz baş etme stillerine

yönelerek annelerin sağlıklı baş etme stilleri edinmeleri desteklenebilir. Terapistin oluşturacağı güvenli bir temelle annelerin içsel işleyiş modellerinin kökenlerine odaklanılarak olumlu benlik modellerinin aktive olması desteklenebilir. Çocukların duygusal ihtiyaçları konusunda tespit edilen farkındalık yetersizliklerinin yapılacak psiko-eğitim çalışmaları ile desteklenmesi önerilmektedir.

Son olarak araştırmanın onuncu hipotezinde annenin diğeri yönelimlilik şema alanı verilerinin çocuğun problem davranışları ile ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilinin aracı rolü incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre annenin kaçınan bağlanma stilinin kısmi aracı etki gösterdiği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde, diğeri yönelimlilik ve çocuk problem davranış ilişkisinde annenin kaçınan bağlanma stilini inceleyen çalışmaya rastlanmadığı için hipotez ilişkili değişkenler üzerinden tartışılmıştır.

Annelerin diğeri yönelimlilik şema alanı değerlendirilirken kendini feda ve cezalandırılma şemaları değerlendirilmiştir. Cezalandırılma şemasına sahip olan bireyler kendileri de dahil olmak üzere kişiler hata yaptıklarında cezalandırılması gerektiğini düşünmektedirler. İnsanların yapabilecekleri hataları kabullenmekte, empati kurmakta ve affetmede zorlanmalar yaşamaktadırlar. Kendini feda şemasında ise kişinin kendi ihtiyaçlarını gözetmeden başkalarının ihtiyaçlarını karşılama çabası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler diğerlerinin olumsuz duygularına karşı büyük hassasiyet içindedirler (Rafaeli, Berstein ve Young, 2013). Bu şemalara sahip ebeveynlerin kendi yetiştikleri aile ortamı düşünüldüğünde cezayı bir disiplin yöntemi olarak kullanan, hata karşısında güç gösterisinde bulunan ve şefkatsiz bir yaklaşım içinde olan ebeveynler olduğu bilinmektedir. Kendini feda şemasına sahip bireylerin aile ortamında ise anne ve babalarının onları ebeveynleştirme eğiliminde oldukları ve çocuğun ihtiyaçlarına karşı ihmalkar bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Bu kişiler kendilerine güvenmekte, koşulsuz kabullenilme ve bağımsızlaşma süreçlerinde zorlanmalar yaşayabilmektedirler. Kendi yaşantılarında ise talepkar bir ebeveyn modunu içselleştirerek kendilerinde baskı oluşturarak, yüksek standartlar koyma ve daha iyi olma zorunluluğu hissetme gibi durumlar gösterirler (Loose, Graaf ve Zarbock, 2018). Kişilerin yaşantıladıkları bu zorlayıcı durumlar alan yazındaki bulgularla da benzerlik göstermektedir. Alan yazın incelendiğinde erken dönem uyumsuz şemaların depresyon ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Arslan, 2016).

Ülkemizde erken dönem uyumsuz şemalar ve depresyon ilişkisinin değerlendirildiği çalışmada (Selvi, 2022) şema alanları ile depresyon semptomları arasındaki ilişkide kopukluk şema alanı ile pozitif yönde orta düzeyde ilişki, zedelenmiş otonomi şema alanı ile pozitif yönde orta düzeyde, zedelenmiş sınırlar şema alanı ile pozitif yönde düşük düzeyde, diğeri yönelimlilik şema alanı ile pozitif yönde orta düzeyde ve yüksek standartlar şema alanı ile negatif yönde düşük düzeyde ilişki raporlamıştır. Yurt dışında yapılan çalışmaların meta-analizinde elli bir çalışma değerlendirilerek her bir şema boyutunun depresyon ile farklı etki boyutlarında pozitif yönlü ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Erken dönem uyumsuz şemalar içerisinde kusurluluk, sevilmemeye ve sosyal olarak dışlanmaya ilişkin olan şemalar yüksek düzeyde depresyon semptomları ile ilişkili bulunmuştur (Bishop, Younan, Low ve Pilkington, 2021). Annelerin sahip olduğu erken dönem uyumsuz şemaların temel oluşturduğu irrasyonel düşünceler ile depresyonlara yatkınlıklarının artabileceği ve depresyonun doğurduğu olumsuz duygulanımların çocukları ile kurdukları ilişkisel bağı etkileyebileceği düşünülmektedir.

Çocukların duygusal ve fiziksel olarak sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için aile içerisinde demokratik ebeveynlik tutumunun varlığının, duyguların özgürce ifadesine olanak sağlayan bir ortam oluşturma ve duygu düzenleme becerilerinin kazandırılmasının önemi bilinmektedir (Erdoğan, 2008). Ebeveynlerin çocuklarına sağlıklı bir gelişim ortamı hazırlayabilmeleri için öncelikle olumlu ebeveynlik tutumlarına sahip olması beklenmektedir. Araştırma verileri de ebeveynlik tutumları ve çocukların problem davranışları arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır (Parsak, 2015).

Yapılan çalışmadaki benzer değişkenleri kullanılması açısından değerlendirildiğinde İran nüfusunda 3-6 yaş aralığında çocukları olan anneler ile yapılan çalışma dikkat çekmektedir. Bu çalışmada çocukların anneye bağlanma stilleri ile çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde annelerin erken uyumsuz şemalarının aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlar, annenin kararsız ve kaçınan bağlanma biçimlerinin çocuklardaki ayrılma kaygısını yordadığını ve bu ilişkide annenin duygusal yoksunluk, terk etme, bağımlılık ve sosyal izolasyon şemalarının aracılık ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, kararsız bağlanma stili, duygusal yoksunluk, bağımlılık, terk ve sosyal izolasyon şemaları aracılığıyla çocuklarda ayrılık kaygısını yordadığı, annenin kaçınan bağlanma stiline ise terk edilmişlik ve sosyal

izolasyon şemaları aracılığıyla çocuklarda ayrılık kaygısını yordadığını raporlamaktadır. (Hajiyari ve Bahramabadi, 2021). İçselleştirme davranış bozukluklarından biri olan kaygı bozuklukları değerlendirildiğinde bu araştırmada da mevcut çalışmaya paralel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Anneler ve çocuğa bakım veren kişiler, erken dönem uyumsuz şemalara sahip olduğunda çocukların da endişeye kapılabildikleri ve bu nedenle de bakım verenleri tarafından terk edilme korkusu yaşadıkları ve onlardan ayrılmaya karşı endişe duydukları bilinmektedir. Bu süreçte sosyal öğrenmeye bağlı olarak çocuklar da annelerinden bu uyumsuz şemaları modelleyerek içselleştirebilirler. Öte yandan güvenli bağlanma stiline sahip ebeveynler çocuklarına sağlıklı sınırlar koyarak onların gelişim sürecini takip ederler. Çocuklarına karşı ilgi ve şefkat göstererek onları aile içerisindeki karar verme süreçlerine katkıları için yüreklendirirler. Annenin çocuğuna karşı göstermiş olduğu güvenli bağlanma örüntüleri çocukta duyguların düzenlenmesine, kendini kontrol etmeye ve problem çözme becerilerine temel oluşturur (Hajiyari ve Bahramabadi, 2021).

Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda araştırmanın bulgularının literatürle paralellik gösterdiği ve anne bağlanma stillerinin erken dönem uyumsuz şemalar ve çocuk problem davranış ilişkisinde aracı etki olmasının tespitleri ile literatüre katkı sağladığı görülmektedir. Annenin erken dönem uyumsuz şemaları ve çocuk problem davranışları ilişkisinde annenin bağlanma stillerini aracı etki olarak araştıran başka bir çalışmaya rastlanmamış olmasına rağmen değişkenler arasında ilişkiler olduğunu destekleyen çalışmalar yukarıda belirtilmiştir. Bulguların annelerin sahip olduğu erken dönem uyumsuz şemalara göre ve çocukların sahip olduğu problem davranışa göre farklılık gösterdiği literatürdeki diğer araştırmalarda raporlanmaktadır.

Klinik açıdan değerlendirildiğinde annenin diğeri yönelimlilik şema alanı ve çocuklarında görülen problem davranış ilişkisinde annenin güvensiz bağlanma stillerinin risk faktörü olarak karşımıza çıkabileceği görülmüştür. Bu nedenle çocuk problem davranışları nedeniyle gelen başvurularda değerlendirme yapılırken anne çocuk arasındaki bağlanma örüntülerinin değerlendirilmesinin, annenin kendi şemalarına ve baş etme biçimlerine dair farkındalık kazandırılmasının ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin tespit edilmesi önemli görülmektedir. Bu müdahalelerde bakım verenlerin sahip oldukları irrasyonel düşünceler ve şemaların

değerlendirilerek ebeveynlere verilen psiko-eğitim süreçlerinde de bu unsurların değerlendirilerek eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

6.5 Annedeki Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Değişkeninin Sosyo-Demografik Verilere Göre Değerlendirilmesi

Araştırmada temel hipotezlerin yanı sıra değişkenlerin sosyo-demografik verilerle ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamdaki analizlerde annelerin zedelenmiş otonomi ve kopukluk ve zedelenmişlik şema alanları verilerinin belirtilen sosyo-demografik değişkenlere göre (annenin yaş grubu, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey, annenin sahip olduğu çocuk sayısı, araştırmada değerlendirilen çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı, çocuğun okullu olma durumu) anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öte yandan annenin yüksek standartlar şema alanı verilerinin sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşması incelendiğinde annelerin öğrenim düzeyinin, çalışıp çalışmama durumlarının ve sahip oldukları çocuk sayısının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark oluşturduğu görülmektedir. Lisans ve lisans üstü öğrenim durumuna sahip annelerin yüksek standartlar şema alanı verilerinin lise ve dengi orta öğretim mezunu annelerin yüksek standartlar şema alanı verilerine göre daha yüksek düzeyde oldukları tespit edilmiştir. Literatürde ise farklı bulgulara rastlanmıştır. Bayar (2021), çalışmasında ise annelerin yüksek standartlar şemasını öğrenim durumuna göre değerlendirildiğinde anlamlı bir fark görülmediğini raporlamıştır. Bu ikircikli bulguların var olan örneklemin sayısı ve sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklı olabileceğini düşünülmektedir.

Annelerin sahip oldukları çocuk sayısı değerlendirildiğinde tek çocuğa sahip olan annelerin üç ve daha fazla çocuğa sahip olan annelere göre daha yüksek yüksek standartlar şema alanı puanına sahip olduğu görülmektedir. Yüksek standartlar şema alanı ve annenin çalışıp çalışmama durumu değerlendirildiğinde çalışan annelerin çalışmayan annelere oranla daha yüksek yüksek standartlar şema puanına sahip olduğu görülmektedir.

Dördüncü şema alanı olan zedelenmiş sınırlar verilerinin sosyo-demografik değişkenler ile ilişkisi değerlendirildiğinde yalnızca annenin yaş grubunun gruplar arasında farklılık oluşturduğu gözlenmiştir. 20-29 yaş grubu annelerin 30-39 yaş grubunda olan annelere oranla daha yüksek düzeyde zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip olduğu tespit edilmiştir. 30-39 yaş grubunda olan anneler ise 40-49 yaş grubunda

olan annelere oranla daha yüksek zedelenmiş sınırlar puanına sahiptir. Bu bulgunun (Bayar, 2021) literatürle örtüştüğü görülmektedir. Zedelenmiş sınırlar şema alanı içerisinde yer alan ayrıcalıklılık ve yetersiz özdenetim şemasının 30 yaş ve altındaki katılımcılarda, 50 yaş ve üzeri katılımcılara kıyasla daha yüksek puan aldıkları belirtilmektedir.

Diğerleri yönelimlilik şema alanı ve sosyo-demografik değişkenler değerlendirildiğinde yalnızca değerlendirilen çocuğun yaşı değişkeninin anlamlı bir fark yarattığı ve 5 yaş grubu çocuğa sahip annelerin 4 yaş grubu çocuğa sahip annelerin diğeri yönelimlilik şema alanı puanına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde annenin diğeri yönelimlilik şema alanının çocuklarının yaşı değişkenine göre değerlendiren bir araştırmaya rastlanmadığı için karşılaştırma yapılamamıştır. Bu farklılığın 5 yaş grubunda diğeri okul öncesi dönem yaş grupları okullaşma oranlarının daha fazla olmasıyla (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021) ilişkili olarak annelerin sosyal hayatla daha iç içe olmaları ve çocuklarının akademik ve sosyal performanslarını daha çok karşılaştırma içinde olmaları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

6.6 Annenin Bağlanma Stili Değişkeninin Sosyo-Demografik Verilere Göre Değerlendirilmesi

Annelerin sahip olduğu bağlanma stilleri ve sosyo-demografik değişkenlerle ilişkiler değerlendirildiğinde annenin kaygılı bağlanma stiline (annenin yaş grubu, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey, annenin sahip olduğu çocuk sayısı, araştırmada değerlendirilen çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı, çocuğun okullu olma durumu) anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Annelerin sahip olduğu kaçınan bağlanma stili ile ilişkilere incelendiğinde yalnızca annenin öğrenim durumunun gruplar arasında anlamlı bir fark oluşturduğu görülmüştür. Lise ve dengi ortaöğretim mezunu olan annelerin kaçınan bağlanma stili verilerinin ön lisans ve lisans mezunu annelerin kaçınan bağlanma verilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

6.7 Çocuklardaki Problem Davranışların Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Mevcut çalışmada çocukların problem davranış düzeyi, sosyo-demografik verilere göre incelendiğinde annenin yaş grubunun ve öğrenim durumunun anlamlı bir fark oluşturduğu gözlenmiştir. Lise ve dengi ortaokul mezunu annelerin çocuklarında görülen problem davranış düzeyinin ön lisans veya lisans mezunu annelerin çocuklarının problem davranış düzeyine göre daha düşük olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe çocukta görülen problem davranış oranı azalmıştır. Literatürde anne eğitim durumunun çocuk problem davranışlarıyla ilişkili olduğunu belirten başka çalışmalar da mevcuttur (Çiftci-Topaloğlu, 2013; Eratay, 2011). Beklenin aksine anne öğrenim durumunun çocukların problem davranış düzeyi ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığını raporlayan çalışmalar da bulunmaktadır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010; Özbey, 2009; Yoldaş-Örs ve Demircioğlu, 2022). Bu sonuçların elde edilmesinde teknolojinin gelişmesi ile bilgiye ulaşım imkanlarının yalnızca örgün eğitim ile sınırlı kalmamasının, okullarda ve halk eğitim merkezlerinde aile okulu projelerinin düzenlenmesinin, dernekler ve vakıflarca desteklenen erken çocukluk eğitim programlarının etkisi olduğu düşünülmektedir (Açev, 2022; Meb, 2022). Aileler bu programlar sayesinde örgün eğitimde yüksek bir öğrenim düzeyine sahip olmasalar dahi ebeveyn çocuk ilişkisi kapsamında nitelikli bilgilere ulaşarak çocuklarla daha uyumlu ilişkiler geliştirdikleri düşünülmektedir.

Annenin çalışma durumu ve çocuk problem davranış verileri incelendiğinde Ünsal (2010)'un 60-72 aylık çocuklarla yaptığı çalışmasına paralel olarak annelerin çalışma durumunun çocuğun problem davranışları ile anlamlı ilişkisi bulunmadığı görülmüştür. Seven (2007) ise okul öncesi dönem çocukları ve anneleri ile yaptığı çalışmada annelerin çalışma durumunun çocuk problem davranışları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu tespit etmiştir. Annenin çalışma durumunun, annenin çocukla geçirdiği zamanı etkileyebileceği düşünülmektedir. Ancak geçirilen zamanın miktarı kadar niteliksel değeri de önemlidir. Bu durumun literatürdeki farklı sonuçları bir yönden açıklayabileceği düşünülmektedir. Annenin çalışma durumu ve birlikte geçiren zamanın verimliliği birlikte göz önünde bulundurularak yapılacak çalışmaların literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

6.8 Çocuklardaki Problem Davranışların Annenin Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi

Annenin yaş grubu değerlendirildiğinde ise 20-29 yaş aralığındaki annelerinin çocuklarının problem davranış düzeyinin 40-49 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının problem davranış düzeyine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yani annenin yaş grubu arttıkça çocukta görülen problem davranış oranı azalmıştır. Bu durumun yaş ile paralel olarak annelerin deneyimlerinin artması ile çocuklarla kurdukları iletişimde olumlu yönde farklılık oluşması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın bulgularından farklı olarak annenin yaş değişkeninin çocukların problem davranışları arasında bir ilişki olmadığını raporlayan çalışmalar da bulunmaktadır (Sancılı, 2022; Ünsal, 2010).

6.9 Çocuklardaki Problem Davranışların Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İncelenmesi

Çocukların cinsiyetlere göre gösterdikleri problem davranış düzeyine ilişkin literatürdeki çalışmalara bakıldığında cinsiyetin anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı konusunda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Erkek çocuklarının kız çocuklara göre daha fazla problem davranış gösterdiği rapor eden çalışmalar (Akıtürk, 2020; Bollattekın, 2014, Sayal, 2017; Kargı ve Erkan, 2004; Kılınç, 2016; Seven, 2007; Ünsal, 2010; Yılmaz, 2018) olduğu gibi cinsiyetin çocukların problem davranışları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını sonucuna ulaşan çalışmalar da (Eratay, 2011; Yoldaş-Örs ve Demircioğlu, 2022) mevcuttur. Bir araştırmada (İkiz, 2015) ise fiziksel saldırganlığın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterirken ilişkisel saldırganlığın cinsiyete göre farklılaşmadığını raporlamışlardır. Mevcut çalışmada ise kız ve erkek çocuklarının problem davranış düzeyine ilişkin anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çalışmada yapılan değerlendirmede güçler ve güçlükler anketi güvenilirlik çalışması yapıldığında alt boyutlar özelinde güvenilirlik puanları yeterli bulunmamıştır. Toplam güçlük puanının yeterli güvenilirlikte olmasından dolayı bu puan üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Anlamlı farklılık rapor eden çalışmalarda alt boyutları üzerinden değerlendirilmelerin yapılması bu anlamlı farklılaşmayı açıklıyor olabilir. En yüksek güvenilirlik puanına sahip olması nedeniyle toplam güçlük puanı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Klinik ortamda ise erkeklerin kızlara oranla daha fazla problem

davranış göstermesi durumunu, erkeklerde dışsallaştırma problemlerinin daha çok görülmesi, kızlarda ise içselleştirme problemlerinin daha çok görülmesi olarak deneyimlenebilmektedir. Yıkıcı, saldırgan davranışlar dışsallaştırma problemi içerisinde değerlendirilirken kaygı, depresyon ve içe çekilme gibi sorunlar içselleştirme problemleri olarak gruplanmaktadır. Klinikte görülen bu durumun bir yönüyle de ebeveyn çocuk yetiştirme tarzları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Erkek çocukları duygularını daha çok yansıtmaları ve ifadesi teşvik edilirken kız çocuklarının duygularının ifadesinin aileler tarafından daha az desteklendiği görülmektedir. Terapistlerin psiko-eğitim modüllerinde literatürde görülen bu anlamlı farklılıkları göz önünde bulundurarak müdahalelerde bulunmasının katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.10 Çocuklardaki Problem Davranışların Çocuğun Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi

Mevcut çalışmada 4,5,6 yaş dönemi çocuklarının problem davranışlarının yaş gruplarına göre değişimi incelendiğinde anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Literatürde var olan çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmıştır. İkiz ve Öztürk Samur (2016) 3-6 yaş aralığında çocuklarla yaptıkları çalışmada yaş gruplarında farklılaşmanın çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı ile ilişkili olmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde Eratay (2011), 4-6 yaş aralığında çocuklarla yaptığı çalışmasında çocuğun yaşı ve davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını raporlamıştır. Çocuğun davranış problemlerini sadece çocuğun yaşının değil farklı değişkenlerin de yordadığı düşünüldüğünde farklı değişkenlerle yapılan çalışmalarda ve yaş gruplarında farklı sonuçlara ulaşılabilceği düşünülmektedir. Klinik alanda değerlendirildiğinde çocukların özellikle erken çocukluk döneminde çok hızlı gelişim gösterdiği ve gelişim dönemlerine özgü olarak farklı problem davranışlar ortaya koyabildikleri görülmektedir. Bu nedenle klinik uygulamalarda çocuklardaki yaş farklılıklarının ve gelişim dönemi özelliklerinin göz önünde bulundurularak müdahale programlarının uygulanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

6.11 Çocuklardaki Problem Davranışların Sahip Olunan Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi

Çocukların problem davranışlarını ele almak için mevcut çalışmada kullandığımız toplam güçlük puanı değerlendirildiğinde çocukların sahip oldukları kardeş sayısının problem davranış düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı ortaya konulmuştur. Alan yazında da çocukların problem davranışlarının kardeş sayısı değişkenine göre farklılık göstermediğini belirten araştırmalar bulunmaktadır (İkiz ve Öztürk-Samur, 2016; Sancılı, 2022; Sayal 2017; Yoldaş-Örs ve Demircioğlu, 2022) Bu durum bize kardeş sayısının çocukların problem davranışları üzerinde doğrudan bir etki yaratmadığını düşündürmektedir. Literatürde ise daha Seven'in (2007), altı yaşındaki çocukların problem davranışlarını sosyo-demografik değişkenlere göre incelediği araştırmasında sosyal davranış problemlerinin cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin sosyo-ekonomik durumu ve annenin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Literatürde ayrıca kardeş ilişkilerine odaklanan çalışmalar da mevcuttur. Buist ve Vermande (2014), çalışmalarında kardeş ilişkileri ve çocukların problem davranışlarını inceleyerek kardeşler arası ilişkilerin anlamlı fark oluşturduğunu ve çatışmalı ilişkilere sahip olan kardeşlerin, uyumlu ilişkilere sahip olan kardeşlere göre daha fazla içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarına ve daha düşük sosyal yeterlilik, öz değer ve düşük akademik başarı bildirmişlerdir. Uyumlu kardeş ilişkilerine sahip çocukların ise daha az saldıran davranış gösterdiği ve daha iyi düzeyde sosyal ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Gelecekteki çalışmalarda kardeş sayısının, kardeşler arası ilişki örüntüleri incelenerek ele alınmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.12 Çocuklardaki Problem Davranışların Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmada annelerin algıladıkları gelir düzeyi ve çocukların problem davranışları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgulardan farklı olarak literatürde gelir düzeyinin çocukların problem davranışları ile ilişkili olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur (Choi, Hatton-Bowers ve Shin, 2020; Eratay, 2011; Işık, 2021). Choi, Hatton-Bowers ve Shin'in (2020) 791 katılımcı anne ile gerçekleştirdiği çalışmasında gelir düzeyi ile annenin belirttiği çocukların problem

davranışları arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki olduğunu raporlamıştır. Eratay (2011), okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarıyla ilişki etkenler üzerine gerçekleştirdiği çalışmada aile gelir düzeyinin çocukların problem davranışları üzerinde anlamlı etkisi olduğunu raporlamıştır. Bu durumun kısıtlı ekonomik gelir ile çocuğun yetiştirme ortamında sağlanan imkanların kısıtlanmasının, stresli ve zor bir yaşantı deneyimlemesine ve sosyal desteğin sınırlanmasına neden olarak ebeveynler ve çocuk üzerinde stresi arttırabileceği belirtmiştir. Mevcut çalışmada anlamlı fark oluşmamasının farklı gelir gruplarını temsilen yeterli sayıda örneklem bulunmamasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda örneklemin gruplar arasında eşit olması sağlanarak araştırmaların tasarlanmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ve çocuk problem davranışları ilişkisinde annelerin bağlanma stillerinin aracı etkisinin araştırıldığı bu çalışmada bulgular annelerin şema alanlarından zedelenmiş otonomi, kopukluk ve reddedilmişlik, yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar ve diğeri yönelimlilik alanları, annenin bağlanma stilleri (kaygılı ve kaçınan) ve çocuk problem davranışları ise toplam güçlük puanı üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda;

- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş otonomi düzeyinin, 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stiline anlamlı kısmi aracı etkisi vardır.
- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyinin, 4-6 yaş okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stiline anlamlı kısmi aracı etkisi vardır.
- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından kopukluk ve reddedilmişlik düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stiline anlamlı kısmi aracı etkisi vardır.
- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş sınırlar düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stiline anlamlı bir tam aracı etkisi vardır.

- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından zedelenmiş sınırlar düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stiline anlamlı bir tam aracı etkisi vardır.
- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından diğeri yönelimlilik, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaygılı bağlanma stiline anlamlı kısmi aracı etkisi vardır.
- Annelerin erken dönem uyumsuz şema alanlarından diğeri yönelimlilik düzeyinin, 4-6 yaş dönemi okul öncesi dönemi çocuklarının problem davranışları üzerindeki etkisinde, annelerin kaçınan bağlanma stiline anlamlı kısmi aracı etkisi vardır.

6.13 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada bazı sınırlılıklar mevcuttur. Araştırmaya dahil edilen 211 katılımcının verileri değerlendirildiğinde annelerin yaş gruplarında, eğitim durumlarında, gelir düzey durumlarında, çocukların yaş gruplarında, annenin sahip olduğu çocuk sayısında, ebeveynlerin birliktelik durumlarında, çocukların okul öncesi eğitim alıp almama durumlarında ve anneden başka bakım verenin olup olmaması durumları verilerinde var olan sayısal dengesizlik araştırmanın sınırlılığı olarak değerlendirilmektedir. İleri araştırmalarda değişkenlere dair veri toplanması sırasında rakamsal dengelemenin gözetilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada zaman kısıtlılığı ve erişilebilirlik göz önünde bulundurularak yalnızca ebeveyn olarak anneler değerlendirilmiştir. Ancak yapılacak diğer çalışmalarda anne ve babanın ortak olarak yer aldığı araştırma tasarımlarının oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca çalışmada yalnızca 4-5-6 yaş grubunda çocuğu olan anneler çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda gelecek çalışmalarda farklı yaş gruplarındaki çocuklarla çalışılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuk problem davranışları değerlendirilirken sadece toplam güçlük puanları üzerinden değerlendirmeleri gerçekleştirmek araştırmanın bir diğer kısıtlılığıdır. Bu durumun nedeni olarak toplam güçlük puanının kabul edilebilir ölçütlerde iken ölçeğin alt boyutlarındaki güvenirlik değerlerinin istenilen nitelikte olmaması olarak belirtilebilir. Gelecek çalışmalarda yapılacak analizlerde toplam güçlük puanlarının yanı sıra, güçler ve güçlükler anketi yer alan alt boyutlar (duygulanım sorunları,

davranış problemleri, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, akran problemleri, sosyal davranışlar) kapsamında değerlendirmelerin yapılmasının ilişkilerin daha ayrıntılı şekilde incelenmesi hususunda katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Açev (2022). *Anne Buluşmaları ve Baba Buluşmaları 2020 Güz Dönemi Özet Raporu*. Açev: İstanbul.
- Ahmadova, P. (2019). *Annenin Bağlanma Özelliği ile Ebeveyn Tutumları ve Çocukların Ruhsal, Davranışsal Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ainsworth, M. D. S. (1963). *The development of infant-mother interaction among the Ganda*. In B. M. Foss (ed.), *Determinants of Infant Behavior II* (67–104). London: Methuen.
- Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Ainsworth, M. D. S. (1985). *Patterns Of Infant-Mother Attachments: Antecedents and Effects on Development*. *Bulletin Of The New York Academy of Medicine*, 61(9), 771-791.
- Akatlı, R., Tunçay, G. Y. (2022). Ebeveynlerin Bağlanma Biçimlerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6 (1),15-203.
- Altınoğlu-Karahan, N. E. (2019). *Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ile Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Algılanan Ebeveynlik Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altunçanak, S. (2020). *Okul Öncesindeki Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Davranış Sorunlarının Yordayıcısı Olarak Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, R. (2016). Çocukluk Dönemi Duygusal İstismar ile Depresyon Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolüne İlişkin Bir Gözden Geçirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 19, 202-210.

- Armstrong, K. H., Ogg, J. A., Sundman-Wheat, A. N., & Walsh, A. S. J. (2014). *Evidence-based interventions for children with challenging behavior*. New York, Springer.
- Ankay, A. (1998). *Ruh sağlığı ve davranış bozuklukları*. Ankara: Turhan.
- Aslan-Cevheroğlu, B., Say, G., (2021). Yalnızlıkla İlişkili Değişkenler: şema Alanları, Bağlanma ve Aşka İlişkin Tutumlar. *Nesne Dergisi*, 9(19), 83-98.
- Aydoğdu, H., Olcay, M. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönuinden Karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(3),137-144.
- Balcıoğlu, İ., Kocabaşoğlu, N., Savrun, B. M., (2000). Suç, Göç, Çocuk. *Yeni Symposium*, 38(2), 51-55.
- Bar-Haim, Y., Dan, O., Eshel, Y., Sagi-Schwartz, A. (2007). Predicting children's anxiety from early attachment relationships. *Journal of Anxiety Disorders*, 21(8), 1061-1068.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinctionin social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Başçelik, E., Farajı, H., Güler, K., (2022). *Psikanalitik Kuram ve şema Teorisi Çerçevesinde Annemi, Babamız ve Romantik İlişkilerimiz*. Ankara: Nobel.
- Bayar, B. (2021). *Yetişkin Bireylerde Erken Dönm Uyumsuz şemalar, Romantik İlişkilerindeki Bağlanma Stilleri, İlişki Doyumları ve Başa Çıkma Biçimleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bertherton, I., Ridgeway, D., and Cassidy, J., (1990). *An attachment story completion task for 3-year-olds*. Greenberg,M. T., Cichetti, D., Cummings, E. M. (Ed.), İçinde: Attachment in the Preschool Years: Theory Research and Invention, Assessing internal working models of the attachment relationship, (273-308). University of Chicago Press.
- Bilgin, N. H. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Morpa.
- Bintaş-Zörer, P. (2015). *Bağlanma Kuramı Perspektifinden Sosyal Kaygı: Erken Dönm Uyumsuz şemalar ve Reddedilme Duyarlılığının Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bishop, A. Younan, R., Low, J., Pilkington, P.D. (2021). Early maladaptive schemas and depression in adulthood: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 29(1), 111-130.
- Booth, P. B., Jernberg, A. M. (2020). *Theraplay*. İstanbul: Yenikapı.

- Bosmans,G., Braet, C., Van Vlierberghe, L. (2010). Attachment and symptoms of psychopathology: early maladaptive schemas as a cognitive link? *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 17(5), 374-385.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Vol. 3. Loss: Sadness and depression*. Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. (Çev.Soylu, T.V). İstanbul: Pinhan.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press;. İnternet erişim: 20.09.2022
- Bretherton, I. (1985). Growing Points of Attachment Theory and Research, *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1/2), 3-35.
- Bryman, A. & Cramer, D. (2001). *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 10 for Windows: A Guide for Social Scientists*. London: Routledge.
- Buist, K. L., & Vermande, M. (2014). Sibling relationship patterns and their associations with child competence and problem behavior. *Journal of Family Psychology*, 28(4), 529–537.
- Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Borjali, M., Mad-Beigi, Z., Golshani, F. (2017). The relationship between early maladaptive schemas and mothers 'attachment styles to students' anxiety disorders. *Family and Research Quarterly Journal of Family and Research*, 14, 31-48.
- Carlson, E. A. (1998). A Prospective Longitudinal Study of Attachment Disorganization/Disorientation, *Child Development*, 69(4),1107-1128.
- Cassidy, J. (1988). Child-mother attachment and the self in six-years-olds. *Child Development*, 59(1), 121-134.
- Cassidy, J. (1999). *The Nature of The Child's Ties, Handbook of attachment: Theory research and clinical applications*. New York: The Guilford.
- Cassidy, J. (2000). Adult Romantic Attachments: A Developmental Perspective on Individual Differences, *Review of General Psychology*, 4(2), 111-131.
- Cirhinlioğlu, F.G. (2001). *Okul Öncesi Dönem Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*. Ankara: Nobel.

- Coplan, J. (2013). Behavior management plan for internalizing behavior. [Çevrim-içi: <http://www.drcoplan.com/media/NASP-1.pdf>], Erişim tarihi:20.10.2022
- Çetin, A. K. (2002). *Deri İş Kolunda Çalışanların Ruhsal Durumlarının SCL 90-R (Symptom Checklist Revised) Ölçeği Kullanılarak İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkaya, B. (2004). *Ruhsal Açından Sağlıklı Aile ve Sağlıklı Çocuk*, Ankara: Empati.
- Delice, A., Ergene, Ö. (2015). Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarının incelenmesi: Matematik eğitimi makaleleri örneği. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 60-75.
- Dagan, O., Schuengel, C., Verhage, M. L., Van IJzendoorn, M. H., Sagi-Schwartz, A., Madigan, S., Cummings, E. M. (2021). *Configurations of mother-child and father-child attachment as predictors of internalizing and externalizing behavioral problems: An individual participant data (IPD) meta-analysis* John Wiley & Sons Inc.
- Dilmaç (2018), *Ebeveyn Kişilik Özellikleri, Aile Tutumları, Demografik Değişkenler ile Erişkinlik Bağlanma Modelleri, Depresyon Belirtileri ve Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Duggal, S., Carlson, E., Sroufe, L. A., & Egeland, B. (2001). Depressive symptomatology in childhood and adolescence. *Development and Psychopathology*, 13, 143-164.
- Ergün, H. (2008). *14-18 yaş arası ergenler ve ebeveynlerinde aleksitimik özellikler, ebeveyn tutumları, bağlanma ve bağımlılık*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ekşim, S. (2016). *Bağlanma Stilleri ile Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Evirgen, S. (2002). *Okul öncesi eğitim çerçevesinde okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Feldman R, Weller A, Zagoory-Sharon O, & Levine A. (2007). Evidence for a neuroendocrinological foundation of human affiliation: plasma oxytocin levels across pregnancy and the postpartum period predict mother-infant bonding. *Psychological Science*, 18(11), 965-70.

- Fuentes-Balderrama, J., Turnbull-Plaza, B., Ojeda-García, A., Parra-Cardona, J. R., Cruz del Castillo, C., Díaz-Loving, R., Von Mohr, M., (2022). Insecure Attachment to Parents as a Contributor to Internalizing and Externalizing Problem Behaviors in Mexican Preadolescents, *Trends in Psychology*.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. Londra: Routledge.
- Gibson, M., Francis, A. J. P. (2019). Intergenerational Transfer of Early Maladaptive Schemas in Mother–Daughter Dyads, and the Role of Parenting, *Cognitive Therapy and Research*.
- Goodman, R. (1977), The Strengths and Difficulties Questionnaires: A Research Note. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-586.
- Goodman, R. (2001) Psychometric Properties of The Strengths and Difficulties Questionnaire, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40(11), 1137-1345.
- Gorusch, R. L. (1983). *Factor Analysis*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Görgü, E. (2015). *Okula Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Bağlanma Biçimleri ve Sosyal Davranışları ile Annelerin Bağlanma Biçimi ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gramkar-Fard, Z., Schneidder, S.C., Hudson, J., Habibi, M., Pouravari, M., Heidari, Z.H. (2014). Early Maladaptive Schemas as Predictors Of Child Anxiety: The Role Of Child And Mother Schemas, *International Journal of Applied Behavioral Sciences*, 1(2), 9-18.
- Günalp, A., & Kabadayı, A. (2017). Anne-baba tutumlarının okulöncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2762-2776.
- Günevir, T., Özbek A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, İncekaş, S. (2019). Güçler ve Güçlükler Anketinin (GGA) Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 65-74.
- Hajiyari, F., & Bahramabadi, M. Z. (2021). Evaluating the Relationship between Maternal Attachment Styles and Children's Separation Anxiety Level: The Mediating Role of Mothers' Maternal Early Maladaptive Schemas. *International Journal of Health Studies*, 8(3), 18-23.
- Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. University of Chicago Press.
- Hazan C, Shaver P.R. (1987). Romantic Love Conceptualized as An Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.

- Işık, E. (2021). "Erken çocuklukta görülen davranış problemlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi" *Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40),183-226.
- İkiz, S., Öztürk-Samur, A. (2015). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 159-175.
- İlaslan, Ö. (2009). *Çocukların Bağlanma Davranışlarının Özlük Nitelikleri ve Anne Bağlanma Stillerine Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Janbozorgi, M. (2011). The effect of parenting style and early maladaptive schemas on children's self-esteem, *Journal of Behavioral Sciences*, 5(2), 165-172.
- Kalantarkousheh, S. M., Sharifi, M., Mehri, M., & Sajjad, E. (2014). Parenting styles and attachment models among Iranian Pre-University students. *International Journal of Academic Research in Psychology*, 1(2), 147-164.
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlilik Güvenirlik Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kargı, E., Erkan, S. (2004). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 135-144.
- Karantzas, G. C., Younan, R., & Pilkington, P. D. (2022). The associations between early maladaptive schemas and adult attachment styles: A meta-analysis. *Clinical Psychology: Science and Practice*.
- Karpuz-İlericiler, N. (2015). *Evlilik uyumunu açıklamada yakın ilişkilerde bağlanma, erken dönem uyum bozucu şemalar ve psikolojik travmanın rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, Y., & Aydın, A. (2021). The mediating role of early maladaptive schemas in the relationship between attachment and mental health symptoms of university students. *Journal of Adult Development*, 28(1), 15-24.
- Khajouei Nia, M., Sovani, A., Forooshani, G. R. S. (2014). Exploring correlation between perceived parenting styles, early maladaptive schemas, and depression among women with depressive symptoms in iran and India- role of early maladaptive schemas as mediators and moderatos. *Iranian Red Crescent medical journal*, 16(12).
- Korkmaz, İ., (2020). *Annelerin Erken Dönem Uyumsuzluk Şemalarının Çocukların Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Köçer, G., Öngören, S. (2020). Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Çocukların Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nevşehir Hacı Beştaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 343-355.
- Kömürcü, B., Pekak-Soygüt, G., (2017). Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Ebeveynlik Biçimleri ve Psikolojik Belirtiler ile Psikolojik Dışlanmanın Tehdit Ettiği İhtiyaçlar Arasındaki İlişkiler, *Klinik Psikiyatri*, 20, 6-18.
- Leen, V., Vlierberghe, B., Timbremont, C., Braet, B., Basile, B. (2007). Parental Schemas In Youngsters Referred for Antisocial Behaviour Problems Demonstrating Depressive Symptoms, *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 18(4), 515-533.
- Mason, O., Platts, H., Tyson, M. (2005). Early maladaptive schemas and adult attachment in a UK clinical population, *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, *The British Psychological Society*, 78, 549–564.
- Mahasneh, A. M., Al-Zoubi, Z. H., Batayneh, O. T., & Jawarneh, M. S. (2013). The relationship between parenting style and adult attachment styles from Jordan university students. *International Journal of Asian Social Science, Asian Economic and Social Society*, 3(6), 1431-1441.
- Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2022). Aile Okulu, 10.09.2022 tarihinde, <https://aileokulu.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Moghadam, F. R., Quchan, A. D. M., Shomia, S. K. (2018). The Role of Mother's Early Maladaptive Schema in Predicting Early Maladaptive Schemas and Loneliness of Children Aged 8 to 15 Years in Amol City, Iran. *Journal of Clinical & Diagnostic Research*, 12(9), 1-3.
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Parsak, B. (2015). *Ebeveyn Tutumları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocukların Empati ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Pietromonaco, P.R., and Barrett, L, (2000). The Internal Working Models Concept: What Do We Really Know About the Self in Relation to Others, *Review of General Psychology*, 4(2), 155-175.
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873–932.

- Roelofs, J., Meesters, C., Huurne, M., Bamelis, L. & Muris, P. (2006). On the Links Between Attachment Style, Parental Rearing Behaviors, and Internalizing and Externalizing Problems in Non-Clinical Children. *Journal of Child and Family Studies*, 15(2), 331-344.
- Roelofs, J., Lee, C., Ruijten, T., Lobbetael, J., (2011). The mediating role of early maladaptive schemas in the relation between quality of attachment relationships and symptoms of depression in adolescents, *Behavioral and Cognitive Psychotherapy*, 39(4),471-9.
- Roelofs, Attachment Quality and Psychopathological Symptoms in Clinically Referred Adolescents: The Mediating Role of Early Maladaptive Schema, *Journal of Child and Family Studies*, 22, 377-385.
- Rosmalen, L. Veer, R., Horst, F. (2015), Ainsworth's Strange Situation Procedure: The Origin Of An Instrument, *The History of Behavioral Science*, 51(3), 261-284.
- Sakman, E. ve Sümer, N., (2018). Güvensiz Bağlanma Neden Yaygın? Bir Erken Uyarı ve Uzaklaştırma Sistemi Olarak Güvensiz Bağlanma, *Türk Psikoloji Yazıları*, 21(42), 1-13.
- Saritas-Atalar, P. D., & Gençöz, P. T. (2015). The mediating role of early maladaptive schemas in the relationship between maternal rejection and psychological problems. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(1), 40.
- Sayal, B. (2017). *Anne Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Sorunları ile İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sayal, B. ve Kudu- Arıcan, A. (2019). Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Sorunları ile İlişkisinin İncelenmesi. Hamarta, E. (Ed.), 21. Uluslararası Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi içinde, (118-131). Ankara: Türk PDR Derneği Yayınları,.
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sumer, N., & Uysal A. (2005) Yetişkin Bağlanma Boyutları için Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Türk Örnekleminde Psikometrik Açından Değerlendirmesi., *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.
- Şenol, F., B., Karaca, N. H. (2020). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Benlik Kavramı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 54, 01-19.
- Selvi, K. (2022). The mediating role of humor styles in the relation between early maladaptive schema domains and the severity of depression symptoms. *Nesne Dergisi*, 10(25), 363-376.
- Seven, S. (2007). Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51, 47-499.

- Simard, V., Moss, E., Pascuzzo, K., (2011). Early maladaptive schemas and child and adult attachment: A 15-year longitudinal study, *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 84, 349–366.
- Sochos, A., Aleem, S. (2021). Parental Attachment Style and Young Persons' Adjustment to Bereavement. *Child and Youth Care Forum*, 51, 161-179.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır Z. (2009). Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84.
- Sözügeçer, Z. (2011). *Çocuklardaki Davranış Problemlerinin, Bağlanma Stilleri, Aile İşlevleri ve Anne Kabul Algıları Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sroufe, L. A., (1983). Infant–caregiver attachment and patterns of adaptation in pre-school: The roots of maladaptation and competence. In: Perlmutter, M., editor. Minnesota symposium in child psychology. Vol. 16. Erlbaum; Hillsdale, NJ: p. 41-81.
- Steinberg, L., Mounts, N. S., Lamborn, S. D., & Dornbusch, S. M. (1991). Authoritative parenting and adolescent adjustment across varied ecological niches. *Journal of Research on Adolescence*, 1(1), 19-36.
- Sundag, J., Zens, C., Ascone, L., Thome, S., Lincoln, T, M, (2018). Are Schemas Passed on? A Study on the Association Between Early Maladaptive Schemas in Parents and Their Offspring and the Putative Translating Mechanisms. *Behavioral and Cognitive Psychotherapy*, 46(6), 738-753.
- Sümer, N., Anafarta- Şendağ, M., (2009). Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı, *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.
- Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk, E., Helvacı, E., (2010). Anne -Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış, *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-61.
- Tan, D. (2016). *The Relationship Between Attachment with Parents-Spouse and Prenatal Attachment: The Mediator Role Of Early Maladaptive Schemas*, Master Thesis, Bahcesehir University.
- Taner Derman, M., Başal, H. A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115- 144.
- Torres, N., Maia, J., Verissimo, M. and Fernandes, M. (2012). Attachment security representation in institutionalized children and children living with their families: Links to problem behavior, *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 19(1), 25-36.

- Toth, S. L., Cicchetti, D., Rogosch, F. A. ve Sturge-Apple, M., (2009). Maternal Depression, Children's Attachment Security, and Representational Development: An Organizational Perspective, *Child Development*, 80(1), 192–208.
- Trentacosta, C. J., Heydel, L. W., Shaw, D. S., Dishion, T. J., Gardner, F., Wilson, M., (2008). The relations among cumulative risk, parenting, and behavior problems during early childhood, *Child Psychol Psychiatry*. 49(11): 1211–1219.
- Tuzcuoğlu, N., Tarkoçin, S. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 48-66 Aylık Çocukları Olan Ebeveynlerin Çocuklarıyla İletişim Kurma Düzeyleri ve Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 339-354.
- Türköz, Y. (2007). *Okul Öncesi Çocuklarda Bağlanma Örüntüsünün Kişilerarası Problem Çözme ve Açık Bellek Süreçlerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). İstatistiklerle Çocuk 2021, 10.20.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2021-45633> adresinden alındı.
- Van Wijk-Herbrink, M. F., Bernstein, D. P., Broers, N. J., Roelofs, J., Rijkeboer, M.M. ve Arntz, A., (2018). Internalizing and Externalizing Behaviors Share a Common Predictor: the Effects of Early Maladaptive Schemas Are Mediated by Coping responses and Schema Modes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46, 907–920.
- Verissimo, M., Santos, A. J., Fernandes, C., Shin, N. And Vaughn, B. E. (2014). Association Between Attachment Security and Social Competence in Preschool Children, *Wayne State University Press*, 60(1), 80-99.
- Yavuzer, H. (1987). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (1990). *Anne Baba Okulu*. İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (2003). *Resimleriyle Çocuğu Tanıma*. İstanbul: Remzi.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Aile Özellikleri ile Ana Sınıfına Devam Eden Çocukların Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 70-108.
- Yılmaz, İ. (2018). *Okul Öncesi Dönemde Çocukların Bağlanma Biçimi ile Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Young, J.E. and Brown, G. (1990) Young Schema Questionnaire. Cognitive Therapy Center of New York, New York.

Young, J. E., Klosko, J. S., Weishaar, M. E. (2009). *Şema Terapisi: Terapistin Rehberi*. (Çev. Soylu, T. V. I.), İstanbul: Litera.

Zeanah, C. H., Boris, N. W., Scheeringa, M. S. (1997). Patchopathology in Infancy, *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(1), 81-99.

EKLER

EK A BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Dr. Z. Deniz Aktan danışmanlığında FMV Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Ecem Demirtürk tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmada ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemaları, bağlanma stilleri ve 4-6 yaş dönemi çocukların problem davranışları ile ilişkisi araştırılacaktır. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için FMV Işık Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Bu çalışma gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmaya 4-6 yaş döneminde çocuğu olan annelerin katılması beklenmektedir. Size iletilen formda sosyo-demografik bilgilerinize ek olarak kendinize en uygun ifadeyi işaretleyeceğiniz ifade bulunmaktadır. Ortalama cevaplama süresi 25 dakika olarak ön görülmüştür. İfadeleri değerlendirirken rahatsızlık hissetmeniz durumunda cevaplamaı yarıda bırakabilirsiniz.

Çalışmanın online uygulama kısmında açık bir şekilde kimliğinizin ortaya çıkacağı bir veri istenmemektedir. Vereceğiniz cevaplar gizlilik ilkesi kapsamında kimseyle paylaşılmayacak, sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel yayınlarda ve eğitimsel faaliyetlerde kullanılabilir.

Karşılaşacağınız ifadeleri değerlendirmeden önce lütfen yönergeleri dikkatli bir şekilde okuyunuz ve sizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz ifadeyi işaretleyiniz. Araştırmanın güvenilir ve geçerli olması için tüm ifadeleri samimi ve doğru bir şekilde değerlendirmeniz önemlidir.

Bu çalışma hakkında daha fazla bilgi almak isterseniz Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Ecem Demirtürk’e ulaşabilirsiniz. Çalışmaya katılımınız için teşekkür ederiz.

Çalışmaya Katılım Onayı

Yukarıda belirtilmiş olan araştırmaya katılmadan önce ön bilgilendirmeyi dikkatli bir şekilde okudum, anladım. Herhangi bir rahatsızlık hissetmem durumunda yarıda bırakabileceğim bilgisine sahibim. Verdiğim bilgilerin bilimsel araştırma amaçlı kullanımına izin veriyorum.

Katılımcı No: Tarih: / / 2021

İmza

EK B SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Doğum Tarihiniz:

2. Araştırmaya katılan çocuğunuzun doğum tarihi:

3. Kardeşleri Var / Yok Var ise; Sayısı

4. Çalışıyor musunuz? Evet ... Hayır ...

Evet ise çalışma şekliniz:

a. Evden çalışıyorum

b. Fiziki olarak işe gidiyorum

c. Bazı günler evden bazı günler iş yerinden çalışıyorum

5. Gelir Düzeyiniz:

a.Çok düşük b.Düşük c.Orta d.Orta yüksek e.Yüksek

6. Eğitim Durumunuz:

a.Okuma yazma bilmiyor b.Okuma yazma biliyor c.İlkokul

d.Ortaokul e.Lise f.Önlisans g.Lisans h.Yüksek lisans ve üstü

7. Medeni durumunuz:

a.Evli b.Bekar c.Boşanmış d.Dul e.Ayrı yaşıyor

8. Herhangi bir psikiyatrik tanınız var mı ? Var... Yok... Varsa Nedir?.....

9. Çocuğunuzun herhangi bir psikiyatrik tanısı var mı? Var.. Yok.. Varsa nedir?.....

10. Çocuğa anneden başka kim/kimler bakım vermektedir?

11.Çocuğun bir bakıcısı var mı? Var... Yok...

12.Çocuğunuz okul öncesi eğitim kurumuna (yuva, kreş bakım evi, anasınıfı vb.) devam ediyor mu? Evet...Hayır

EK C YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ – II (YİYE-II)

(YİYE-II) Aşağıdaki maddeler romantik ilişkilerinizde hissettiğiniz duygularla ilgilidir. Bu araştırmada sizin ilişkinizde yalnızca şu anda değil, genel olarak neler olduğuyla ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Maddelerde sözü geçen "birlikte olduğum kişi" ifadesi ile romantik ilişkide bulunduğunuz kişi kastedilmektedir. Eğer halihazırda bir romantik ilişki içerisinde değilseniz, aşağıdaki maddeleri bir ilişki içinde olduğunuzu varsayarak cevaplandırınız. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşısındaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz.

1 (Hiç Katılmıyorum) 2 3 4 (Kararsızım/ fikrim yok) 5 6 7 (Tamamen Katılıyorum)

1. Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissederim.	1	2	3	4	5	6	7

5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği kaygısına kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
6. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemseyemediğim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
8. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahatımdır	1	2	3	4	5	6	7
9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10. Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
11. İlişkilerimi kafama çok takarım.	1	2	3	4	5	6	7
12. Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim	1	2	3	4	5	6	7
13. Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
14. Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
15. Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7

16. Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim	1	2	3	4	5	6	7
17. Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe duymam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez.	1	2	3	4	5	6	7
19. Romantik ilişkide olduğum kişi kendimden şüphe etmeme neden olur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.	1	2	3	4	5	6	7
21.Terk edilmekten pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
22. Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden yardım istemek bana iyi gelir.	1	2	3	4	5	6	7
23. Birlikte olduğum kişinin, bana benim istediğim kadar yakınlaşmak istemediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
24.Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan duygularını sebepsiz yere değiştirirler.	1	2	3	4	5	6	7
26. Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişiyle konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27. Çok yakın olma arzum bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7

28.Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
29. Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıkça, 'gerçek benden' hoşlanmayacağından korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
30. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
31. Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkeliendirir.	1	2	3	4	5	6	7
32. Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım	1	2	3	4	5	6	7
34.Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35.Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda önemser.	1	2	3	4	5	6	7
36.Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.	1	2	3	4	5	6	7

EK D YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ KISA FORM-3 (YŞÖ-KF3)

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin duygusal olarak ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.

Birkaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1'den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

1-Benim için tamamıyla yanlış

2-Benim için büyük ölçüde yanlış

3-Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla

4-Benim için orta derecede doğru

5-Benim için çoğunlukla doğru

6-Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

Madde No	Değerlendirme	
1		Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2		Beni terk edeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3		İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum.
4		Uyumsuzum.
5		Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6		İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum.
7		Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8		Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9		Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşitlarım kadar, başaramadım.
10		Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11		Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12		Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseddiğimi göstermek gibi).
13		Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14		Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana “hayır” denilmesini çok zor kabullenirim.
15		Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.

16		Paramın olması ve önemli insanlar tanıyor olmak beni değerli yapar.
17		Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18		Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hakkederim.
19		Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20		Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21		İnsanlara karşı tedbiri elden bırakamam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22		Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23		Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24		İşleri halletmede son derece yetersizim.
25		Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26		Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hissediyorum.
27		Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28		Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissediyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29		Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.
30		Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31		En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.

32		Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.
33		Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34		Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35		İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36		Eğer yanlış yaparsam, bunun özrü yoktur.
37		Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38		Yakınlarımla beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39		Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40		Bir yere ait değilim, yalnızım.
41		Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.
42		İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43		Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44		Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45		Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hisseder veya suçluluk duyarız
46		İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47		Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48		İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.

49		Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım
50		İstediğimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51		Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakârlık etmekte zorlanırım.
52		Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissederim.
53		Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.
54		Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.
55		Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarım ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı
56		Önem verdiğim birisinin benden uzaklaştığını sezersem çok kötü hissederim.
57		Diğer insanların niyetleriyle ilgili oldukça şüpheliyimdir.
58		Kendimi diğer insanlara uzak veya kopmuş hissediyorum.
59		Kendimi sevilebilecek biri gibi hissetmiyorum.
60		İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar yetenekli değilim.
61		Gündelik işler için benim kararlarım güvenilemez.
62		Tüm paramı kaybedip çok fakir veya zavallı duruma düşmekten endişe duyarım.
63		Çoğunlukla annem ve babamın benimle iç içe yaşadığını hissediyorum-Benim kendime ait bir hayatım yok.
64		Kendim için ne istediğimi bilmediğim için daima benim adıma diğer insanların karar vermesine izin veririm.

65		Ben hep başkalarının sorunlarını dinleyen kişi oldum.
66		Kendimi o kadar kontrol ederim ki insanlar beni duygusuz veya hissiz bulurlar.
67		Başarmak ve bir şeyler yapmak için sürekli bir baskı altındayım.
68		Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.
69		Benim yararına olduğunu bilsem bile hoşuma gitmeyen şeyleri yapmaya kendimi zorlayamam.
70		Bir toplantıda fikrimi söylediğimde veya bir topluluğa tanıtıldığımda onaylanmayı ve takdir görmeyi isterim.
71		Ne kadar çok çalışırsam çalışayım, maddi olarak iflas edeceğimden ve neredeyse her şeyimi kaybedeceğimden endişe ederim.
72		Neden yanlış yaptığının önemi yoktur; eğer hata yaptıysam sonucuna da katlanmam gerekir.
73		Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.
74		İnsanların beni terk edeceği endişesiyle bazen onları kendimden uzaklaştırırım.
75		Genellikle insanların asıl veya art niyetlerini araştırırım.
76		Kendimi hep grupların dışında hissedirim.
77		Kabul edilemeyecek pek çok özelliğim yüzünden insanlara kendimi açamıyorum veya beni tam olarak tanımalarına izin vermiyorum.
78		İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar zeki değilim.
79		Ortaya çıkan gündelik sorunları çözebilme konusunda kendime güvenmiyorum

80		Bir doktor tarafından herhangi bir ciddi hastalık bulunmamasına rağmen bende ciddi bir hastalığın gelişmekte olduğu endişesine kapılıyorum
81		Sık sık annemden babamdan ya da eşimden ayrı bir kimliğimin olmadığını hissediyorum.
82		Haklarıma saygı duyulmasını ve duygularımın hesaba katılmasını istemekte çok zorlanıyorum.
83		Başkaları beni, diğerleri için çok, kendim için az şey yapan biri olarak görüyorlar.
84		Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85		Kendimi sorumluluktan kolayca sıyıramıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86		Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87		Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88		Bir dolu övgü ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89		Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90		Ben cezalandırılmayı hak eden kötü bir insanım.

EK E GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ 4/178 (GGA)

		Katılma Düzeyleri				
		Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
	Aşağıda 25 madde bulunmaktadır. Anketi getiren çocuğunuzun davranışlarını göz önüne alarak lütfen aşağıdaki maddeleri doldurunuz. Her bir maddeyi doğru okuduktan sonra çocuğunuz için ne derece doğru olduğunu, bu ifadeye ne ölçüde katıldığınızı, ifadenin hizasında bulunan kutucuğun içine çarpı (x) ile işaretleyerek belirtiniz. ÇOCUGUM...					
1	Diğer insanların duygularını önemser.					
2	Huzursuz ,aşırı hareketli, uzun süre kıpırdamadan duramaz.					
3	Sıkça baş ağrısı, karın ağrısı ve bulantıdan yakınıır.					
4	Diğer çocuklarla kolayca paylaşımda bulunur.					
5	Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlenir.					
6	Daha çok tek başınadır yalnız oynama eğilimindedir.					
7	Genellikle söz dinler, erişkinlerin isteklerini yapar.					
8	Birçok kaygısı vardır. Sıkça endişeli görünür.					
9	Eğer birisi incinmiş, morali bozulmuş ya da kendini kötü hissediyor ise ona yardımcı olur.					

10	Sürekli elleri ayakları kıpır kıpırdır ya da oturduğu yerde kıpırdanıp durur.					
11	En az bir yakın arkadaşı vardır.					
12	Sıkça diğer çocuklarla kavga eder ya da onlarla alay eder.					
13	Sıkça mutsuz görünür, kederli ya da ağlamaklıdır.					
14	Genellikle diğer çocuklar tarafından sevilir.					
15	Dikkati kolayca dağılır. Yoğunlaşmakta güçlük çeker.					
16	Yeni ortamlarda gergin ya da huysuzdur. Kendine güvenini kolayca kaybeder.					
17	Kendinden küçüklere iyi davranır.					
18	Sıkça yalan söyler ya da hile yapar.					
19	Diğer çocuklar ona takarlar ya da onunla alay ederler.					
20	Sıkça başkalarına (anne, baba, öğretmen, diğer çocuklar) yardım etmeye istekli olur.					
21	Bir şeyi yapmadan önce düşünür.					
22	Ev, okul ya da başka yerlerden çalar.					
23	Erişkinlerle çocuklardan daha iyi geçinir.					
24	Pek çok korkusu var. Kolayca ürker.					
25	Başladığı işi bitirir, dikkat süresi iyidir.					

ÖZGEÇMİŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği ve İzmir Ekonomi Üniversitesi Psikoloji bölümünden yüksek onur derecesi ile mezun oldu. Ardından Işık Üniversitesi Çocuk ve Ergen Odaklı Klinik Psikoloji programında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Bu süreçte süpervizyon altında danışan görmüştür. Mezuniyeti sonrasında Milli Eğitim Bakanlığında okul öncesi öğretmeni olarak görev almış olup, şu an bağımsız bir anaokulunda idari bölümünde çalışmalarını sürdürmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkileri, bağlanma ve erken çocukluk alanlarıyla ilgilenmektedir.